

PROGRAMMABEGROTING 2019 - 2022

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord.....	4
Begroting in één oogopslag.....	6
Financieel beeld 2019-2022.....	6
Leeswijzer.....	14
Programmaplan.....	16
Programma 1 - Vitaliteit.....	17
Onderwijs.....	18
Gezondheid & Vitaliteit.....	20
Sociaal domein.....	22
Programma 2 - Leefomgeving.....	29
Veiligheid.....	31
Mobiliteit.....	33
Wonen.....	35
Implementatie Omgevingswet.....	37
Gebiedsontwikkeling.....	39
Maatschappelijk vastgoed.....	40
Openbare ruimte en duurzaamheid.....	42
Programma 3 Bedrijvigheid.....	50
Regionale economie.....	52
Lokale economie.....	53
Kunst en Cultuur.....	55
Programma 4 Bestuur en ondersteuning.....	59
Regionale samenwerking.....	60
Dienstverlening.....	61
Participatie.....	63
Communicatie.....	65
Verbonden partijen.....	66
Algemene dekkingsmiddelen.....	72
Paragrafen.....	76
Paragraaf Lokale heffingen.....	77
Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	85
Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen.....	93

<u>Paragraaf Financiering</u>	<u>103</u>
<u>Paragraaf Bedrijfsvoering</u>	<u>107</u>
<u>Paragraaf Verbonden partijen</u>	<u>108</u>
<u>Paragraaf Grondbeleid</u>	<u>118</u>
<u>Paragraaf Duurzaamheid</u>	<u>127</u>
<u>Financiële begroting Lisse.....</u>	<u>129</u>
<u>Financieel beeld 2019-2022</u>	<u>132</u>
<u>Bijlage Overzicht geraamde baten en lasten per taakveld</u>	<u>158</u>

Voorwoord

Voor u ligt de begroting voor 2019. Hierin geven wij inzicht in de financiële vertaling van de gekozen koers voor het komende jaar. Ditmaal niet over acht, maar verdeeld over vier programma's waardoor er nog integraler naar onze opgaven gekeken is. De begroting is het resultaat van een continue afweging tussen onze taken: zorgen voor een financieel weerbare gemeente, het behoud van onze voorzieningen en het waarmaken van onze ambities uit het coalitieprogramma 2018-2022.

Het document dat u voor u heeft, is dan ook een resultaat van een intensief gesprek over ambities, prioriteiten en verplichtingen. Intensief, omdat we dit jaar te maken hebben met een korting vanuit het Rijk. Als gemeente moeten we het met flink minder geld doen, terwijl we realistisch begroten en daardoor onder andere de kosten stijgen. Daardoor kan het college niet alle ambities uit het coalitieakkoord de aandacht geven die deze verdienen. Wij hebben keuzes moeten maken en sommige ambities uitgesteld.

Het tekort dat we dit jaar op de begroting presenteren is incidenteel. Een doorkijk naar de komende drie jaren laat zien dat de begroting dan sluitend en positief is. Dat is belangrijk, want in die jaren moeten we naast de korting van het Rijk ook het wegvallen van inkomsten uit de precariobelasting opvangen. Komend jaar bekijken we of we dit moeten meenemen in een extra verhoging van de onroerende zaakbelasting (OZB). Dit jaar verhogen we de OZB alleen trendmatig.

Denken én doen

In de begroting ziet u welke koers we kiezen voor 2019 en wat u van ons kunt verwachten. Hierin ziet u terug dat we vandaag willen werken aan duurzame en betaalbare oplossingen voor de toekomst. Door nú de goede dingen te doen, kunnen we in de toekomst de moeilijkste maatregelen voorkomen. Kortom, nu denken om straks het juiste te doen. Dit betekent dat we in 2019 investeren in een nieuwe koers om daar vanaf 2020 van te gaan profiteren, ook financieel.

We hebben bij onze keuzes gekeken naar alle beleidsterreinen én naar de verbindingen hiertussen. Daardoor is onze afweging integraal geweest. Zo hebben we besluiten genomen om slimmer te gaan werken, taken aan elkaar te verbinden en waar nodig het tekort te dekken.

Vernieuwen naar de eisen van deze tijd

Eén van de uitdagingen die voor ons ligt, is die binnen het sociaal domein. We hebben veel taken van de landelijke overheid overgeheveld gekregen, waarbij zij direct een bezuinigingsmaatregel heeft doorgevoerd. Deze situatie kan financieel – zeker in de jeugdzorg – niet meer uit. Onze uitgangspunten zijn dat we het huidige, hoge voorzieningenniveau in Lisse willen behouden én dat iedere inwoner zorg moet kunnen ontvangen als dat noodzakelijk is. Een inclusieve samenleving waarbij iedereen mee kan doen is voor ons belangrijk. Om dit te kunnen blijven doen en de (stijgende) kosten het hoofd te bieden, moeten we wel anders en efficiënter gaan werken.

Als college willen we enerzijds de nadruk leggen op preventie: het voorkomen van bijvoorbeeld gezondheidsproblemen, verslavingen en schulden. Anderzijds geven we prioriteit aan de effectieve behandeling ervan (curatieve inzet). We helpen inwoners waar mogelijk om vitaal te blijven, dat is niet alleen plezierig voor henzelf, maar is ook een manier om de kosten te beheersen.

Om deze nieuwe werkwijze voor elkaar te krijgen, zien we 2019 als een overbruggingsjaar. Een jaar waarin we het speelveld in beeld brengen om ons vervolgens te kunnen bezinnen op de koers. We willen grip krijgen op de kosten en daarnaast doelen en middelen transparant samenbrengen.

Dit betekent voor dit jaar dat we tijdelijke maatregelen hebben moeten nemen in een werkveld met veel bestaande afspraken om zo bij te dragen aan de dekking van het tekort. Dat zijn niet altijd de keuzes die we beleidsmatig zouden willen maken, maar waar we, met het tekort voor ogen, niet aan ontkomen.

Duurzame oplossingen

Andere opgaven waar we in 2019 mee willen starten, zijn de ontwikkelingen rondom de energietransitie en de klimaatveranderingen die nu soms al goed merkbaar zijn in ons dorp. Ook al is voor ons de problematiek soms complex en nog onduidelijk en de oplossingen zijn mogelijk nog complexer. We willen de komende periode grote sprongen maken in de aanpak hiervan en we gaan dit moeilijke gesprek aan. Dit doen we in samenwerking met partners zoals samenwerkingsverband Holland Rijnland, ons duurzaamheidsplatform, experts van binnen en buiten de streek en regionale en landelijke overheden. We willen veel kleine initiatieven laten groeien tot grootschalige Green Deals (met ondersteuning van onder andere het Rijk).

Samenwerking

Elkaar ontmoeten en met elkaar verbinden zien we als de sleutel in alle opgaven die voor ons liggen. Niet eerder stond participatie zo hoog op de agenda. Vooral die met inwoners, onze bedrijven, het maatschappelijk middenveld en (regionale) overheden) heeft onze aandacht. We kijken uit naar de jeugdtop die georganiseerd wordt door de gemeenteraad. Hiermee hebben we extra aandacht voor samenwerking met de jongeren uit ons dorp.

Samenwerken doen we in 2019 intensief, slim en met respect voor elkaars inzet. We communiceren duidelijk hoe we dat doen en wat we van elkaar kunnen verwachten. Na elk afgerond participatieproces evalueren we de samenwerking en verbeteren we onze aanpak. We maken (financieel) ruimte om te experimenteren en te groeien, denk bijvoorbeeld aan het ontwikkelen van de omgevingsvisie.

Begroting in één oogopslag

Financieel beeld 2019-2022

Inleiding

Net als in de voorgaande jaren staat in deze bestuursperiode een gezond en solide financieel beleid centraal. Bij het opstellen van de begroting en het realiseren van de ambities hebben we rekening moeten houden met een verslechtering van het financieel perspectief ten opzichte van de kadernota 2019. Daarnaast hebben we als uitgangspunt dat we de woonlasten niet willen laten stijgen, tenzij er gegronde redenen zijn. Het maakte het daardoor lastig de financiële puzzel te leggen.

De begroting geeft inzicht in de financiële vertaling van de koers voor 2019. Hierbij hebben we keuzes moeten maken tussen bestaande verplichtingen, onze ambities uit het coalitieprogramma 2018-2022 en de dekking van het incidentele tekort.

Deze keuzes hebben geleid tot het volgende financieel beeld 2019-2022:

Bedragen x € 1.000				
Financieel beeld op hoofdlijnen	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Saldo Kadernota	-939	50	478	168
Beleidsmatige ontwikkelingen en autonome aanpassingen	-82	-114	74	-155
Saldo na aanpassingen	-1.021	-64	552	13
Ambities Coalitieakkoord	-735	-681	-505	-295
Oplossingsrichtingen	1.022	1.024	1.204	1.138
Saldo begroting 2019 -2022	-734	279	1.251	856
Onttrekking/ toevoeging Algemene reserve	734	-279	-1.251	-856
Totaal	-	-	-	-

Hierna lichten we bovenstaand beeld in grote lijnen toe. Voor nadere informatie verwezen wij naar de betreffende programma's en de financiële begroting.

Toelichting en dekking begrotingsresultaat 2019

In het eerste jaar is er een incidenteel negatief begrotingsresultaat van € 734.000. De daaropvolgende jaren laten een duidelijk positief beeld zien. De begrotingsresultaten verrekenen wij met de Algemene reserve: tekorten onttrekken wij eruit en overschotten voegen wij eraan toe.

Toelichting beleidsmatige ontwikkelingen en technische aanpassingen sinds de kadernota

Voor deze begroting geldt dat er een aantal wijzigingen bestaat ten opzichte van het beeld dat u in de kadernota 2019 zag. Na vaststelling van de kadernota is de meicirculaire beschikbaar gekomen. Daaruit blijkt dat de inpassing van het sociaal domein in de algemene uitkering naar nieuwe maatstaven een negatief effect heeft op het begrotingsresultaat. In overleg met de toezichthouder (provincie Zuid-Holland) is de ruimte onder het BCF-plafond tot 100% geraamd, wat voordelig uitwerkt op het begrotingsresultaat. Daarnaast heeft de vergelijking met het rekenmodel van het ministerie van BZK, op basis van constante prijzen, ook nog een voordelig effect op het resultaat. Hiermee ontstaat er een evenwichtiger beeld van de verwachte inkomsten. Na het vaststellen van de kadernota zijn enkele andere technische aanpassingen doorgevoerd die met name veroorzaakt worden door de hogere bijdragen op basis van de door de raad vastgestelde begrotingen van de RDOG en ISD en lagere dividend van de Meerlanden.

Ambities coalitieakkoord

Op basis van het coalitieakkoord 'samen duurzaam denken, samen vernieuwend doen' hebben we onze ambities vertaald in activiteiten en deze waar mogelijk afgezet tegen bestaand beleid en huidige werkzaamheden. Daaruit bleek dat veel activiteiten bekostigd kunnen worden vanuit de bestaande budgetten. Voor de resterende activiteiten is extra budget nodig om de ambities waar te maken.

Zoals eerder geschreven in de bestuurlijke samenvatting hebben we onze ambities vanuit het coalitieakkoord moeten afwegen tegen het dekken van het (incidentele) begrotingstekort en bestaande verplichtingen. We hebben ervoor gekozen om in 2019 een aantal ambities te bevriezen of uit te stellen en de tijd te nemen voor herbezinning op een aantal terreinen. Daarmee creëren we ruimte om toch een gezonde solide begroting te kunnen presenteren en in de daaropvolgende jaren fundamentele en weloverwogen keuzes te maken.

We hebben onder meer gekeken naar het slimmer organiseren van bestaande processen, het waar mogelijk zoeken naar cofinanciering of kleiner starten met een pilot. De totale kosten bedragen nu in het eerste jaar € 735.000.

We zijn er trots op dat we meer dan de helft van onze ambities uit het coalitieakkoord de komende vier jaren kunnen gaan realiseren zonder dat we daar extra financiering voor nodig hebben. Dit doen we onder andere door onze werkzaamheden te actualiseren, nieuwe partners te betrekken of prioriteiten te stellen. De resterende ambities waarvoor investeringen nodig zijn, hebben we deels meer verspreid over de periode, deels uitgesteld of deels opgenomen in onze begroting. In deze afweging is het toch mogelijk geweest om in 2019 (pril) te starten met de uitvoering van onze ambities en gaan we vanaf 2020 hierin versnellen.

Het totale extra benodigde budget in 2019 is als volgt per programma verdeeld (inclusief meerjarig beeld):

Bedragen x € 1.000				
Programma's	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Vitaliteit	-201	-221	-125	-125
Programma Leefomgeving	-327	-298	-218	-18
Programma Bedrijvigheid	-	-	-	-
Programma Bestuur en Ondersteuning	-207	-162	-162	-152
Eindtotaal	-735	-681	-505	-295

Onze prioriteiten hebben we gelegd bij het sociaal domein, duurzaamheid, participatie en het opstellen van de omgevingsvisie. Daarnaast geldt voor 2019 dat we nu binnen het sociaal domein vooral tijdelijke maatregelen hebben genomen om een deel van ons tekort te dekken. We zien 2019 als een moment waarbij we met behulp van de nulmeting een nieuwe koers gaan bepalen en nieuwe keuzes gaan maken binnen beleid. Voor meer informatie verwijzen wij u naar de programma's.

Oplossingsrichtingen

Om de ambities binnen het kader van een gezond en solide financieel beleid waar te kunnen maken en tot een sluitende begroting te komen, wordt een aantal dekkingsvoorstellen gedaan. Voor 2019 gaat het om € 1.022.000. Volgens het toezichtskader van de provincie moet de begroting naast een *structureel* evenwicht (het evenwicht binnen het meerjarenperspectief) ook een *reëel* evenwicht tonen. Dat betekent dat de bezuinigingen realistisch en onderbouwd zijn. Deze bezuinigingen moeten concreet op programmaniveau zijn ingevuld en duidelijkheid geven over de uitvoering hiervan.

De voorstellen zijn financieel als volgt per programma per saldo verdeeld:

Bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Vitaliteit	342	379	554	554
Programma Leefomgeving	599	564	569	503
Programma Bedrijvigheid	-	-	-	-
Programma Bestuur en Ondersteuning	81	81	81	81
Eindtotaal	1.022	1.024	1.204	1.138

De volgende tabel heeft de voorstellen nader onderverdeeld naar thema en onderscheid gemaakt tussen verlaging van de lasten en verhoging van de baten:

Bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
	L	B	L	B	L	B	L	B
Thema Gezond & Vitaliteit	-		175		350		350	
Thema Onderwijs	55		55		55		55	
Thema Sociaal domein	287		149		149		149	
<i>Totaal Programma Vitaliteit</i>	<i>342</i>		<i>379</i>		<i>554</i>		<i>554</i>	
Thema Mobiliteit	18		114		119		53	
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid	175		150		150		150	
Thema Veiligheid	106		-		-		-	
Thema Wonen		300		300		300		300
<i>Totaal Programma Leefomgeving</i>	<i>299</i>	<i>300</i>	<i>264</i>	<i>300</i>	<i>269</i>	<i>300</i>	<i>203</i>	<i>300</i>
<i>Totaal Programma Bedrijvigheid</i>	<i>-</i>		<i>-</i>		<i>-</i>		<i>-</i>	
Thema Financien	81		81		81		81	
<i>Totaal Programma Bestuur en Ondersteuning</i>	<i>81</i>		<i>81</i>		<i>81</i>		<i>81</i>	
Eindtotaal	722	300	724	300	904	300	838	300

Hierna worden per programma de belangrijkste onderdelen benoemd:

Programma Vitaliteit:

Het totale dekkingsvoorstel bedraagt € 342.000 waarvan € 287.000 binnen het thema Sociaal domein en € 55.000 binnen het thema Onderwijs. De besparingen zijn gevonden door het verlagen van de budgetten of door een slimme aanpak. De grootste besparingen worden hieronder per thema nader toegelicht.

Thema Sociaal domein:

- Armoedebeleid (€ 88.000)

Het bedrag voor het project "Vroeg Er Op Af" en het sportcultuurfonds blijft beschikbaar. De overige zaken worden getemporiseerd en in 2019 zal het armoedebeleid breder en integraler met de raad worden geformuleerd om te bepalen wat nodig is voor 2020 en volgende jaren. Voorgesteld wordt om het verwachte resultaat 2018 (€ 29.000) in te zetten voor het voldoen aan een deel van de verplichtingen voor 2019. Dit levert een besparing op in 2019 van in totaal € 50.000.

- Doorlopende lijnen 18- en 18+ (€ 75.000)

Dit budget is ooit begroot omdat we daarmee verlengde jeugdhulp mogelijk wilden maken. De financiering loopt nu anders dan toen gedacht, namelijk via de bijdrage jeugdhulp aan TWO. Met het realistisch begroten, is dit budget niet meer nodig.

- Het budget Marente Reset (€ 50.000)

Ervaringscijfers tonen aan dat dit budget voor ondersteuning in het gezin en huishouden kan worden verlaagd.

- Verlaging regionale uitvoeringskosten Holland Rijnland (€ 50.000)

Dit budget is niet nodig in verband met het beschikbare budget voor het HR-programma TWO.

Thema Onderwijs:

- Peuteropvang (€ 40.000)

Het voorstel is het bedrag van € 83.000 te verlagen naar € 43.000 euro. De regeling is bedoeld om de peuterspeelzalen voor ieder kind toegankelijk te houden; we zien dit als een preventieve maatregel. De afgelopen jaren hebben resultaten aangetoond dat vooral de lage inkomensgroepen gebruik maken van deze regeling via de lagere ouderbijdrage. We kiezen ervoor om alleen inwoners met een inkomensgrens tot € 37.000 tegemoet te komen. We zullen actief monitoren welk effect de maatregel heeft.

- Taalklassen (€ 15.000)

De taalklassen kunnen bekostigd worden uit het budget voor onderwijsachterstanden door middel van een herverdeling van de rijks gelden.

Programma Leefomgeving:

Het totale dekkingsvoorstel bedraagt € 599.000 waarvan € 106.000 binnen het thema Veiligheid, € 175.000 binnen het thema Openbare ruimte en duurzaamheid, € 300.000 binnen het thema Wonen en € 18.000 binnen Mobiliteit. De besparingen worden enerzijds gevonden door verlaging van lastenbudgetten en anderzijds door verhoging van de baten. De grootste besparingen worden hierna per thema nader toegelicht.

Thema Veiligheid

- Formatie Veiligheid (€ 106.000)

In de kadernota is een formatieuitbreiding voor boa's gevraagd op het gebied van veiligheid. Hiermee kunnen we inspelen op nieuwe ontwikkelingen, nieuwe wettelijke taken oppakken en onze rol als regiehouder vormgeven. De uitbreiding willen we laten ingaan per 2020. In 2019 willen we eerst nog een goede verkenning uitvoeren in samenwerking met de politie voor een optimale verdeling van de taken.

Thema Openbare ruimte en duurzaamheid

- Onderhoud openbare wegen (€ 100.000)

Incidenteel kan het structurele budget worden verlaagd.

Thema Wonen

- Verhogen van het dekkingspercentage (en daarmee de tarieven) van de kosten van met name leges van de omgevingsvergunningen van 65% naar 85%.

Het voorstel is om een tariefsverhoging van de leges door te voeren om de dekking van de kosten te verhogen. Op dit moment worden de kosten voor 65% gedekt. Lisse verhoudt zich voor wat betreft de hoogte van de tarieven voor de omgevingsvergunningen gemiddeld in de regio. In het risicoprofiel nemen we op dat er een kans bestaat dat de opbrengst niet wordt gehaald in verband met achterblijvende aanvragen en de overgang naar de Omgevingswet.

Programma Bestuur en ondersteuning:

- Thema Financiën (€ 81.000)

Op basis van de jaarrekening is onderzocht welke onderuitputting structureel is en ingezet kan worden als dekking. Het budget voor een interne toetsing van bouw aanvragen kan worden verlaagd

met € 36.000. Dit geldt bovendien voor een aantal andere kleine budgetten in het kader van de dienstverlening. Samen komen zij uit op een totaalbedrag van € 45.000.

Algemene reserve

Gezien het huidige verloop van de algemene reserve en het verwachte verloop kan de onttrekking binnen de gestelde doelstelling van gezond en solide financieel beleid genomen worden.

Weerstandsratio

De weerstandsratio komt uit op 1,3. Deze voldoet niet aan het minimumniveau B (1,4). Een van de oorzaken voor de lagere ratio is de onttrekking uit de Algemene reserve door het begrotingsresultaat van 2019. Vanaf 2020 vullen wij de reserve echter weer aan. Daarnaast is de reserve weerstandsvermogen, conform de paragraaf weerstandsvermogen, met 111% meer dan afdoende (€ 3,7 mln is nodig en de reserve bevat € 4,1 mln) om de risico's af te dekken.

In de eerste helft van 2019 vindt een actualisatie van het opgenomen risicoprofiel in het financieel afwegingskader reserves Sociaal Domein plaats. Het risicobedrag 3D's (drie decentralisaties) is berekend op € 1,9 miljoen. Een belangrijk deel van dit bedrag houdt verband met het destijds gekozen uitgangspunt Rijksbudget=werkbudget. Inmiddels is voor de lasten gekozen voor 'realistisch begroten'. Dat betekent dat de werkelijk verwachte lasten voor de komende jaren zijn opgenomen in de (meerjaren)begroting. Naar verwachting kan daarmee het benodigde weerstandsvermogen in 2019 e.v. verlaagd worden.

Woonlastendruk

Zoals in de kadernota opgenomen is, wordt het wegvallen van de precariobelasting via een gefaseerde stijging van de OZB opgevangen. Daarnaast hebben we, zoals hiervoor geschetst, niet ervoor gekozen om de woonlasten als dekkingsmiddel in te zetten voor de verslechterde financiële situatie. De woonlastendruk willen we echter blijven monitoren en afzetten tegen de toekomstige financiële ruimte. Lisse is mooi om in te wonen met een hoog voorzieningenniveau. Maar daar staan ook de nodige lasten tegenover. We zien daarbij een aantal situaties die ervoor kunnen zorgen dat het in de toekomst lastiger wordt om het niveau in stand te kunnen blijven houden. Zo zijn de kosten van het sociaal domein veel hoger dan de bijdrage uit de algemene uitkering, valt de precariobelasting weg en willen we ambities met elkaar realiseren.

Daarnaast is het zo dat het jaar 2019 in het teken staat van planontwikkeling, de jaren erna zal het accent liggen op de uitvoering van de plannen. Dat kan voor die jaren tot een uitbreiding van lasten leiden. We sluiten het dan ook niet uit dat het financieel beeld bij de volgende begroting aanleiding geeft om een extra OZB-verhoging te overwegen. Dit zullen we in 2019 onderzoeken. Bij de kadernota 2020 zult u daarover worden geïnformeerd.

Naast de OZB voor het inflatiepercentage stijgt alleen het tarief voor de afvalstoffenheffing in 2019.

Het volgende overzicht geeft inzicht in de woonlastendruk in Lisse vergeleken met gemeenten in de regio:

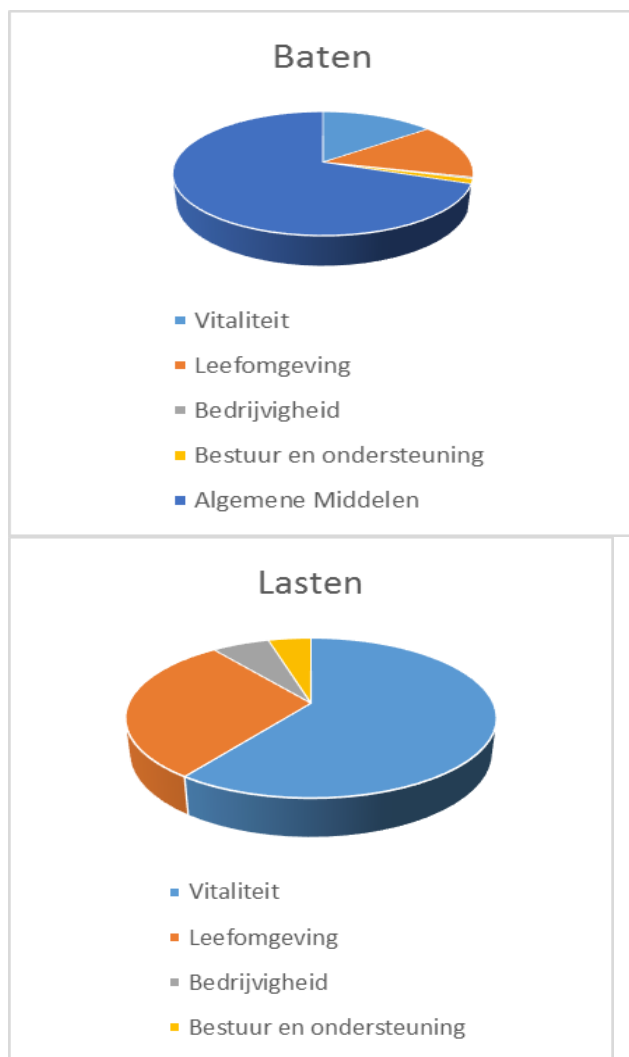
Woonlasten 2018

Gemeente	OZB woningen	OZB niet woningen	Afvalstof-fenheffing	Rioolheffing	Woonlasten huurder (afval en riool)	Woonlasten eigenaar OZB, riool en afval
Teylingen	0,0757%	0,2588%	€ 301	€ 133	€ 434	€ 660
Katwijk	0,0908%	0,3835%	€ 288	€ 144	€ 432	€ 670
Haarlemmermeer	0,1016%	0,5672%	€ 312	€ 127	€ 439	€ 717
Hillegom	0,1047%	0,3475%	€ 273	€ 227	€ 500	€ 749
Lisse	0,0925%	0,3535%	€ 271*	€ 255	€ 526	€ 764
Noordwijkerhout	0,0856%	0,3149%	€ 305	€ 266	€ 571	€ 804
Noordwijk	0,1174%	0,3114%	€ 283	€ 158	€ 441	€ 850
Heemstede	0,0887%	0,3801%	€ 247	€ 207	€ 454	€ 856
Bloemendaal	0,1054%	0,4870%	€ 328	€ 234	€ 562	€ 1.234
Verwachte woonlasten 2019 Lisse			€ 276*	€ 255	€ 531	€ 774

* inclusief variabele kosten. Bron: Coelo

Lasten en baten 2019 grafisch weergegeven

Inzicht in de bestedingen en de herkomst van middelen kan als volgt worden uitgedrukt:

In cijfers uitgedrukt, ziet dit er als volgt uit:

Bedragen in € 1.000

Programma		Baten	Lasten	Saldo
1	Vitaliteit	4.460	-25.374	-20.914
2	Leefomgeving	7.569	-13.365	-5.796
3	Bedrijvigheid	205	-2.711	-2.506
4	Bestuur en ondersteuning	699	-2.004	-1.305
	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	38.591	-10.347	28.244
	<i>Saldo voor bestemming</i>	<i>51.524</i>	<i>-53.801</i>	<i>51.524</i>
	Mutaties reserves	4.033	-1.756	2.277
	Totaal	55.557	-55.557	-

Structurele begrotingsresultaten

In het eerste jaar is er een incidenteel negatief begrotingsresultaat van € 734.000. De volgende jaren laten een duidelijk positief beeld zien. In lijn met de kaders van het financieel toezicht vanuit de provincie is het van belang dan ook te beoordelen of de begroting structureel en reëel in evenwicht is in de laatste jaren. Dat betekent dat het saldo van lasten en baten gecorrigeerd worden voor de incidentele lasten en baten. Recentelijk is door de provincie aangegeven hoe dit evenwicht gepresenteerd kan worden en dat laat het volgende structureel resultaat zien:

Bedragen x € 1.000

Programma	Saldo 2019	Saldo 2020	Saldo 2021	Saldo 2022
Vitaliteit	-20.916	-20.990	-20.709	-20.964
Leefomgeving	-5.794	-5.983	-5.998	-5.846
Bedrijvigheid	-2.506	-2.309	-2.110	-1.872
Bestuur en ondersteuning	-1.485	-1.376	-1.408	-1.382
totaal Lasten en baten	-30.701	-30.658	-30.225	-30.064
Algemene dekkingsmiddelen	35.917	36.493	37.010	36.328
Overhead	-8.208	-7.710	-7.696	-7.691
VPB	-	-	-	-
Onvoorzien	-200	-200	-200	-200
subtotaal	-3.192	-2.075	-1.110	-1.627
Toevoegingen en ontrekkingen aan reserves	2.457	2.353	2.362	2.483
Totaal Lasten en baten incl.	-734	279	1.251	856
Correctie Incidentele baten en lasten	496	665	467	91
Structureel resultaat begroting	-238	944	1.718	947

Uit het overzicht blijkt dat er in de laatste 3 jaren een structureel positief begrotingsresultaat is en dat dus de structurele lasten door de structurele baten gedekt worden. Hiermee voldoen we aan de eisen.

Leeswijzer

Inleiding

De inrichting van de programmabegroting wordt door het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voorgeschreven en bestaat uit de beleidsbegroting en de financiële begroting. De beleidsbegroting bestaat uit het programmaplan en de paragrafen. De financiële begroting bestaat onder meer uit een totaaloverzicht van de lasten en baten en inzicht in de financiële positie van de gemeenten.

Beleidsbegroting

Vanaf 2019 kent het programmaplan de door de raad vastgestelde programma-indeling:

1. Vitaliteit
2. Leefomgeving
3. Bedrijvigheid
4. Bestuur en ondersteuning

Gevolgd door het onderdeel Algemene dekkingsmiddelen.

Met deze indeling van de programma's en de daarbinnen opgenomen thema's ontstaat een logische clustering van beleid. Ook wordt hiermee de integraliteit en programmasturing vergroot. Daarnaast ontstaat er meer aansluiting tussen het coalitieakkoord en de programmabegroting. Elk thema bevat een clustering van de landelijk voorgeschreven taakvelden.

In elk programma wordt per thema inzicht gegeven in de te bereiken doelstellingen ("wat willen we bereiken"). Vervolgens wordt met de activiteiten ("wat gaan we daarvoor doen") aangegeven op welke wijze we deze doelstellingen willen bereiken. Deze activiteiten hebben in 2019 onze speciale aandacht. Reguliere, jaarlijks terugkerende taken waar geen verdere bijzonderheden over te melden zijn, zijn evenals vorig jaar, niet meer in de toelichting binnen de begroting opgenomen. De reguliere taken die het komende jaar onze specifieke aandacht vragen zijn zo mogelijk benoemd.

Elk thema wordt afgesloten met de verplichte beleidsindicatoren en waar van toepassing, de prestatie-indicatoren. De beleidsindicatoren zijn verplicht voorgeschreven gegevens die een trend kunnen signaleren. Deze gegevens worden voornamelijk vanuit externe bronnen verkregen. Deze informatie is ook beschikbaar op www.waarstaatjegemeente.nl.

Elk programma wordt afgesloten met het financiële overzicht "Wat mag het kosten?" In dit overzicht staan per taakveld de lasten en baten vermeld. Dit geldt ook voor de mutaties op de reserves. Alle lasten zijn negatief opgenomen en alle baten positief. In de tabellen waar de bedragen afgerond zijn op € 1.000 treft u mogelijk afrondingsverschillen in totaalstellingen aan. Na de vier programma's wordt inzicht gegeven in de algemene dekkingsmiddelen, de overhead, de post onvoorzien en de vennootschapsbelasting.

Naast het programmaplan geven de paragrafen een totaaloverzicht van de in diverse programma's opgenomen elementen. Zoals de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen of Verbonden partijen. Wij gebruiken in de opzet de standaard indeling van het BBV.

Financiële begroting

In dit hoofdstuk zijn de grondslagen opgenomen en het totaaloverzicht van de lasten en baten per programma en op taakveldniveau. Ook wordt inzicht gegeven in de financiële positie en de toelichting. Voorbeelden zijn het overzicht van de incidentele lasten en baten, de investeringen en een geprognosticeerde balans.

Programmaplan

Programma 1 - Vitaliteit

Context

Een inclusieve samenleving met gezonde en vitale inwoners, dat staat voor ons voorop. Iedereen die dat kan, doet mee en wie het niet kan, wordt geholpen om dat wel weer te kunnen. We nemen dit mee in de ontwikkelingen binnen onderwijs, ons beleid op het gebied van gezondheid en vitaliteit en het sociaal domein. De komende jaren zetten we in op het veranderen van de koers en dat door in 2019 eerst een zorgvuldige en volledige lokale nulmeting te doen. Deze meting geeft ons inzicht in alle spelers, activiteiten en doelgroepen binnen het sociaal domein. Hiermee vormt deze de start voor de kanteling van onze koers. Deze laatste richt zich vooral op het voorkomen (preventie) van bijvoorbeeld gezondheidsproblemen, verslavingen en schulden en het geven van prioriteit aan de effectieve behandeling hiervan (curatieve inzet). Daarnaast gaan we op zoek naar creatieve en innovatieve oplossingen en zien we kansen om verschillende doelgroepen met elkaar te verbinden door het combineren van diensten waarvan zij gebruik maken. Met deze kanteling bereiken we dat onze zorg betaalbaar blijft, dat we het complete aanbod van voorzieningen in Lisse kunnen behouden en dat iedere inwoner de zorg die hij of zij nodig heeft kan blijven ontvangen.

Ontwikkelingen

Binnen het programma Vitaliteit hebben de afgelopen jaren ontwikkelingen plaatsgevonden die van grote invloed zijn op de dilemma's waarvoor we nu als bestuur staan.

1. Allereerst hebben de gemeenten een steeds belangrijkere rol gekregen als het gaat om de gezondheid en het welzijn van haar inwoners. Dat is bijvoorbeeld terug te zien in de drie decentralisaties in het sociale domein waarbij in de afgelopen bestuursperiode taken en verantwoordelijkheden op het gebied van de jeugdhulp, wet maatschappelijke ondersteuning en participatie (in het arbeidsproces) zijn verlegd van het Rijk naar de gemeenten. De overdracht van deze taken gaat gepaard met een forse bezuiniging aan de kant van het Rijk.
2. Een andere belangrijke ontwikkeling is de transitie en transformatie van de maatschappelijke zorg in de richting van de gemeenten, ook wel de vierde decentralisatie genoemd. De maatschappelijke zorg heeft betrekking op mensen die tijdelijk of langdurig niet voldoende in staat zijn om zelfstandig in behoeften en bestaansvoorwaarden te voorzien (zoals onderdak, voedsel, inkomen, sociale contacten, voorkomen van vereenzaming of zelfzorg). Er ligt een forse uitdaging om voor deze, vaak moeilijk bereikbare, mensen in de primaire levensbehoeften te voorzien.
3. De derde ontwikkeling is het gesprek dat in Holland Rijnland-verband wordt gevoerd over het eventueel overgaan van een solidariteit- naar profijtbeginsel betreffende jeugdhulp. Dit betekent dat we in deze samenwerking niet meer de kosten evenredig onderling verdelen maar per gemeente onze eigen daadwerkelijk gemaakte kosten moeten gaan financieren. Een eerste verkenning daarvan toonde aan dat Lisse een voordeelgemeente zou zijn bij de herverdeling. Met de nodige slagen om de arm, zou de jaarlijkse bijdrage van Lisse in 2019 met een substantieel bedrag van circa € 0,3 miljoen afnemen en de jaren erna nog lager kunnen uitvallen. Hiermee is (cijfermatig) nog geen rekening gehouden. We steunen deze ontwikkeling, omdat het profijtbeginsel meer recht doet aan de kosten voor onze inwoners.

Als laatste zien we de vergrijzing, ook in de Lissese samenleving, op ons af komen. Onze samenleving zal qua opbouw veranderen: Meer mensen zijn 65+ en meer mensen blijven langer thuis wonen. Deze ontwikkeling leidt tot een groter beroep op een kleiner wordende groep mantelzorgers en vrijwilligers.

Onderwijs

Achtergrond

Om te komen tot een inclusieve samenleving, willen we dat alle inwoners mee kunnen blijven doen. Op het gebied van onderwijs doen we dat door een 'leven lang leren' mogelijk te maken.

Voor de jongeren vragen en stimuleren we onderwijsinstellingen zich optimaal te ontwikkelen om leerlingen uit te rusten met digitale vaardigheden zodat zij een goede voorbereiding krijgen op de arbeidsmarkt. Bij de andere doelgroepen is er aandacht voor laaggeletterdheid, de vergaande digitalisering in de maatschappij en de problemen die dit mogelijk oplevert.

Om te voorkomen dat leerlingen vastlopen in hun ontwikkeling, willen we meer leerlingen op tijd op een passende onderwijsplek krijgen. Daarvoor is intensieve samenwerking tussen het onderwijs en door gemeente verstrekte jeugdhulp noodzakelijk. Het onderwijs ontvangt namelijk de middelen voor passend onderwijs en de gemeenten de middelen voor de jeugdhulp.

Daarnaast verbeteren we de aansluiting tussen het onderwijsaanbod en de arbeidsmarkt door aan te sluiten bij de lopende lijnen uit de business case arbeidsmarkt-onderwijs uit de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek.

Voor de ontwikkeling van onderwijs en onderzoek in de bloembollensector, gaan we onverminderd door met Flower Science (ook één van de projecten uit de Economische Agenda). Het door Lisse geïnitieerde project dat zich onder andere inzet om de vier O's (Ondernemers, Onderwijs, Onderzoek en Overheid) met elkaar te verbinden, is de afgelopen jaren uitgegroeid tot een dynamisch netwerk dat kansen creëert voor samenwerking tussen partijen en verbinding tussen onderwijs en arbeidsmarkt.

Daarnaast zijn er in 2019 ook keuzes gemaakt gericht op het dekken van het incidentele tekort. In de komende periode onderzoeken we hoe we die het beste kunnen vormgeven en welke mogelijkheden er zijn om slimmer te werken.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C
Een leven lang leren stimuleren.	Onderwijs is optimaal in staat om leerlingen uit te rusten met digitale vaardigheden voor de aansluiting op de arbeidsmarkt.	Meer leerlingen tijdig op een passende onderwijsplek.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C
> Behouden van de vestiging van de vier O's (Ondernemers, Onderwijs, Onderzoek en Overheid) binnen de Greenport in Lisse. > Uitvoeren van de businesscase Onderwijs en Arbeidsmarkt. > Interventies uitvoeren voor het terugbrengen van (digitale)	> De haalbaarheid onderzoeken van een MBO-vestiging. > Onderzoek in het onderwijs naar de behoefte aan een extra impuls voor digitaal onderwijs en voorzieningen.	> In samenwerking met onderwijs en de jeugdhulppartners inzetten op de juiste zorg op het juiste moment en de juiste plek. > Uitvoeren ontwikkelagenda Regionale Educatieve Agenda 2018-2020 (REA). > Aansluiten bij de ontwikkelagenda, eenmalige

laaggeletterdheid. > Opstellen van een plan voor lokaal aanbod volwasseneneducatie.		gift onderwijs-jeugdhulp voor voortijdig opmerken van ontwikkelingsachterstand bij jeugdigen. > Ontwikkelen van beleid voor besteding VVE-middelen, waaronder onderzoek naar differentiatiemogelijkheden ouderbijdrage peuteropvang.
--	--	---

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
	Schoolbesturen Kinderopvangorganisaties Ondernemers, onderwijs- en onderzoeksinstituten

Gezondheid & Vitaliteit

Achtergrond

Gezonde en vitale inwoners in Lisse hebben de juiste balans tussen lichaam en geest en verbinding met de omgeving. Dit geheel noemen we 'positieve gezondheid'. Er is aandacht voor het dagelijkse functioneren, de fysieke gezondheid, de mentale staat, zingeving, kwaliteit van leven en het kunnen meedoen in de samenleving. Wanneer deze balans op orde is, is er minder kans op gezondheids- en/of andere problemen en houden we onze zorg betaalbaar. Het verbeteren van de positieve gezondheid vraagt een integrale visie en aanpak en gaat daarom verder dan de focus binnen het sociaal domein.

Kansen liggen in het verbinden van de buitenruimte, ruimtelijke ordening en openbare orde en veiligheid in relatie tot gezondheid. Bijvoorbeeld door een 'leven lang bewegen' waarbij mensen zo jong mogelijk beginnen en zo lang mogelijk (kunnen) blijven sporten en bewegen. De komende periode wordt gekeken naar hoe de (altijd aanwezige) buitenruimte hierin een stimulans kan zijn. Het welzijn en de sociale cohesie worden versterkt door elkaar vaker te ontmoeten en samen op te trekken.

De komende jaren ligt er een opgave om in de komende jaren (tot 2026) een structurele bezuiniging te realiseren van 5 tot 10% op het beheer en de exploitatie van de maatschappelijke accommodaties. In 2019 wordt verder uitvoering gegeven aan het Hoofdpijnen Masterplan Herziening Accommodatiebeleid. Verder zullen we starten met een aanscherping van het masterplan waarbij de focus zal liggen op het verbinden van verschillende doelgroepen en de diensten die zij afnemen. Met deze uitgangspunten zien we nog meer kansen tot verbinding waarmee het welzijn en de sociale cohesie nog meer verbeterd wordt.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A

Voorkomen is beter dan genezen.
Inwoners van Lisse worden gezonder en vitaler.

DOEL B

Meer inwoners kunnen een leven lang sporten en bewegen.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A

> Verlengen en verder uitvoeren van 'Meer gezondheidswinst in de Bollen5-gemeenten'. Deze is gebaseerd op de zes pijlers van positieve gezondheid:

- lichaamsfuncties
- mentaal welbevinden
- zingeving
- kwaliteit van leven
- meedoen
- dagelijks functioneren

> Plaatsen van watertappunten bij, bijvoorbeeld Ter Specke, fitpleinen en scholen, om gezondere drankkeuzes makkelijker te maken.

> Terugdringen van alcohol- en drugsgebruik bij inwoners, in samenwerking met de partners in veiligheid en organisaties zoals Brijder en HALT.

ACTIVITEITEN DOEL B

> Opstellen en uitvoeren van de nieuwe nota 'Sporten, bewegen en spelen'.

> Aansluiten bij het opstellen van de omgevingsvisie voor sport, gezondheid en sociale duurzaamheid.

> Kindvriendelijke buurten om ongeorganiseerd spelen te stimuleren.

> Gezamenlijk optrekken en in gesprek zijn met instanties in de regio over de overlast van vliegtuigen (fijnstof en lawaai).	
--	--

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
RDOG Hollands Midden (GGD)	(Sport-, speeltuin- en buurt-)verenigingen

Sociaal domein

Achtergrond

De transitie van de drie decentralisaties is nagenoeg afgerond. Daarmee is de transformatie echter nog niet klaar. De noodzakelijke kanteling naar een focus op preventie en curatieve inzet om te komen tot duurzame en betaalbare zorg is voor de komende periode van groot belang. Daarbij verliezen we niet uit het oog dat een inclusieve samenleving waarbij iedereen kan meedoen ons uitgangspunt is. De term zelfredzaam vinden we te beperkt. Zelf kun je best veel, maar samen nog veel meer. 'Samenredzaam' is een van onze uitgangspunten.

In de evaluaties van de Transformatieagenda 'Wmo en haar omgeving' en het beleidsplan 'Hart voor de jeugd' ligt de focus al op preventie en wordt toegewerkt naar het realiseren van duurzame en betaalbare zorg. Het doel is om vooral aan de voorkant te sturen; dat voorkomt budgetoverschrijdingen of uitblijvende zorg. Beide agenda's zullen we de komende periode uitwerken tot een nieuwe koers.

Daarnaast wordt de komende periode gewerkt aan een lokale 0-meting in het sociaal domein zodat inzichtelijk wordt hoe het bestaande speelveld eruitziet en hoe we kunnen toewerken naar deze duurzame en betaalbare zorg. Daarbij wordt ook onderzoek gedaan naar de kanteling van maatwerkvoorzieningen naar algemene voorzieningen. Als laatste wordt onderzocht of de inkoop van jeugdhulp anders en wellicht op een ander (kleinschaliger) niveau georganiseerd kan worden dan in het huidige HollandRijnland-samenwerkingsverband.

Een brede agenda voor het sociaal domein staat daarnaast ook op onze wensenlijst. Integraler werken draagt bij aan de opgave om te komen tot betaalbare en duurzame zorg. We realiseren een integrale toegang voor de doelgroep. Het toewerken naar één adviesraad voor het sociaal domein hangt hier ook mee samen en doen we uiteraard met de huidige adviesraden.

De vierde decentralisatie die we aan zien komen is de opvang van maatschappelijke zorg. Wonen en het sociaal domein zijn hierbij onlosmakelijk met elkaar verbonden. De komende periode wordt deze samenwerking verstevigd.

Met de Participatiewet wil de overheid meer mensen met een arbeidsbeperking aan het werk krijgen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de re-integratie van mensen die nog kunnen werken, maar daarbij wel ondersteuning nodig hebben. De inzet en doorontwikkeling van het Servicepunt Werk is belangrijk. Naast het monitoren van de doorontwikkeling bekijken we ook mogelijkheden voor nieuwe instrumenten in het aanbod om de dienstverlening te verbeteren.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C
Voorkomen is beter dan genezen. Mogelijk maken van de inclusieve samenleving in Lisse.	Hulp en ondersteuning voor wie het nodig heeft, zodat zij weer 'samenredzaam' zijn.	Iedereen doet mee en werkt samen, voor het grotere doel 'Iedereen kan meedoen'.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C
> Inventariseren van het beschikbare aanbod. > Gebruiken van de monitor sociaal domein (en andere data) om meer zicht op	> Lokaal verbinden van alle partijen in het sociaal domein. > Uitvoeren van Hart voor de jeugd en het Sturingsplan jeugdhulp Holland Rijnland.	> Realiseren dat elke organisatie in de keten de verantwoordelijkheid neemt en sturen op 'werken volgens de bedoeling'.

maatschappelijke outcome/effecten te krijgen. > Onderzoeken van mogelijkheden naar meer algemene voorzieningen gericht op WMO- dagbesteding (bijv. licht dementerende ouderen) en Participatiewet (bijv. schoolverlaters werkfit maken). > Doorontwikkeling van Servicepunt Werk om meer mensen naar werk te begeleiden. > Onderzoeken van interventies om de bijstandsinstream te beperken. > Pilot zorg en veiligheid jeugd, d.m.v. een lokale zorg- en veiligheidstafel voor een periode van twee jaar. > Oog voor mantelzorgers en vrijwilligers ('Vrijwilliger van de Toekomst') en verenigingen waar mogelijk ondersteunen. > Uitvoeren pilot 'respijtzorg met verblijf' en met behulp van een 0-meting en analyse van het huidige aanbod komen tot een visie op het faciliteren van de mantelzorg > Faciliteren van de HLTsamen Uitdaging, het platform waar de vraag van sociaal-maatschappelijke organisaties/verenigingen en het aanbod vanuit het bedrijfsleven gekoppeld worden.	> Onderzoek naar subregionale inkoop van Jeugdzorg. > Uitvoeren Beleidskader Maatschappelijke Zorg en Beschermd Wonen. > Verlengen en uitvoeren van de Transformatieagenda Wmo. > Onderzoek naar mogelijke besparingen. Afbouwen van de overbruggingsperiode van de Jeugdzorg naar de Wmo. > Realiseren van een integrale toegang met zo min mogelijk loketten. De weg naar ondersteuning en hulp maken wij beter zichtbaar met behulp van vrijwilligers en instellingen. > Doorontwikkelen van het Lokaal Loket naar het sociaal team. > Borgen van Social return on investment in de organisatie door het aannemen van een coördinator. Deze fungeert o.a. als intermediair tussen leveranciers, Servicepunt Werk en de gemeente om meer mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk te helpen. > Integrale aanpak armoede.	> Voortzetten van het Ontschottingsprogramma. > Stimuleren en belonen van burgercreativiteit en burgerinitiatieven voor de buurtcohesie, onder andere door lokaal fonds. > Nieuwe uitvoeringsafspraken maken over buurtgericht werken met WelzijnsKompas. > Uitvoeren motie opstellen Ouderenbeleid/Beukenhof. Daaraan gekoppeld, het onderzoek naar 'De nieuwe oudere' (Wat is het verschil tussen de huidige senioren en de 'nieuwe' groep senioren op het gebied van mobiliteit, vitaliteit, leef- en woonwensen en welke impact heeft dit verschil op de toekomst?) > Uitvoeren beleid doorlopende lijnen van 18- naar 18+.
---	---	---

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
ISD Bollenstreek GR KDB (MareGroep en Servicepunt Werk) Holland Rijnland RDOG Hollands Midden (GGD)	Uitvoeringsorganisatie gemeentelijke (binnen)sportaccommodaties Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)

Verbonden partijen

De vernieuwde BBV-voorschriften schrijven voor dat informatie over een verbonden partij wordt opgenomen bij het desbetreffende programma. Voor algemene informatie over verbonden partijen en een samenvatting wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek
Doelstelling/Publiek belang	Individuele voorzieningen op het gebied van werk, inkomen en zorg.
Beleidsrisico's	Een risico voor de gemeenten is enerzijds de bijdrage van de gemeenten in de exploitatielasten van de ISD, en anderzijds de uitvoering van een open einde regeling door de ISD waar de gemeenten de financiële lasten van dragen.

Gemeenschappelijke regeling	Werkvoorzieningschap Kust, Duin- en Bollenstreek / De Maregroep
Doelstelling/Publiek belang	MareGroep: het op bedrijfsmatige wijze uitvoeren van taken van en voor de deelnemende gemeenten op het terrein van gesubsidieerde arbeid (Wet Sociale Werkvoorziening en Beschut Werken). Servicepunt Werk: het bevorderen van uitstroom uit de uitkering door het begeleiden naar werk.
Beleidsrisico's	Een risico voor de gemeente is de dalende rijksbijdrage voor de uitvoering van de wet sociale werkvoorziening, waardoor de gemeentelijke bijdragen stijgen.

Gemeenschappelijke regeling	Regionale dienst openbare gezondheidszorg (RDOG) Hollands Midden
Doelstelling/Publiek belang	De RDOG Hollands Midden bewaakt, beschermt, versterkt en bevordert de gezondheid, veiligheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisissituaties.
Beleidsrisico's	In het kader van een kwaliteitsimpuls voor de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een landelijk dekkende infrastructuur voor de integrale aanpak van ernstige en complexe vormen van kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel geweld. Verwacht wordt dat Veilig Thuis hierin een centrale rol gaat vervullen. Omdat dit een complex proces is zal de implementatie daarvan tot in 2019 doorlopen. Daarnaast wordt het voor de RDOG lastiger vacatures voor gezondheidspersoneel te vullen vanwege krapte op de arbeidsmarkt.

Gemeenschappelijke regeling	Holland Rijnland
Doelstelling/Publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor vijftien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio om de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen.

Beleidsrisico's	Holland Rijnland beschikt niet over vrije reserves. De risico's liggen voornamelijk binnen de reguliere bedrijfsvoering: debiteurenbeheer, subsidiestromen derden, personeelskosten, ziektekosten en automatisering. De maximale omvang van eventueel op te treden risico's worden geraamd op € 100.000. Bijzondere risico's, boventallige medewerkers (2) in begeleiding van werk naar werk. De loonkostenstijging in 2018 en de verwachte stijging van sociale premies voor 2019 zijn afgedekt. Voor 2019 en verder moet nog een nieuwe CAO worden afgesloten. De nieuwe CAO kan tot hogere loonkosten leiden. Dit risico schatten wij in op € 85.000 (afgerond), ca. 2% van de loonsom.
-----------------	--

Beleidsindicatoren

Naam indicator	Eenheid	Begroting 2019	Realisatie	Bron
Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	184	2e hj 2017: 186	CBS
Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 - 64 jaar	45	28	CBS
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners	590	490	GMSD
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	2,41%	2015: 2,41%	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	1,13%	2015: 1,13%	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	*	2e hj 2017: 10,3%	CBS
Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	**	2e hj 2017: 0,4%	CBS
Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	***	2e hj 2017: 0,3%	CBS
Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21 jarigen	****	2015: 0,98%	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel

* Wij hebben geen invloed op het aantal jongeren met jeugdhulp; er is sprake van een open einde regeling.

** Wij hebben geen invloed op het aantal jongeren met jeugdbescherming; dit zijn maatregelen die door de rechter worden opgelegd.

*** Wij hebben geen invloed op het aantal jongeren met jeugdreclassering; dit zijn maatregelen die door de rechter worden opgelegd.

**** Wij hebben geen invloed op het aantal jongeren dat met een delict voor de rechter komt. Dit is o.a. afhankelijk van het OM.

Naam indicator	Eenheid	Begroting 2019	Realisatie	Bron
Demografische druk	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar (%)	78%	2018: 78%	CBS
Niet-sporters	Percentage niet-sporters van het totaal aantal inwoners.	45%	2016: 47%	Gezondheids-enquête (CBS, RIVM)
Absoluut verzuim	Aantal leerplichtigen per 1.000 dat niet staat ingeschreven op een school.	*	2017: 1,19	DUO
Relatief verzuim	Aantal leerplichtigen per 1.000 dat ongeoorloofd afwezig is.	*	2017: 11,3	DUO
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	*	2016: 1,3%	DUO

* Wij hebben geen invloed op het aantal verzuimende leerplichtigen. De prognose is altijd 0 want je wilt niet dat leerlingen verzuimen, maar dat is meestal niet realistisch.

Vanuit het Rijk hebben we een opdracht om landelijk niet meer dan een bepaald aantal vsv'ers te hebben in 2020, maar dat streefgetal hebben wij al bereikt.

Kaderstellende stukken

- Kadernota WMO Bollen 5 2015-2018
- Transformatieagenda WMO en haar omgeving (2017-2018)
- Regionaal beleidsplan transitie Jeugdzorg Holland Rijnland Hart voor de Jeugd
- Programma Voortijdig schoolverlaten Holland Rijnland 2017-2020
- Ontwikkelagenda passend onderwijs en jeugdhulp Duin en Bollenstreek 2018-2020
- Fantastische lijnen onderwijs en arbeidsmarkt (dagbesteding) Holland Rijnland 2017-2020
- Ontwikkelagenda Regionale Educatieve Agenda D&B 2018-2020
- Sturingsplan Jeugdhulp Holland Rijnland 2018-2019
- Contourennota Servicepunt Werk Duin- en Bollenstreek
- Integraal Huisvestingsplan Onderwijs 2016-2019
- Vigerende sportnota Lisse 2010-2013
- Doelenboom mantelzorg
- Verordening Maatschappelijke Ondersteuning
- Verordening Jeugdhulp 2015
- Verordeningen Participatiewet
- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs
- Beleidsregels handhaving Wet kinderopvang 2018
- Subsidierегeling en Beleidsregels maatschappelijke activiteiten 2018
- Verordening Leerlingenvervoer
- Gemeenschappelijke Regeling ISD Bollenstreek
- Gemeenschappelijke Regeling Kust-, Duin- en Bollenstreek (MareGroep)
- Gemeenschappelijke Regeling Regionale Dienst Openbare Gezondheid Hollands Midden (GGD)
- Gemeenschappelijke regeling Holland Rijnland

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1000,-

Lasten	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Thema Onderwijs						
Onderwijshuisvesting	-2.091	-2.770	-2.577	-2.573	-2.459	-2.722
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-433	-594	-692	-691	-689	-728
Subtotaal Onderwijs	-2.524	-3.364	-3.269	-3.264	-3.148	-3.450
Thema Sociaal domein						
Samenkracht en burgerparticipatie	-3.733	-4.711	-4.974	-5.141	-5.085	-5.081
Wijkteams	-387	-494	-494	-514	-494	-494
Inkomensregelingen	-5.331	-4.907	-4.564	-4.665	-4.569	-4.569
Begeleide participatie	-1.980	-1.885	-1.801	-1.703	-1.650	-1.640
Maatwerkdienstverlening 18+	-2.218	-2.312	-2.431	-2.431	-2.431	-2.431
Maatwerkdienstverlening 18-	-3.257	-3.243	-3.426	-3.367	-2.987	-2.987
Geëscaleerde zorg 18-	-324	-302	-302	-302	-302	-302
Subtotaal Sociaal domein	-17.230	-17.854	-17.992	-18.123	-17.518	-17.504
Thema Sport & Gezondheid						
Sport	-19	-59	-85	-85	-85	-85
Sportaccommodaties	-2.842	-2.705	-2.989	-2.978	-3.458	-3.466
Volksgezondheid	-781	-852	-1.039	-1.039	-1.039	-1.039
Subtotaal Sport & Gezondheid	-3.642	-3.616	-4.113	-4.102	-4.582	-4.590
Totale lasten programma Vitaliteit	-23.396	-24.834	-25.374	-25.489	-25.248	-25.544
Baten						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Thema Onderwijs						
Onderwijshuisvesting	196	234	234	234	234	234
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	1	0	55	93	132	170
Subtotaal Onderwijs	197	234	289	327	366	404
Thema Sociaal domein						
Inkomensregelingen	3.580	3.660	3.660	3.660	3.660	3.660
Maatwerkdienstverlening 18-	111	105	106	107	108	109
Subtotaal Sociaal domein	3.691	3.765	3.766	3.767	3.768	3.769
Thema Sport & Gezondheid						
Sportaccommodaties	406	514	405	406	407	408
Subtotaal Sport & Gezondheid	406	514	405	406	407	408
Totale baten programma Vitaliteit	4.294	4.513	4.460	4.500	4.541	4.581
Saldo voor bestemming	-19.102	-20.321	-20.914	-20.989	-20.707	-20.963
Reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stortingen in reserves	-2.097	-2.007	-1.756	-1.820	-1.908	-2.016
Onttrekkingen aan reserves	3.343	4.240	3.568	3.528	3.805	4.034
Totale reserves	1.246	2.233	1.812	1.708	1.897	2.018
Saldo na bestemming	-17.856	-18.088	-19.102	-19.281	-18.810	-18.945

Overzicht financiële vertaling coalitieakkoord en oplossingsrichtingen

In de onderstaande tabel worden de uitgaven voor het coalitieakkoord en de oplossingsrichtingen gespecificeerd weergegeven.

	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022
Financiële vertaling coalitieakkoord:				
Aanpak alcohol en drugs verder ontwikkelen, in samenwerking met de partners van veiligheid en organisatie zoals Brijder en HALT	-	-5		
Behouden van de 4 O's door Businesscase uitvoeren Onderwijs en Arbeidsmarkt	-10	-	-	-
Behouden van de 4 O's door Interventies gericht op terugbrengen (digitale) laaggeletterdheid	-25	-25	-25	-25
Ontwikkelagenda Regionale Educatieve Agenda 2018-2020 (REA) uitvoeren	-40	-	-	-
De methode 'Even Buurten' door Welzijnswijkartier	-100	-100	-100	-100
De monitor sociaal domein (en andere data) gebruiken om meer zicht op maatschappelijke effecten te krijgen	-2	-2	-	-
Interventies om eenzaamheid in alle levensfasen te verminderen	-	-50		
Pilot zorg en veiligheid jeugd, d.m.v. een zorg- en veiligheidstafel; voor een periode van twee jaar .	-19	-19		
Ruimte geven aan preventiepijlers binnen Jeugd, zoals maatjesproject	-	-20		
Transformatieagenda WMO verlengen en uitvoeren	-5	-	-	-
Totaal coalitieakkoord	-201	-221	-125	-125
Oplossingsrichtingen:				
Betalen taalklassen uit OAD-middelen	15	15	15	15
Versterken peuteropvang	40	40	40	40
Doorlopende lijnen 18- naar 18+	75			
Het Hoofdlijnen masterplan herziening accommodatiebeleid aanscherpen en uitvoeren	-	175	350	350
Armoedebestrijding (financiering 2018 vanuit overhevelingen 2018)	88	-	-	-
Geen bijdrage voor Prenatale voorlichting	5	5	5	5
Geen bijdrage voor ZAT	3	3	3	3
Geen bijdrage voor Marente Reset	50	50	50	50
Presentiegeld Wmo adviesraad		3	3	3
Vergoeding vrijwill. Vertrouwenspersoon		2	2	2
Kritisch kijken naar de subsidies	-	10	10	10
Begeleiding ontregelde gezinnen algemeen.	4	4	4	4
Subsidie Kwadraad opvoedadvies	-	10	10	10
Regionale jongereninformatie	2	2	2	2
Uitvoering Nota jeugdbeleid	8	8	8	8
Holland Rijnland regionale uitvoeringskosten	52	52	52	52
Totaal oplossingsrichtingen	342	379	554	554

Programma 2 - Leefomgeving

Context

De Lissese leefomgeving wordt beïnvloed door verschillende factoren. Denk daarbij aan het gevoel van veiligheid en een samenleving die relatief weinig incidenten kent. Maar ook onze bereikbaarheid in relatie tot een aangenaam en toekomstbestendig woonklimaat. Lisse wil graag een gezond en vitaal dorp zijn met gezonde en vitale inwoners. Iedereen kan meedoen: onze leefomgeving is een belangrijke voorwaarde hiervoor.

We zetten in op een nieuwe aanpak in de openbare orde en veiligheid. Naast ondermijning komen er meer en meer ingewikkelde opgaven op ons af. Denk aan een toenemend aantal verwarde personen, drugsoverlast, cybercrime en woonoverlast. We willen met de ontwikkelingen meegroeien, we intensiveren de samenwerking tussen de ketenpartners en we versterken de verbindende rol van de gemeente.

Om onze bereikbaarheid te blijven behouden zetten we onze actieve inzet samen met onze belanghebbende inwoners op het voorkeurstracé van Lisse voor de Duinpolderweg voort, bespoedigen we het proces van de HOV-verbinding en voeren we het gesprek over de beoogde fietsbrug hierbij.

Met de fikse ruimteclaim in de streek geloven we dat innovatie, creativiteit en samenwerking in de regio bij het realiseren van nieuwe woningen noodzakelijk zijn. Dit betekent: samen met de partners zoeken naar ruimte voor verandering, waarbij ontwikkelingen als smart cities, tiny houses en het ombouwen van kantoren naar woningen worden meegenomen.

De op te stellen omgevingsvisie zien we als een mooi integraal afwegingskader voor deze ruimteclaim en de balans die we met elkaar moeten vinden. De komende periode zullen we samen met raad, inwoners, ondernemers en het maatschappelijk middenveld in gesprek gaan over de uitgangspunten die we willen hanteren.

De verduurzaming in onze leefomgeving zien we als één van onze belangrijkste opdrachten waar we ons op willen voorbereiden. Lisse heeft de ambitie in 2040 energieneutraal te zijn. Daarbij is in het Energieakkoord van Holland Rijnland (met de ambitie in 2050 als regio energieneutraal te zijn) afgesproken voor 2025 de ambities ten aanzien van besparing en opwekking van energie zo veel mogelijk te concretiseren. De komende periode willen we grote sprongen maken en kleine initiatieven ontwikkelen tot GreenDeals, waarbij we ondersteuning van het Rijk krijgen.

Ontwikkelingen

Binnen het programma Leefomgeving hebben de afgelopen jaren flinke ontwikkelingen plaatsgevonden die van grote invloed zijn op de dilemma's waar we nu als bestuur voor staan.

Ondermijning is de afgelopen jaren een belangrijke ontwikkeling geworden dat de openbare orde en veiligheid en daarmee ook de kwaliteit van onze leefomgeving bedreigt. Bij ondermijning maakt de georganiseerde criminaliteit (onderwereld) gebruik van diensten uit de bovenwereld. Het is belangrijk om als openbaar bestuur weerbaar te zijn en te monitoren waar dit soort ontwikkelingen ontstaan. Dit vraagt om een andere, integrale, manier van werken en om het aanbrengen van focus.

De komst van de Omgevingswet is een tweede ontwikkeling die van invloed is op onze leefomgeving. De wet betekent voor de overheid *en voor de burger* een verandering in het denken over en handelen in de (fysieke) leefomgeving. Een belangrijk verschil tussen de Omgevingswet en de 'oude manier van werken' is dat niet langer allerlei sectoraal beleid op elkaar wordt gestapeld (zoals parkeernormen, structuurvisies, detailhandelsbeleid, woonbeleid et cetera), maar dat wordt uitgegaan van integrale gebiedsontwikkeling. In deze gebiedsontwikkelingen zijn de onderdelen

ruimte, verkeer, milieu, water en sociaal integraal opgenomen. Zaken zoals klimaatadaptie, erfgoed, mobiliteit, biodiversiteit, sociaal welbevinden en veiligheid worden ook betrokken bij een integrale afweging.

De grote ruimteclaim op ons dorp en de streek is een derde ontwikkeling die onze leefomgeving beïnvloedt. Aan de ene kant is er druk om meer sociale woningen, eengezinswoningen en bijvoorbeeld meer tijdelijke woonruimtes te ontwikkelen. Aan de andere kant hebben we met elkaar afgesproken dat we een open bollengebied willen behouden. De opgave om als dorp ook mee te ontwikkelen in de voorbereidingen rondom de energietransitie komt daar nog eens bovenop. Ook dat vraagt mogelijk ruimte. Niet eerder was de ruimteclaim zo groot en is het noodzakelijker dan ooit om integrale afwegingen te maken.

Veiligheid

Achtergrond

Om een veilige woon- en leefomgeving in Lisse te realiseren en een gemeente te zijn die is voorbereid op de actuele ontwikkelingen in de samenleving, is samenwerking met overheidsdiensten en maatschappelijke organisaties meer dan ooit noodzakelijk. Samenwerking en een integrale aanpak geldt niet alleen voor de externe partners, maar ook voor de interne organisatie. De komende periode wordt de ontschotting tussen veiligheid en het sociaal domein doorgezet om via een gezamenlijke aanpak vaker in te kunnen zetten op preventie.

De aanpak van georganiseerde, ondermijnende criminaliteit komt steeds nadrukkelijker op de bestuurlijke agenda te staan. Omdat de impact van ondermijning groot is, werkt de gemeente Lisse op dit vlak nauw samen met de gemeenten Hillegom en Teylingen.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Een veilige woon- en leefomgeving voor onze inwoners.	Duurzame oplossingen door veiligheid en zorg combineren.	Doelgerichte en integrale actie op het aanpakken van ondermijnende criminaliteit.	Veilig en legaal bouwen en voorkomen van strijdig gebruik.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Ontwikkelen (verplicht) Integraal Veiligheidsbeleid 2020-2023 (gebaseerd op het strategisch veiligheidsbeleid). > Opstellen van Veiligheidsjaarplannen. > Totstandkoming KVO Meer en Duin. > Actualiseren APV. > Uitbreiding handhavingscapaciteit BOA's per 2020 (2,0 fte).	> Pilot zorg en veiligheid jeugd, d.m.v. een lokale zorg- en veiligheidstafel voor een periode van twee jaar. > Ontschotten d.m.v. deelname ontschottingsteam (problematiek integraal aanpakken)	> Pilot Ondermijning (2019 - 2020) d.m.v. een ondermijningstafel. > Toepassen van beleid, zoals het BIBOB-beleid en het sluitingsbeleid drugs (art.13B Opiumwet). > Onderzoeken of het coffeeshop beleid herzien/geactualiseerd moet worden. > Aanpak illegale huisvesting arbeidsmigranten.	> Uitvoering Handhavingsbeleid 2019 - 2022. > Uitvoering Jaarlijkse Handhavings-Uitvoeringsprogramma's. > Uitvoering verbeterplan VTH-taken (vergunningverlening, toezicht en handhaving). > Uitvoering Project Handhaving Buitengebied (ruimtelijke duurzaamheid). > Inventarisatie asbestdaken.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Veiligheidsregio Hollands Midden Omgevingsdienst West Holland	

Mobiliteit

Achtergrond

Met behulp van data wordt de komende periode gewerkt aan inzichten die we inzetten voor een betere auto-, fiets- en OV-bereikbaarheid.

Als onderdeel van de duurzaamheidsopgave die voorligt, is ook de verduurzaming van mobiliteit prioriteit. Dit wordt integraal meegenomen in de nieuw op te stellen omgevingsvisie en is onderdeel van het mobiliteitsplan dat we komende periode willen vaststellen en gaan uitvoeren.

Qua bereikbaarheid werken we samen met de regio verder aan de ontwikkeling van de zuidelijke randweg, stellen we een fietsplan op en blijven we in gesprek met beide provincies om de verbinding N207/N208 te optimaliseren en een betere ontsluiting te realiseren.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Betere auto-, fiets- en OV-bereikbaarheid.	Duurzame mobiliteit.	Betere ontsluiting zuidzijde Lisse.	Blijvende aandacht voor verkeersveiligheid.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Vaststellen definitieve versie Mobiliteitsplan Lisse. > Hierin leggen we accenten op de verschillende duurzame vervoerwijzen, het verbeteren van de bereikbaarheid en de relatie tussen de ruimtelijke ontwikkelingen in en buiten het centrum en de relatie met het dubbeldorp Lissebroek. > Als een van de eerste uitwerkingen van het Mobiliteitsplan zal een fietsplan worden opgesteld waarin het programma voor de komende jaren wordt gedefinieerd. Hierbij sluiten we aan op het provinciale Fietsplan. Het plan stellen we in participatie op.	> De HOV-verbinding Noordwijk – Schiphol via Lisse maakt een versterking van duurzame verplaatsingen mogelijk. Het realiseren van een HOV-brug over de ringvaart is daarbij van groot belang. > In regionaal verband denken we actief mee in het proces van de nieuwe OV-concessie en aan de manier waarop we het aandeel OV-reizigers kunnen laten groeien. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen wordt aandacht besteed aan de OV-toegankelijkheid. > Meedenken in het concessieproces of en	> Na besluitvorming van beide provincies over het definitieve tracé van de zuidelijke randweg Lisse, als onderdeel van de Duinpolderweg, inzetten op het beperken van de hinder voor de omgeving en zodanige inpassing dat een zo goed mogelijke oplossing ontstaat voor alle relevante partijen. > Deze inpassing onderdeel laten zijn van de nog op te stellen omgevingsvisie (met de bijbehorende participatie). > Na besluitvorming van de provincies over de zuidelijke randweg Lisse onderzoeken wat de impact hiervan is op het Lissese wegennet (binnengemeentelijke	> Verkeersveiligheid is een integraal onderdeel bij allerlei verkeersuitwerkingen zoals herinrichtingen. Dit naast allerlei educatieprogramma's die wij als gemeente ondersteunen. Om locaties en routes die niet vanuit groot onderhoud worden aangepast toch te kunnen herinrichten is er een actieplan Duurzaam Veilig. Dit plan wordt geactualiseerd en de komende jaren verder uitgevoerd. > Uitvoeren van onderzoek naar verkeersonveilige situaties. Op basis hiervan worden de aan te pakken knelpunten geprioriteerd. Onderzoek wordt

> De verdere uitwerking van het parkeerbeleidsplan verbinden we aan het Mobiliteitsplan. Het parkeerbeleidsplan wordt hiermee een uitwerkingsplan op het onderdeel parkeren. > Bijdragen aan het actueel en operationeel houden van het Regionaal Verkeers- en Milieumodel (RVMK). > Om onder meer het RVMK te 'voeden' en om meer inzicht te hebben in het gebruik van onze verkeersinfrastructuur wordt periodiek onderzoek gedaan naar de benutting van het systeem. Deze data zijn nodig om keuzes in specifieke projecten te onderbouwen. In 2019 zal een telprogramma worden uitgevoerd.	hoe we het doelgroepenvervoer onderdeel kunnen laten zijn van de OV-concessie. > Implementatie van het deelprogramma Duurzame Mobiliteit (o.a. gericht op elektrisch laden en deelautogebruik), voortbordurend op het programma regionaal Energieakkoord.	bereikbaarheid en de doorstroming). > Samen met regiopartners werken aan het verbeteren van de capaciteit van de N208/N207, zodat een betere ontsluiting aan de noordzijde van Lisse ontstaat (en ook voor Keukenhof).	gestart in 2019 en loopt door in 2020.
--	--	---	---

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Regiogemeenten/gemeente Haarlemmermeer Burgers en belanghebbenden Provincies Zuid- en Noord-Holland VVN/Fietsersbond/politie

Wonen

Achtergrond

De komende periode wordt gewerkt aan de realisatie van nieuwe woningen, doorstroming en een diversiteit in het aanbod.

Een nieuwe koers op het gebied van wonen hangt onlosmakelijk samen met het sociaal domein en de ruimtelijke ordening. Door samen op te trekken wordt nieuw beleid integraal, innovatief en in samenwerking met partners en inwoners opgesteld. Focus ligt de komende periode op doorstroming, actualisatie en flexibilisering. De gemeente ziet voor zichzelf een regisserende rol: betrokken partners met elkaar verbinden en hen inspireren. Technologische oplossingen binnen de woningopgave is het eerste thema.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Voorzien in de lokale en (boven)regionale woningbehoefte (kwantitatief en kwalitatief)	Actueel en door betrokken partners gedragen woonbeleid.	Een meer passend woningaanbod voor doelgroepen.	Een innovatieve en duurzame woningmarkt in Lisse.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Monitoren woningbouwprogramma Lisse en bijsturen waar nodig. > Regionaal afstemmen van de programmering en fasering van de woningbouwproductie. > Monitoren van demografische ontwikkelingen en overige ontwikkelingen op de woningmarkt en bijsturen waar nodig.	> Analyseren resultaten woningbehoefteonderzoek WoON2018. > Uitvoeren Regionale WoonAgenda Holland Rijnland 2017 (RWA). Hierbij is specifiek aandacht voor de onderzoeken naar huisvestingsvraag arbeidsmigranten. > Op onderdelen actualiseren Woonvisie Lisse 2015 - 2019 'Goed wonen op Lis', hierbij is specifiek aandacht voor de sociale- en middelhoge huur. > Sluiten, uitvoeren en monitoren prestatieafspraken met Stek en Huurdersbelangenvereniging Bollenstreek over	> Inzetten op divers aanbod van betaalbare woningen voor senioren en starters/jongeren. Zo onderzoeken we bijvoorbeeld de locatie Beukenhof op de mogelijkheden hier woningen voor senioren te realiseren. > Opstellen nieuwe regionale huisvestingsverordening Holland Rijnland. > Bevorderen van initiatieven en faciliteren van de woonopgave als gevolg van transitie en transformatie Maatschappelijke zorg en beschermd wonen, samen met stakeholders. > Verstrekken van	> Onderzoek en gesprek innovatieve woonconcepten zoals tiny housing. > Met Stek als onderdeel van de prestatieafspraken verkennen hoe de voorraad zo snel mogelijk op label A gebracht kan worden. Hierbij zoeken we naar een goede balans met overige volkshuisvestelijke doelen.

	onder andere huurbeleid, seniorenhuisvesting en nieuwbouw.	startersleningen.	
--	---	-------------------	--

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Stek Huurdersbelangenvereniging Bollenstreek

Implementatie Omgevingswet

Achtergrond

In de komende periode staat een (ruimtelijke) vertaling op de agenda in de vorm van de omgevingsvisie. Daarbij zijn integraliteit en samenwerking met partners, inwoners, organisaties en maatschappelijk middenveld het uitgangspunt. De omgevingsvisie vormt tevens de basis voor een cultuurverandering in de werkwijze tussen inwoners, organisaties en de overheid.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Participatie met en door inwoners, ondernemers, initiatiefnemers en samenwerkingspartners.	Een digitale ontsluiting van gegevens en infrastructuur, die aansluit op het landelijke Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO) passend bij de invoering van de Omgevingswet.	Een optimale dienstverlening en cultuurverandering bij initiatiefnemers, bestuurders en ambtenaren.	Via de instrumenten van de Omgevingswet, zoals de omgevingsvisie en het omgevingsplan, werken we samen met alle relevante partijen aan een veiligere en gezondere leefomgeving in Lisse, waarbij innovatie, participatie en creativiteit voorop staan. We zijn tijdig voorbereid op de invoering van de Omgevingswet.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Op basis van het participatieplan van de gemeenteraad van Lisse gaan we actief inwoners, ondernemers en maatschappelijk middenveld betrekken. > Onderzoeken hoe we participatie in het kader van de Omgevingswet verder gaan vormgeven.	> Kennisuitwisseling en samenwerken met partners.	> Organiseren van bijeenkomsten en proeftuinen voor ambtenaren, bestuurders, samenwerkingspartners en initiatiefnemers om de nieuwe manier van werken te introduceren. > Analyse huidige stand van zaken en Plan van Aanpak HLT opstellen om conform de wenselijke situatie onder de nieuwe Omgevingswet te kunnen werken.	> Opstellen van een omgevingsvisie in lijn met de Toekomstvisie 2030 met een digitale visiekaart, milieueffectrapportage (MER) en monitoringsysteem. > Uitvoeren pilot gebiedsontwikkeling aan de zuidkant van Lisse waarbij de inpassing van de nieuwe ontsluitingsweg (Duinpolderweg) en de leegstand in bedrijfstvastgoed worden betrokken.

			> Integreren van opgaven en vraagstukken, zoals de woningbouwopgave, bereikbaarheid en mobiliteit, duurzaamheid (fysiek en sociaal) en de effecten van de dubbeldorpen in de omgevingsvisie.
--	--	--	--

Gebiedsontwikkeling

Achtergrond

Het zoeken naar balans tussen wonen, werken, recreëren en verblijven geeft een continue spanning. De omgevingsvisie legt de basis voor het maken van een goede afweging. Bestaande initiatieven die bijdragen aan het optimaliseren van de ruimte, zoals de GOM, worden gestimuleerd.

Gebiedsontwikkeling in relatie tot wonen, ondernemen en duurzaamheid (energie- en klimaatneutraal) worden gestimuleerd. Hierbij vormt de omgevingsvisie de basis en leggen we relaties tussen wonen, grondbeleid en duurzaamheid.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A

Duurzame gebiedsontwikkeling en realiseren van nieuwe woningen voor doelgroepen.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A

- > Optimaal faciliteren van initiatiefnemers die nieuwe woningen willen realiseren bij lopende projecten en nieuwe initiatieven.
- > In het kader van de omgevingsvisie een integrale ruimtelijke vertaalslag maken van de woningbouwopgave tot 2030 en op hoofdlijnen verkennen of actief grondbeleid bijdraagt aan het realiseren van de doelen.
- > Stimuleren van duurzaamheidsmaatregelen, bijzondere woonvormen en bouwen voor speciale doelgroepen.
- > Bij nieuwe projecten en initiatieven expliciet meenemen of realisatie van starterswoningen mogelijk is.
- > Versnellen van de Greenport OntwikkelingsMaatschappij (GOM) voor opruimen verrommeling ten behoeve van economische structuurversterking en ruimtelijke kwaliteitsversterking.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Greenport Ontwikkelings Maatschappij B.V.	

Maatschappelijk vastgoed

Achtergrond

Het maatschappelijk vastgoed dient de doelstellingen die we hebben ten aanzien van ons voorzieningenniveau te ondersteunen. Passende (noodzakelijke) accommodaties zijn beschikbaar voor maatschappelijke activiteiten. Het maatschappelijk vastgoed dient zowel doelmatig als efficiënt ingezet te worden om onze doelen te dienen.

Daarnaast legt het maatschappelijk vastgoed ook een beslag op de ruimte en ruimtelijke ontwikkeling van bepaalde locaties. Tegelijkertijd behoort verduurzaming van het maatschappelijk vastgoed tot onze opgaven. Door die opgaven met elkaar te verbinden en te bundelen wordt per vastgoedobject een weloverwogen en integrale afweging gemaakt. De kaders die zijn vastgesteld bij de herziening van het accommodatiebeleid (2016) en onze duurzaamheidsambitie vormen hierbij de basis.

Als tweede ligt de focus op de bezuinigingsopgave die voorligt naar aanleiding van de motie die de gemeenteraad heeft aangenomen. De motie was aanleiding voor een herziening van het accommodatiebeleid. De uitwerking van de visie en de beleidskaders herziening accommodatiebeleid dragen op termijn bij aan het realiseren van de bezuinigingstaakstelling.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Efficiënte en effectieve inzet op het maatschappelijk vastgoed.	Herbestemmen van vrijkomend vastgoed.	Verduurzamen van het maatschappelijk vastgoed.	Realisatie van de nieuwbouw van een sporthal op sportpark Ter Specke. Realisatie van een nieuwe voorziening op de locatie van de huidige Beukenhof.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Onderzoek naar nut en noodzaak van het in eigendom hebben van accommodaties. > Scenario's schetsen die leiden tot het terugdringen van m ² aan accommodaties en/of afstoten van accommodaties en die voorleggen ter besluitvorming. > Faciliteren en stimuleren van het bij elkaar	> Locaties van vrijkomend vastgoed herbestemmen en herontwikkelen.	> Onderzoeken en prioriteren verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed; gemeentehuis, scholen, sportaccommodaties en sociaal culturele accommodaties. > Start maken met de volgende acties: • Opstellen duurzame meerjaren-onderhouds-	> Uitwerken van het raadsbesluit in samenspraak en afstemming met voetbalvereniging FC Lisse. > In gesprek met belanghebbenden over de wensen ten aanzien van deze nieuwe voorziening.

brengen/cluseren van functies en activiteiten. > Investeren in de samenwerking tussen instellingen/organisaties om elkaar te versterken in efficiënt gebruik van locaties en voorzieningen.		plannen (DMOP) per vastgoedobject • Uitvoeren verduurzaming gemeentelijk vastgoed conform uitvoeringsplan Invoeren materialenpaspoort per vastgoedobject.	
---	--	--	--

Openbare ruimte en duurzaamheid

Achtergrond

Duurzaamheid is een *way of life* en komt terug in ons beleid. Er wordt hiervoor een brede definitie gehanteerd met focus op verantwoord gebruik van beschikbare hulpbronnen, voorbereiding op klimaat- en energieopgaven, koesteren van natuur, milieu en biodiversiteit en een maatschappij waarin iedereen kan meedoen. Operatie Steenbreek en de klimaatstresstest zijn hier voorbeelden van. De uitvoering van deze projecten kan impact hebben op andere activiteiten of projecten die zijn opgenomen in (duurzaamheids-)programma's zoals Riolerings.

Vanuit de ambitie van het Rijk en decentrale overheden - het behalen van een CO₂-reductie van 49% in 2030 - zal de Bollenstreek de komende jaren allerlei veranderingen moeten inpassen in de leefomgeving, op het gebied van duurzaamheid. Denk aan het verduurzamen van de gebouwde omgeving en de omschakeling naar duurzame energie om de gemeente klimaatbestendig te maken. Deze ontwikkelingen vergen actieve betrokkenheid van vele organisaties, bedrijven en inwoners.

Op het gebied van afvalinzameling en afvalverwerking richten we ons de komende periode op evalueren en optimaliseren. Daarnaast wordt verder onderzocht hoe het beheer en onderhoud van de openbare ruimte uit te voeren.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Een aantrekkelijke gemeente met specifieke aandacht voor groen, milieu, biodiversiteit en beweging.	Lisse circulair in 2040.	Lisse energieneutraal in 2040 en op termijn klimaatneutraal.	Lisse klimaatbestendig.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Inpassen visie beweegvriendelijke openbare ruimte en kindvriendelijke buurten waaronder ongeorganiseerd spelen. > Versterken van de biodiversiteit als onderdeel van het Groenbeleidsplan (waaronder natuurvriendelijke oevers). > Het planten van bloembollen en zomergroen met langere bloei,	> Bewustzijn creëren bij inwoners over nut en noodzaak van afvalscheiding. > Doorvoeren van optimalisaties in de inzameling en afvalscheiding, met name in de hoogbouw en de milieustraat. > Evalueren van het effect van het ingevoerde tarief op klein huishoudelijk restafval (diftar) in 2019. > Gemeentelijke	> Aanleg van extra laadpalen ter bevordering van elektrisch rijden. > Inpassen duurzame energiebronnen (elektrisch en warmte) binnen de gemeente. > Meldpunt knelpunten duurzame ontwikkelingen. > Gemeentelijke/regionale voorbeeldroute ontwikkelen van duurzame projecten	> Uitvoeren klimaatstresstest in 2019. > Operatie Steenbreek. > Leidraad voor een duurzame (her)inrichting van de openbare ruimte.

eveneens onderdeel van het Groenbeleidsplan. > Optimaliseren samenwerking met de Omgevingsdienst bij het invullen van de (milieu)taken in relatie tot de Omgevingswet. > Voortzetten onderzoek naar het gedeeltelijk anders uitvoeren van het beheer van de buitenruimte.	pilots circulair hergebruik reststoffen. > Uitwerken upcycle aanpak (opwaarderen grondstoffen). > Opstellen kader duurzame gebiedsontwikkeling. > Invoeren Maatschappelijk Verantwoord Inkopen en aanstellen MVI-coördinator.	voor inwoners. > Opstellen en vaststellen lokale warmtevisies bestaande bouw. > Actief bijdragen aan uitvoering Energieakkoord Holland Rijnland. > Verduurzamen bedrijven (terreinen) en utiliteitsbouw. > Aanbieden duurzaamheidslening aan inwoners en maatschappelijke organisaties. > Opstellen uitvoeringsprogramma duurzaamheid. > Uitbreidend duurzaamheidsplatform met externe en wetenschappelijke kennis.	
--	--	--	--

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Meerlanden N.V. MareGroep Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek Omgevingsdienst West Holland Greenport Ontwikkelings Maatschappij B.V.	Hoogheemraadschap Rijnland

Verbonden partijen

De vernieuwde BBV-voorschriften schrijven voor dat informatie over een verbonden partij wordt opgenomen bij het desbetreffende programma. Voor algemene informatie over verbonden partijen en een samenvatting wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Veiligheidsregio Holland Midden (VRHM)
Doelstelling/Publiek belang	In de Veiligheidsregio Hollands Midden werken hulpverleningsdiensten en gemeenten samen aan de veiligheid. Ze bereiden zich voor op rampen en ernstige ongelukken. Daarnaast nemen ze maatregelen om toenemende risico's beter te beheersen.
Beleidsrisico's	Daling instroom vrijwilligers. De betrokkenheid van de vrijwilligers is van belang en er moet zorg blijven voor de binding met vrijwilligers.
Gemeenschappelijke regeling	Regeling Omgevingsdienst West-Holland (ODWH)
Doelstelling/Publiek belang	Uitvoering van de wettelijke taken zoals de vergunningverlening en handhaving van de Wet milieubeheer en de Wet bodembescherming (m.n. bouwstoffenbesluit), en advisering van de deelnemende gemeenten bij de uitvoering van hun taken, zoals ruimtelijke planvorming en verkeersbeleid.
Beleidsrisico's	De gemeente bepaalt zelf de afname van het aantal uren. Er zijn maatregelen getroffen om de financiële robuustheid van de Omgevingsdienst te herstellen. Deelnemende gemeenten zijn nauw betrokken bij het plan van aanpak.
Gemeenschappelijke regeling	Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)
Doelstelling/Publiek belang	De VAB verzorgt voor de Bollen6-gemeenten de overslag en afvoer van verbrandbaar en composteerbaar/vergistbaar afval.
Beleidsrisico's	De installatie is verouderd en de huurovereenkomst loopt tot eind 2023. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek zullen investeringen gedaan moeten worden om de continuïteit en de bedrijfszekerheid van de overslag te garanderen. Dit geldt tot minimaal de einddatum van de huidige contracten voor de overslag, transport en de verwerking van gft- en restafval.
Vennootschappen en coöperaties	Greenport Ontwikkelings Maatschappij B.V. (GOM)
Doelstelling/Publiek belang	De GOM is een uitvoeringsorganisatie zonder publiekrechtelijke taken. Bij de GOM zijn zes Duin- en Bollenstreekgemeenten betrokken. De regio Holland Rijnland en in het bijzonder het gebied van de Duin- en Bollenstreek heeft een sterke internationale concurrentiepositie in de tuinbouwsector waar het gaat om bloemen, planten, bollen, knollen en vaste planten. Partijen willen deze internationale concurrentiepositie behouden, uitbouwen en versterken door een integrale gebiedsontwikkeling waarbij vorm en inhoud wordt gegeven aan een integrale ruimtelijke herstructurering van het gebied van de Duin- en Bollenstreek. De herstructurering van de Greenport vraagt een integrale en bovenlokale aanpak.

Beleidsrisico's	Met in achtneming van de kapitaalbreng van de gemeenten (€ 390.000), de € 10 miljoen bijdrage van Holland Rijnland uit het regionale investeringsfonds (RIF) voor de Greenport en een nader te bepalen deel van de € 20 miljoen uit het RIF voor de regionale groenstructuur, de toegekende FES-gelden, eventuele provinciale- en rijksbijdragen, eventuele andere subsidies en de opbrengst uit de verkoop van gronden en woningbouwtitels is het uitgangspunt van de GOM een budgettair neutraal eindresultaat. De gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen hebben zich - ieder afzonderlijk, evenals de andere deelnemende gemeenten - garant gesteld voor een bedrag van € 7 miljoen.
Vennootschappen en coöperaties	De Meerlanden N.V.
Doelstelling/Publiek belang	De Meerlanden werkt samen met een aantal gemeenten aan een schone en duurzame leef- en werkomgeving. Dit doen zij door de gemeenten schoon, heel en veilig te houden en door afval innovatief in te zamelen en te verwerken.
Beleidsrisico's	Meerlanden heeft geïnvesteerd in een nieuwe werkwijze voor gft-afval. Duurzaam en met een lange terugverdientijd.
Gemeenschappelijke regeling	Werkvoorzieningsschap Kust, Duin- en Bollenstreek / De Maregroep
Doelstelling/Publiek belang	MareGroep: het op bedrijfsmatige wijze uitvoeren van taken van en voor de deelnemende gemeenten op het terrein van gesubsidieerde arbeid (Wet Sociale Werkvoorziening en Beschut Werken). Servicepunt Werk: het bevorderen van uitstroom uit de uitkering door het begeleiden naar werk.
Beleidsrisico's	Een risico voor de gemeente is de dalende rijksbijdrage voor de uitvoering van de wet sociale werkvoorziening, waardoor de gemeentelijke bijdragen stijgen.
Gemeenschappelijke regeling	Holland Rijnland
Doelstelling/Publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor vijftien gemeenten in het hart van de Randstad. Vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio, werken deze gemeenten aan verbetering van de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren voor burgers, bedrijven en instellingen in het gebied.
Beleidsrisico's	Holland Rijnland beschikt niet over vrije reserves. De risico's liggen voornamelijk binnen de reguliere bedrijfsvoering: debiteurenbeheer, subsidiestromen derden, personeelskosten, ziektekosten en automatisering. De maximale omvang van eventueel op te treden risico's worden geraamd op € 100.000. Bijzondere risico's, boventallige medewerkers (2) in begeleiding van werk naar werk. De loonkostenstijging in 2018 en de verwachte stijging van sociale premies voor 2019 zijn afgedekt. Voor 2019 en verder moet nog een nieuwe CAO worden afgesloten. De nieuwe CAO kan tot hogere loonkosten leiden. Dit risico schatten wij in op € 85.000 (afgerond), ca. 2% van de loonsom.

Beleids- en prestatie-indicatoren

Beleidsindicatoren

Naam indicator	Eenheid	Begroting 2019	Realisatie	Bron
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	Gemiddeld totaalbedrag in euro's	€ 698	2018: € 688	COELO
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	Gemiddeld totaalbedrag in euro's	€ 774	2018: € 764	COELO
Gemiddelde WOZ-waarde	per duizend euro	€ 258	2018: € 258	CBS
Nieuw-gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	6,9	2016: 6,9	Basisregistratie adressen en gebouwen
Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig	Percentage van het totaal aantal ongevallen die leiden tot ziekenhuisopname.	*	2015: 6%	VeiligheidNL
Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser	Percentage van het totaal aantal ongevallen die leiden tot ziekenhuisopname.	*	2015: 18%	VeiligheidNL

* Deze BBV-indicator komt eind 2018 te vervallen bij de actualisatie van de Regeling beleidsindicatoren gemeenten.

Indicator	Eenheid	Begroting 2019	Realisatie 2016	Bron
Omvang huishoudelijk restafval	Hoeveelheid restafval per inwoner in kilo's	65	156 kg *	CBS
Hernieuwbare elektriciteit	% elektriciteit opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa	1,9%	1,9%	RWS

* In 2017 68,98 kg per inwoner. Bron: evaluatie omgekeerd inzamelen en diftar.

Indicator	Eenheid	Begroting 2019	Realisatie	Bron
Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren (in de leeftijd 12 - 17 jaar)	255	2017: 249	Bureau Halt
Harde kern jongeren	Aantal per 10.000 inwoners (in de leeftijd 12 - 14 jaar)	*	2014: 0,3	KLPD
Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	0,8	2017: 0,9	CBS
Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	3	2017: 3,1	CBS
Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	1,7	2017: 1,8	CBS
Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	3	2017: 3,3	CBS

* Deze BBV-indicator komt eind 2018 te vervallen bij de actualisatie van de Regeling beleidsindicatoren gemeenten.

Prestatie-indicatoren

Indicator	Eenheid	Begroting 2019	Realisatie	Bron
RIEC casussen	Aantal casussen	10	*	**
Overlast door personen	Aantal meldingen	100	*	**
Meldingen huiselijk geweld	Aantal meldingen	24	*	**
Toepassing huisverbod	Aantal toepassingen	4	*	**
Sluiting panden Opiumwet	Aantal sluitingen	4	*	**
Bibob formulieren	Aantal formulieren	6	*	**

* Nog niet bekend. Betreft een nieuw, niet wettelijk verplichte indicator.

** Eigen gegevens.

Kaderstellende stukken

- Mobiliteitsplan Lisse (vast te stellen in 2019)
- Actieplan Duurzaam veilig 2014-2018
- Woonvisie Lisse 2015-2020 - Goed wonen op de Lis (2016)
- Prestatieafspraken Lisse 2017-2020
- Herziening accommodatiebeleid 2016
- Richtinggevend plan Duurzaamheid Lisse 2040
- Maatregelenpakket 2016 – 2017 d.d. oktober 2016
- Veiligheid en zorg
- Handhavingsprioriteiten
- Georganiseerde criminaliteit
- Energieakkoord Holland Rijnland 2017-2025
- Nota grondbeleid Lisse 2016-2020
- Integraal Afvalwaterketenplan 2017-2021
- Bomenbeleidsplan 2014-2030

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1000,-

Lasten	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Thema Veiligheid						
Crisisbeheersing en brandweer	-1.379	-1.384	-1.588	-1.588	-1.588	-1.588
Openbare orde en veiligheid	-359	-405	-552	-658	-619	-525
Subtotaal Veiligheid	-1.738	-1.789	-2.140	-2.246	-2.207	-2.113
Thema Mobiliteit						
Verkeer en vervoer	-2.171	-1.929	-2.326	-2.446	-2.654	-2.803
Parkeren	-66	-63	-63	-78	-85	-85
Subtotaal Mobiliteit	-2.237	-1.992	-2.389	-2.524	-2.739	-2.888
Thema Wonen						
Ruimtelijke Ordening	-586	-498	-514	-463	-423	-422
Wonen en bouwen	-1.596	-1.134	-881	-906	-905	-895
Subtotaal Wonen	-2.182	-1.632	-1.395	-1.369	-1.328	-1.317
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid						
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-1.877	-2.378	-2.280	-2.273	-2.173	-2.173
Riolering	-1.909	-1.838	-1.941	-1.956	-1.960	-1.998
Afval	-1.864	-2.242	-2.287	-2.328	-2.367	-2.408
Milieubeheer	-638	-795	-933	-921	-911	-721
Subtotaal Openbare ruimte en duurzaamheid	-6.288	-7.253	-7.441	-7.478	-7.411	-7.300
Totale lasten Programma Leefomgeving	-12.445	-12.666	-13.365	-13.617	-13.685	-13.618

Baten	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Thema Veiligheid						
Crisisbeheersing en brandweer	104	109	111	111	111	111
Openbare orde en veiligheid	5	0	0	0	0	0
Subtotaal Veiligheid	109	109	111	111	111	111
Thema Mobiliteit						
Verkeer en vervoer	220	180	180	180	180	180
Parkeren	1	4	4	4	4	4
Subtotaal Mobiliteit	221	184	184	184	184	184
Thema Wonen						
Ruimtelijke Ordening	3	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	560	1.069	1.094	1.094	1.094	1.094
Subtotaal Wonen	563	1.069	1.094	1.094	1.094	1.094
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid						
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	296	231	76	76	76	76
Riolering	2.745	2.631	2.779	2.797	2.801	2.839
Afval	2.935	3.285	3.325	3.371	3.420	3.467
Milieubeheer	1	0	0	0	0	0
Subtotaal Openbare ruimte en duurzaamheid	5.977	6.147	6.180	6.244	6.297	6.382
Totale baten Programma Leefomgeving	6.870	7.509	7.569	7.633	7.686	7.771

Saldo voor bestemming	-5.575	-5.157	-5.796	-5.984	-5.999	-5.847
------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Reserves	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stortingen in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	1.455	1.225	450	450	450	450
Totale reserves	1.455	1.225	450	450	450	450

Saldo na bestemming	-4.120	-3.932	-5.346	-5.534	-5.549	-5.397
----------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Overzicht financiële vertaling coalitieakkoord en oplossingsrichtingen

In onderstaande tabel worden de uitgaven voor het coalitieakkoord en de oplossingsrichtingen gespecificeerd weergegeven:

	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Financiële vertaling coalitieakkoord:				
Bijdragen aan het actueel en operationeel houden van het Regionaal Verkeers- en Milieumodel (RVMK)	-13	-13	-13	-13
Een van de eerste uitwerkingen van het Mobiliteitsplan zal Fietsplan zijn dat het programma voor de komende jaren definieert. Hierbij sluiten we aan op het provinciale Fietsplan. Het plan stellen we in participatie op	-25			
Onderzoek doen naar de aanwezige verkeersborden, op basis hiervan knelpunten inventariseren en actie nemen waar nodig	20	-	-	-
Uitvoeren van onderzoek naar verkeersonveilige situaties. Op basis hiervan worden de aan te pakken knelpunten geprioriteerd.	-15	-15		
Actualiseren handboek (her)inrichting openbare ruimte	-50	-5	-5	-5
Biodiversiteit versterken (waaronder natuurvriendelijke oevers)	-50	-50	-	-
Bewustzijn creëren bij inwoners over nut en noodzaak van afvalscheiding*	-20	-20	-20	-20
Gemeentelijke pilots circulair hergebruik reststoffen*		-20		
Het effect evalueren van het ingevoerde tarief op klein huishoudelijk restafval (difstar) in 2019*	-50	-10	-10	-10
Het inzamelen en scheiden van afval verbeteren met name in hoogbouw en de milieustraat (waaronder de invoering van een 0-tarief op het inleveren van groot restafval)*	-10	-10	-10	-10
* Dekking uitgaven via voorziening reiniging	80	60	40	40
Operatie Steenbreek**	-5	-5	-5	-5
Uitvoeren klimaatstresstest in 2019**	-20			
**Dekking uitgaven via voorziening riolering	25	5	5	5
Uitvoeringsprogramma duurzaamheid opstellen (drie jaar)	-190	-190	-190	-
Bouwen aan een kennisnetwerk voor (technologische) innovatie woningbouw	-	-10		
Woningbouwprogramma Lisse monitoren en waar nodig bijsturen	-4			
Uitvoering Inventarisatie asbestdaken.		-5		
Onderzoeken of huisvesting van specifieke doelgroepen (zoals bijvoorbeeld starters en mensen met een beschermd wonen-indicatie) mogelijk is op locaties van vrijkomen vastgoed	-	-10	-10	
Totaal coalitieakkoord	-327	-298	-218	-18
Oplossingsrichtingen:				
Besparing investeringen verkeersstructuur	8	71	62	-2
Voorplein gemeentehuis	-	-10	-45	-45
Sociaal plan Meerlanden (einddatum DVO 1 juli 2019)	75	150	150	150
Lagere uitgaven onderhoud wegen	100			
Structureel 2 boa's extra (HLTsamen verschoven naar 2020)	106	-	-	-
Laten vervallen investeringen Mondriaanpark	10	53	102	100
Verhoging kostendekkendheid leges	300	300	300	300
Totaal oplossingsrichtingen	599	564	569	503

Programma 3 Bedrijvigheid

Context

In het Interbestuurlijke Programma (IBP)* wordt gesproken over de regionale economie als versneller, met als ambitie het versterken van de regionale economische structuur. De Economische Agenda Duin- en Bollenstreek (EADB) sluit hier naadloos op aan. Ondersteuning aan de Economic Board en andere partijen is ons uitgangspunt. Wat regionaal kan worden opgepakt doen we samen, lokale economische ontwikkelingen faciliteren we.

Onderdeel van onze economie is de Greenport Duin- en Bollenstreek waarbinnen economie en toerisme onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Het bollenareaal is daarin een onmisbare factor en moet dan ook planologisch beschermd worden. We willen Lisse - centrum van de bloembollensector op het gebied van kennis, expertise én toerisme - blijven versterken. Ook is de ligging tussen de metropoolregio's Amsterdam en Rotterdam Den Haag uniek. De komende periode wordt onderzocht hoe deze ligging goed kan worden benut.

De Keukenhof en Lisse zijn belangrijke strategische partners. Voor beide geldt dat ze elkaar kunnen versterken. Daarbij geven we prioriteit aan de thema's economie, toerisme, duurzaamheid, mobiliteit en cultureel erfgoed. De samenwerking wordt in 2018 vastgelegd in een convenant dat we jaarlijks doorvertalen naar concrete plannen.

Als het gaat om cultuur, zien we ook kansen in de samenwerking tussen culturele instellingen, onderwijs en partners in het maatschappelijk veld. Bij het ontwikkelen van (grote) projecten wordt 1% van het budget gereserveerd voor kunst in de openbare ruimte. Het cultureel erfgoed als toeristische trekker wordt behouden en versterkt.

Het Rijk, de gemeenten, provincies en waterschappen pakken met het IBP grote opgaven zoals de energietransitie gezamenlijk aan.

Ontwikkelingen

Binnen het programma bedrijvigheid zijn enkele ontwikkelingen van invloed op de dilemma's waar we als bestuur momenteel voor staan.

Allereerst onze regionale samenwerking: in 2017 is de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek vastgesteld met als doelstelling: het versterken van de regionale economie zonder dat het ten koste gaat van de woonaantrekkelijkheid. In 2018 is de Economic Board Duin- en Bollenstreek geïnstalleerd om de doelstellingen op de agenda te behalen. Dit betekent voor Lisse dat we economische opgaven waar mogelijk regionaal oppakken en lokale ontwikkelingen faciliteren.

De lokale economie in het algemeen en de detailhandel in het bijzonder zijn gedurende de crisis onder druk komen te staan. Toch is niet alleen de crisis hiervan de oorzaak. Structurele ontwikkelingen, zoals de opkomst van online winkelen en verdere internationalisering van productieprocessen, hebben gevolgen voor de lokale economie. Aandacht voor de uitvoering van onder andere de detailhandelsvisie blijft van belang, naast aandacht voor de overige bedrijven en het toerisme.

Behalve aan onze detailhandel en onze regionale economie, besteden we veel aandacht aan onze Greenport. Naar verwachting zet de komende jaren de schaalvergroting in combinatie met de krimp van het aantal bedrijven in de bollensector door. Bij veel bedrijven wordt meer en meer gespecialiseerd. Daarnaast wordt de focus op duurzaam bodembeheer doorgezet. Deze ontwikkelingen leggen een (nog) grotere druk op het ruimtegebruik in de streek. De afgelopen jaren hebben telers steeds meer hectares in andere gebieden opgezocht voor hun teelt. De sector ziet de Bollenstreek nog altijd als haar bakermat.

De aanwezigheid van deze bloembollenproductie- en handel leidt niet alleen tot een toestroom van toeristen, maar ook tot een toestroom van arbeidsmigranten die het werk in deze sector uitvoeren. Met de instroom van een grote groep migranten ontstaan ook knelpunten. Enerzijds gaat het om deelname van deze doelgroep aan onze lokale samenleving, anderzijds om illegale of slechte huisvestingssituaties en het tegengaan van criminaliteit. Dit vraagstuk betreft een integrale afweging die moet leiden tot oplossingen voor integratie en huisvesting. Daarbij is het belangrijk het evenwicht te bewaren ten opzichte van de andere doelgroepen.

Regionale economie

Achtergrond

De bloembollenteelt en -handel hebben onze regio gemaakt tot wat we zijn; de Bollenstreek. Wereldwijd beroemd en bekend door de bollenvelden en Keukenhof. Economie en toerisme binnen de Greenport Duin- en Bollenstreek zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Lisse, als centrum van de bloembollensector qua kennis, expertise én toerisme. Daarnaast zullen we ons actief inzetten om de vier O's (Ondernemers, Onderwijs, Onderzoek en Overheid) te blijven behouden in Lisse en de regio. Samen met de bloembollensector en de toeristische sector bekijken we hoe het bollentoeerisme kan worden versterkt.

Komende periode onderzoeken we of en hoe we de ligging tussen de metropoolregio's Amsterdam en Rotterdam Den Haag beter kunnen benutten.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A

Een sterke regionale economische hoofdstructuur.

DOEL B

Een inventarisatie van hoe onze gemeente aan de kwantitatieve en kwalitatieve (waaronder verduurzamings-) vraag rond de vormen van bedrijvigheid die we ambiëren, kan voldoen.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A

- > We dragen vanuit onze rol en verantwoordelijkheid bij aan de uitvoering van de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek.
- > We dragen bij aan de realisatie van de projecten als benoemd in het gebiedsprogramma 'B(I)oeiende Bollenstreek'.

ACTIVITEITEN DOEL B

- > We stellen een kwalitatieve regionale bedrijventerreinenanalyse op.
- > We stellen, indien de analyse hier aanleiding toe geeft, een bedrijventerreinenvisie op. Deze fungeert dan meteen als ons uitgangspunt voor een regionale bedrijventerreinenvisie. Indien een visie wordt opgesteld, wordt hier een uitvoeringsstrategie aan gekoppeld.
- > We stellen een regionale kantorenanalyse op.
- > We stellen, indien de analyse hier aanleiding toe geeft, een kantorenvise op. Deze fungeert dan meteen als ons uitgangspunt voor een regionale kantorenvise. Indien een visie wordt opgesteld, wordt hier een uitvoeringsstrategie aan gekoppeld.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen

Holland Rijnland

Overige samenwerkingspartners

Economic Board DBS
Stichting Greenport DBS
Provincie Zuid-Holland

Lokale economie

Achtergrond

Lisse is en blijft een groene woongemeente met een economisch vitaal en aantrekkelijk dorpschart waar de inwoners van Lisse en bezoekers uit de regio graag komen winkelen. Er is een evenwichtige balans tussen wonen, werken en recreëren. We leggen de verbinding tussen economie, Greenport en onderwijs om Lisse als kennis- en expertisecentrum van de bloembollensector te behouden en versterken.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Een economisch vitaal dorpschart, als ontvangstplek voor de lokale en regionale consument, met een hoog <i>shopping comfort</i> en <i>convenience</i> karakter.	Een aantrekkelijk Lisse voor bewoners, bezoekers en bedrijven.	Behoud van Lisse als centrum van de bloembollensector op het gebied van kennis, expertise én toerisme.	Integrale en afgewogen aanpak in het kader van huisvesting van arbeidsmigranten en handhaving in samenspraak met relevante partijen.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> We geven hoge prioriteit aan de verdere uitvoering van de detailhandelsvisie Lisse. > We stimuleren de ontwikkeling van locaties benoemd in de detailhandelsvisie, en brengen in beeld hoe de gemeente deze ontwikkeling kan bespoedigen. > We zoeken de verbinding met provinciale detailhandelsprogramma's waar dit bijdraagt aan de versterking van ons dorpschart. > We onderzoeken hoe we de unieke samenwerking met Keukenhof kunnen versterken, op zo'n manier dat heel Lisse en waar mogelijk de	> We gaan met Stichting Lisse Marketing (SLM) in gesprek over uitvoering van de doelstellingen op het gebied van gastheerschap en promotie, waarbij beoogd wordt te komen tot een nieuw convenant met SLM. > We zetten ambities af tegen huidige inbedding van beleid op lokale en regionale schaal, leggen de aanbevelingen uit de evaluatie van de nota Economie en Toerisme en actuele economische analyses hiernaast, en brengen aan de hand hiervan in kaart of en op welke vlakken aanvullende	> We versterken de Greenport via de rol als aandeelhouder in GOM. > We versterken de Greenport via o.a. de business cases en projecten als in de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek benoemd. In dit kader zijn onder meer de business cases Flower Science en Flower Attraction relevant. > We verstevigen de samenwerking binnen de Greenport door de stichting Greenport Duin- en Bollenstreek op te richten. > Onderzoek uitvoeren naar de	> We brengen de totale omvang en aard van de problematiek in kaart en stellen aansluitend daarop een integraal beleids- en actieplan op.

Bollenstreek hier profijt van heeft.	inspanningen nodig zijn. > We stimuleren het agrotourisme.	ruimtelijke inpasbaarheid en bereikbaarheid van de extra expositieruimte van museum De Zwarte Tulp.	
--------------------------------------	---	---	--

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Greenport Ontwikkelings Maatschappij (GOM) Holland Rijnland	Keukenhof Stichting Lisse Marketing Economic Board DBS Stichting Greenport DBS i.o. Provincie Zuid-Holland Huisvesters arbeidsmigranten Informatiepunten voor arbeidsmigranten (andere regio's) Ondernemers (fonds)

Kunst en Cultuur

Achtergrond

Er ligt een cultuurnota 'Aandacht voor cultuur! 2016-2019' en er liggen kansen op het gebied van samenwerking tussen de culturele instellingen, het onderwijs en de partners in het maatschappelijk veld. Daarom liggen de accenten op het leggen van dwarsverbanden en het stimuleren van samenwerking. Samenwerking op basis van eigen initiatief, kracht en kwaliteit. Hierdoor kan kennis worden gedeeld en kunnen activiteiten meer op elkaar worden afgestemd, waardoor de diversiteit van het culturele aanbod kan worden vergroot.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C
Verbinden: door krachten te bundelen en dwarsverbanden te leggen kunnen zo veel mogelijk inwoners meedoen aan cultuur.	Samenwerken: bevorderen van samenwerking tussen verschillende culturele instellingen onderling én met het onderwijs en andere organisaties in het maatschappelijk veld. Vergroten van diversiteit van het culturele aanbod en de kwaliteit hiervan.	Cultuureducatie: bevorderen van de persoonlijke ontwikkeling van kinderen en jongeren. Vergroten van kennis van cultuur én de belangstelling hiervoor.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C
> Opstellen nieuwe cultuurnota 2020-2023. Enkele thema's zijn: • cultuureducatie voor inclusieve samenleving; • kunstregeling voor kunstwerken in openbare ruimte; • kunst en cultuur voor bevorderen geestelijk welzijn; • Aandacht voor cultureel erfgoed; • levend houden en toegankelijk maken van historie Bollencultuur.	> Samenwerkingsprojecten VO en culturele instellingen. > Deelname aan Nationale Kunstweek.	> Voortzetten deelname aan deelregeling 'Cultuureducatie met Kwaliteit'.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Commissie Culturele Zaken Kunstcommissie Cultuurverenigingen- en organisaties Bibliotheek Vereniging Oud Lisse Cultuureducatiegroep Museum de Zwarte Tulp Huis Dever Fioretti

Verbonden partijen

De vernieuwde BBV-voorschriften schrijven voor dat informatie over een verbonden partij wordt opgenomen bij het desbetreffende programma. Voor algemene informatie over verbonden partijen en een samenvatting wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Vennootschappen en coöperaties	Greenport Ontwikkelings Maatschappij B.V. (GOM)
Doelstelling/Publiek belang	De GOM is een uitvoeringsorganisatie zonder publiekrechtelijke taken. Bij de GOM zijn zes Duin- en Bollenstreekgemeenten betrokken. De regio Holland Rijnland en meer in het bijzonder het gebied van de Duin- en Bollenstreek heeft een sterke internationale concurrentiepositie in de tuinbouwsector waar het gaat om bloemen, planten, bollen, knollen en vaste planten. Partijen willen deze internationale concurrentiepositie behouden, uitbouwen en versterken door een integrale gebiedsontwikkeling waarbij vorm en inhoud wordt gegeven aan een integrale ruimtelijke herstructurering van het gebied van de Duin- en Bollenstreek. De herstructurering van de Greenport vraagt een integrale en bovenlokale aanpak.
Beleidsrisico's	Met in achtneming van de kapitaalbreng van de gemeenten (€ 390.000), de € 10 miljoen bijdrage van Holland Rijnland uit het regionale investeringsfonds (RIF) voor de Greenport en een nader te bepalen deel van de € 20 miljoen uit het RIF voor de regionale groenstructuur, de toegekende FES-gelden, eventuele provinciale- en rijksbijdragen, eventuele andere subsidies en de opbrengst uit de verkoop van gronden en woningbouwtitels is het uitgangspunt van de GOM een budgettair neutraal eindresultaat. De gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen hebben zich - ieder afzonderlijk evenals de andere deelnemende gemeenten - garant gesteld voor een bedrag van € 7 miljoen.
Gemeenschappelijke regeling	Holland Rijnland
Doelstelling/Publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor vijftien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio, aan betere kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren voor burgers, bedrijven en instellingen in het gebied.
Beleidsrisico's	Holland Rijnland beschikt niet over vrije reserves. De risico's liggen voornamelijk binnen de reguliere bedrijfsvoering: debiteurenbeheer, subsidiestromen derden, personeelskosten, ziektekosten en automatisering. De maximale omvang van eventueel op te treden risico's worden geraamd op € 100.000. Bijzondere risico's, boventallige medewerkers (2) in begeleiding van werk naar werk. De loonkostenstijging in 2018 en de verwachte stijging van sociale premies voor 2019 zijn afgedekt. Voor 2019 en verder moet nog een nieuwe CAO worden afgesloten. De nieuwe CAO kan tot hogere loonkosten leiden. Dit risico schatten wij in op € 85.000 (afgerond), ca. 2% van de loonsom.

Beleidsindicatoren

Naam indicator	Eenheid	Begroting 2019	Realisatie 2017	Bron
Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar	625	623	LISA
Vestigingen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 t/m 64 jaar	125	125	LISA
Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolkingen t.o.v. de beroepsbevolking	70%	69,8%	CBS
Functiemenging	Index dat verhoudingswaarde aangeeft tussen banen en woningen	46,6%	46,6%	LISA

Kaderstellende stukken

- Visie Economische Agenda Duin- en Bollenstreek 2016
- Uitvoeringsagenda Economische Agenda Duin- en Bollenstreek 2016
- Detailhandelsvisie 2016
- Greenport Economische Agenda 2012
- Aandacht voor Cultuur! 2016-2019
- Intergemeentelijke structuurvisie Greenport Duin- en Bollenstreek 2016
- Fantastische lijnen onderwijs en arbeidsmarkt (dagbesteding) Holland Rijnland 2017-2020
- Convenant huisvesting arbeidsmigranten Holland Rijnland 2014 – 2018

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1000,-

Lasten	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Thema Lokale economie						
Economische havens en waterwegen	-5	-5	-7	-20	-29	-38
Thema Regionale economie						
Economische ontwikkeling	-982	-1.277	-1.156	-1.120	-1.090	-846
Bedrijfsloket en -regelingen	-30	-31	-31	-31	-31	-31
Subtotaal Regionale economie	-1.012	-1.308	-1.187	-1.151	-1.121	-877
Thema Kunst & Cultuur						
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-904	-867	-792	-617	-440	-437
Musea	-103	-107	-77	-77	-77	-77
Media	-639	-648	-648	-648	-648	-648
Subtotaal Kunst & Cultuur	-1.646	-1.622	-1.517	-1.342	-1.165	-1.162
Totale lasten programma Bedrijvigheid	-2.663	-2.935	-2.711	-2.513	-2.315	-2.077
Baten						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Thema Lokale economie						
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0
Thema Regionale economie						
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0
Bedrijfsloket en -regelingen	10	13	13	13	13	13
Subtotaal Regionale economie	10	13	13	13	13	13
Thema Kunst & Cultuur						
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	0
Media	190	190	192	192	192	192
Subtotaal Kunst & Cultuur	190	190	192	192	192	192
Totale Baten programma Bedrijvigheid	200	203	205	205	205	205
Saldo voor bestemming	-2.463	-2.732	-2.506	-2.308	-2.110	-1.872
Reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stortingen in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	30	60	15	15	15	15
Totale reserves	30	60	15	15	15	15
Saldo na bestemming	-2.433	-2.672	-2.491	-2.293	-2.095	-1.857

Overzicht financiële vertaling coalitieakkoord en oplossingsrichtingen

In dit programma zijn geen ambities van het coalitieakkoord en oplossingsrichtingen waaraan uitgaven of inkomsten zijn gekoppeld.

Programma 4 Bestuur en ondersteuning

Context

Onze moderne samenleving kent een grote dynamiek met als constante factoren verandering en ontwikkeling. Deze ontwikkeling dwingt de gemeentelijke organisatie mee te bewegen en zich voortdurend te buigen over de vraag welke eisen dit stelt aan de gemeente en het bestuur. Voor Lisse is deze dynamische samenleving waarin iedereen ertoe doet en mee kan doen belangrijk. De gemeente, inwoners, bedrijven en organisaties zetten zich hiervoor gezamenlijk in.

Ontwikkelingen

Als bestuur zien we diverse ontwikkelingen op ons afkomen die we willen benutten voor onze inwoners. Niet voor niets hebben zij steeds meer wensen en stellen zij ook eisen aan de overheid. Ze verwachten kwaliteit van beleid, willen betrokken worden bij de totstandkoming ervan en nemen soms zelf het initiatief. Deze ontwikkelingen in de samenleving, vragen de gemeente steeds meer 'van buiten naar binnen' te werken en gezamenlijk op te trekken. Dienstverlening, communicatie en participatie raken hierdoor steeds meer met elkaar vervlochten.

Bij bovengenoemde ontwikkeling is communicatie en het effectief inzetten van communicatiekanalen onontbeerlijk. Proactieve communicatie (in twee richtingen) met onze partners (burgers, bedrijven, verenigingen en instellingen) draagt bij aan een gelijkwaardige samenwerking tussen de gemeente en de samenleving. Deze samenwerking vraagt ook om een veranderende rol van de gemeente. Meer ruimte voor eigen initiatief van de burgers past in het tijdsbeeld. Meer ruimte voor burgerinitiatieven betekent ook dat de gemeente zich terughoudender moet opstellen. Benutting en beloning van eigen initiatief vraagt om een nieuwe verhouding tussen gemeente en inwoners.

Daarnaast opent de vanzelfsprekende connectiviteit, altijd, overal en met alles online zijn, een nieuwe wereld. Zoals smart city, of slimme stad, waarbij informatietechnologie en het internet der dingen gebruikt worden om de stad te beheren en te besturen. De komende jaren krijgen we steeds meer te maken met slimme applicaties en apparaten in onze samenleving en in de buitenruimte. Zoals bijvoorbeeld parkeersystemen die de nog vrije parkeerplekken weergeven, prullenbakken die de gemeente melden wanneer ze vol zijn of lantaarnpalen die meer of minder licht geven afhankelijk van de verkeersstromen.

Met deze nieuwe digitale mogelijkheden verzamelen we daarnaast steeds meer en steeds gemakkelijker allerlei data. Dit leidt tot nieuwe kansen waarbij we het gebruik van data inzetten om nog beter aan te sluiten bij wat inwoners en ondernemers van ons willen. Naast het gebruik van data in de buitenruimte voor slimme toepassingen, willen we dit 'datagedreven werken' ook bij onze andere beleidsvelden inzetten. Zoals bijvoorbeeld voor de koersverandering binnen het sociaal domein. Met behulp van data willen we nog beter inzicht krijgen in wat wel en niet werkt en daar gebruik van maken in het ontwikkelen van ons beleid. Daarnaast zien we kansen om met behulp van data en technologie de kwaliteit van onze dienstverlening te verhogen.

Regionale samenwerking

Achtergrond

Samenwerking vormt het uitgangspunt bij het opstellen van beleid en de uitvoering daarvan. Op een aantal beleidsterreinen, zoals bijvoorbeeld verkeer en vervoer, is een samenwerkingsverband als Holland Rijnland het minimale niveau om als partner aan tafel te komen bij projecten van de provincie en het Rijk. Het verbeteren van deze positie en invloed is de komende periode de doelstelling.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C
Versterken van de positie van Lisse als samenwerkingspartner binnen en buiten de regio.	Versterken belangenbehartiging en versterken van invloed van Lisse binnen Holland Rijnland op een aantal beleidsterreinen zoals bij verkeer en vervoer.	Benutten van onze 'scharnierfunctie' tussen de grote stedelijke gebieden.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C
> Het onderhouden, uitbouwen van en investeren in een stevige (bestuurlijke) samenwerkingsrelatie met: • De regiogemeenten • Haarlemmermeer • Metropool regio's Amsterdam en Rotterdam Den Haag • Externe stakeholders onder wie Schiphol > Innemen van strategische (bestuurlijke) posities voor het versterken van de invloed en positie van Lisse. > Samen met de provincie en (regio)gemeenten doorontwikkelen van het gebiedsgericht werken.	> In beeld brengen van de belangrijke overlegtafels voor Lisse. > Opstellen lobby-agenda voor Lisse.	> Het ambtelijk en bestuurlijk brede netwerk opbouwen en doorontwikkelen om zo kansen en mogelijkheden van onze scharnierfunctie nader te onderzoeken.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Samenwerkingsorgaan Holland Rijnland	Haarlemmermeer Schiphol Provincie Zuid-Holland Metropoolregio Amsterdam Metropoolregio Rotterdam Den Haag

Dienstverlening

Context

We geloven in de kracht van de samenleving. We staan graag dicht bij onze inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven, ook digitaal. Persoonlijk contact staat voorop en we benutten de mogelijkheden van digitale dienstverlening aan inwoners. We zijn toegankelijk (fysiek en digitaal) en denken mee met initiatieven en wensen uit de samenleving. Bovendien helpen we die te realiseren.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D	DOEL E
We werken daadkrachtig en snel, en staan dichtbij onze inwoners en ondernemers. We streven naar zo mogelijk één relatie met de klant en geven via elk dienstverleningskanaal hetzelfde antwoord. Onze klanten ondervinden geen hinder van onze interne structuur. Wij leveren service op maat; in een keer goed.	We ondersteunen initiatieven van (groepen van) inwoners en/of ondernemers, vanuit een positieve grondhouding (Ja, mits...) en onderzoeken hoe we initiatieven mogelijk kunnen maken.	We willen de grenzen bereiken van een maximale digitalisering.	De klant waardeert de dienstverlening van de gemeente en er vindt gerichte sturing plaats aan de hand van data en slimme technologieën.	We zetten in op het bestrijden van adres- en identiteitsfraude.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D	ACTIVITEITEN DOEL E
We duiden en geven invulling aan de een-loket-gedachte, voeren regie uit op onze communicatiekanalen en gaan werken met serviceformules. We communiceren proactief en in begrijpelijke taal. We helpen onze klanten en versterken hierbij de een-loket-gedachte. We verleiden de klant naar het optimale dienstverleningskanaal.	We zetten contactfunctionarissen in voor wijken, verenigingen en ondernemers (wegwijsformule) en bij overheids- en buurtparticipatie (participatieformule).	We gaan zo veel mogelijk producten en diensten digitaliseren en automatiseren, waarbij klanten die niet mee kunnen in de digitale wereld op maatwerk kunnen rekenen.	We meten de klanttevredenheid en de prestatie van onze dienstverlening. We relateren de scores aan onze servicenormen. Mede aan de hand van deze uitkomsten sturen we bij en verbeteren wij onze dienstverlening.	We intensiveren o.a. de adresonderzoeken en zoeken in het kader van fraudebestrijding verbinding met handhaving, veiligheid en andere thema's in het sociaal domein.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
	Inwoners, ondernemers en (maatschappelijke) instellingen

Participatie

Context

De gemeente wil verbonden zijn met haar inwoners, bedrijven en instellingen (hierna: aangeduid met samenleving). We willen meer betrokkenheid van alle doelgroepen en in het bijzonder van jongeren. De gemeente is de brug - heen en terug - tussen de centrale overheid en de lokale samenleving. Het meedoen van de samenleving en het gezamenlijk delen van verantwoordelijkheden zijn ontwikkelingen waaraan de gemeente, in een samenspel tussen raad en college, invulling wil blijven geven. Daarom kiezen we voor het bieden van mogelijkheden en steun bij het uitvoeren van ideeën en initiatieven. We vragen hierbij om verantwoordelijkheid van de betrokken partijen.

Dit betekent dat we als gemeente:

- (Pro)actief afstemming zoeken en ondersteuning geven wanneer ideeën en initiatieven uit de samenleving zich aandienen;
- In samenspraak beleid ontwikkelen en uitvoeren;
- Belanghebbenden daadwerkelijk een rol geven in het uitwerken van gemeentelijke plannen en voornemens.

Niet iedere kwestie of project kent eenzelfde werkwijze. Het is cruciaal om steeds een vorm te kiezen die past bij het specifieke vraagstuk. Er zal daarbij een onderscheid gemaakt worden in de verschillende vormen van participatie: samen denken, samen leren, samen besluiten en/of samen doen.

Bij de start van (een aantal nader te benoemen) projecten of initiatieven uit de samenleving bieden we vooraf een voorstel aan de gemeenteraad aan waarin staat beschreven hoe we met participatie willen omgaan. Hierbij geven we aan wat het doel van de participatie is, wie we betrekken, wat we met de inbreng doen en hoe de uiteindelijke besluitvorming eruitziet. De raad komt daarmee in de positie om aan de voorkant kaders te stellen. Hiermee kunnen we bovendien vooraf de samenleving informeren over wat de bedoeling is.

We zullen deze vorm van besturen in het bijzonder laten zien bij het opstellen van de omgevingsvisie in het kader van de Omgevingswet. In overleg met de raad maken we een keuze voor een nader aantal projecten met eenzelfde vorm van besturen.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
De raad positioneren.	Versterken van de bijdrage van inwoners (jongeren) aan vraagstukken in de Lissese samenleving.	(Pro-) actief ondersteunen van initiatieven van bewoners.	De organisatie is toegerust om te werken met (ideeën en wensen van) inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Samen met de raad werken aan een raadsprogramma participatie.	> Communicatie op maat verzorgen bij het oppakken en uitvoeren van projecten en thema's (inzet sociale	> Gezamenlijk afstemmen van de verantwoordelijkheid bij het uitvoeren van initiatieven en ideeën.	> Ontwikkelopgave van de organisatie w.b. participatie in beeld brengen en hier een traject voor

> Afstemmen van rollen en verantwoordelijkheden in het kader van (overheids)participatie en hierbij specifiek aandacht schenken aan verwachtingenmanagement. > Drie thema's benoemen waarbij de raad zich ten opzichte van participatie positioneert. > Voorafgaand aan de start van een project het participatietraject duidelijk uitwerken en voorleggen aan de raad, als voorbeeld noemen we de omgevingsvisie Lisse.	media, directe benadering via scholen, inzet 'Denktank Jeugd' etc.) > Een aantal pilot-trajecten met een expliciete participatiecomponent opstarten.		uitstippelen.
--	---	--	----------------------

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
	Inwoners, ondernemers en (maatschappelijke) instellingen

Communicatie

Context

Communicatie gebeurt in samenspraak en in samenhang met raad, inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen. Doordachte online en offline communicatie is onderdeel van ons handelen waarbij oog is voor ieders rol. We investeren in het verstevigen van de positionering van de gemeente Lisse en werken met kernboodschappen afgestemd op de doelgroep. Door ontwikkeling van de communicatieve vaardigheden zowel online als offline zijn we in verbinding met de samenleving.

We stemmen de communicatie af op de doelgroep en onze directe omgeving. Dit vraagt om maatwerk. Een samenhangend strategisch communicatieprogramma draagt bij aan het versterken van de positionering en ondersteunt de dialoog met de samenleving. Communicatie faciliteert de communicatie tussen raad, college, ambtelijke organisatie en de samenleving.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Verder versterken van de positionering van de gemeente Lisse.	Communicatie faciliteert overheidsparticipatie.	Communicatieve vaardigheden van de medewerkers verder versterken.	Verder versterken verbinding met de samenleving door doordacht online en offline te communiceren.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Opstellen (strategisch) communicatie-programma om daarmee de positie van de gemeente Lisse te versterken.	> Pilot (raad) en overheidsparticipatie.	> Activiteiten gericht op stimuleren van maatschappelijke sensitiviteit en omgevingsbewustzijn van de organisatie.	> Investeren in online ontwikkeling. > Oprichten burgerpanel.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Werkorganisatie HLTsamen	

Verbonden partijen

Context

Aan de hand van het in de Nota Verbonden partijen vastgelegde beleidskader zal de gemeenteraad invulling geven aan de inrichting van de governance op verbonden partijen. Zo krijgt de gemeenteraad meer grip op die verbonden partijen.

De nadere invulling en uitwerking van het Governanceregime verbonden partijen 2018 vindt de komende bestuursperiode plaats in samenwerking met de raad.

De werkorganisatie HLTsamen is het eerste jaar goed van start gegaan. Nu werken we verder aan het op orde brengen van de basis (kosten en kwetsbaarheid), de beoogde kwaliteitsslag en het verbeteren van onze strategische positie. In 2019 volgt een tussenevaluatie HLTsamen.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A

Een goede regie voeren op de verbonden partijen waarbij de standpunten van Lisse (tijdig) helder naar voren komen.

DOEL B

Meer grip hebben op de verbonden partijen om uiteindelijk een betere kwaliteit met elkaar te bereiken.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A

- > Het onderhouden van en investeren in ons bestuurlijk netwerk waarbij van Holland Rijnland als 'basis' (in ieder geval voor verkeer en vervoer) gebruik wordt gemaakt.
- > Om (lokale en regionale) doelen te realiseren benoemen we thema's waarvoor we gericht lobbyen.

ACTIVITEITEN DOEL B

- > De nota Verbonden partijen en het beleidskader 'Governanceregime Verbonden partijen 2018' gezamenlijk met de raad en griffie uitwerken waardoor de bestuurlijke inbreng verder verstevigt.
- > De nieuwe gemeenteraad heeft - gelet op het belang en de impact - gekozen voor het oppakken van vier verbonden partijen waarop het governanceregime goed wordt ingeregeld:
 - Holland Rijnland
 - ISD
 - KDB (Maregroep) en
 - HLTsamen
- > De zienswijzeprocedure op de ontwerpbegrotingen zorgvuldig en kritisch voorbereiden.

Samenwerkingspartners

Verbonden partijen *	Overige samenwerkingspartners
Werkorganisatie HLTsamen Samenwerkingsorgaan Holland Rijnland Samenwerking Belastingen Bollenstreek Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea) Alliander N.V. Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)	

* De overige verbonden partijen zijn opgenomen bij het van toepassing zijnde programma.

Verbonden partijen

De vernieuwde BBV-voorschriften schrijven voor dat informatie over een verbonden partij wordt opgenomen bij het desbetreffende programma. Voor algemene informatie over verbonden partijen en een samenvatting wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	HLTsamen
Doelstelling/Publiek belang	HLTsamen biedt als werkorganisatie een kwalitatief, hoogwaardige, efficiënte en innovatieve dienstverlening aan de 'klanten' van de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen.
Beleidsrisico's	Het niet halen van de gestelde financiële doelstellingen in het bedrijfsplan.

Gemeenschappelijke regeling	Holland Rijnland
Doelstelling/Publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor vijftien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio aan betere kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied.
Beleidsrisico's	Holland Rijnland beschikt niet over vrije reserves. De risico's liggen voornamelijk binnen de reguliere bedrijfsvoering: debiteurenbeheer, subsidiestromen derden, personeelskosten, ziektekosten en automatisering. De maximale omvang van eventueel op te treden risico's wordt geraamd op € 100.000. Bijzondere risico's, boventallige medewerkers (2) in begeleiding van werk naar werk. De loonkostenstijging in 2018 en de verwachte stijging van sociale premies voor 2019 zijn afgedekt. Voor 2019 en verder moet nog een nieuwe CAO worden afgesloten. De nieuwe CAO kan tot hogere loonkosten leiden. Dit risico schatten wij in op € 85.000 (afgerond), ca. 2% van de loonsom.

Gemeenschappelijke regeling	Samenwerking Belastingen Bollenstreek
Doelstelling/Publiek belang	Samenwerking Belastingen Bollenstreek verricht voor de gemeenten Noordwijk, Lisse en Teylingen de uitvoeringswerkzaamheden van de gemeentelijke belastingen en leges.
Beleidsrisico's	Geen bijzondere risico's.

Vennootschappen en coöperaties	Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)
Doelstelling/Publiek belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Beleidsrisico's	n.v.t.

Vennootschappen en coöperaties	Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)
Doelstelling/Publiek belang	Dunea produceert en levert aan circa 1,2 miljoen klanten lekker en betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland.
Beleidsrisico's	Dunea ontvangt geen financiële bijdrage van de gemeente. De drinkwaterwet geeft ruimte voor het uitbetalen van een (beperkt) dividend aan de aandeelhouders. De aandeelhouders vinden echter dat het uitbetalen van dividend niet past bij een drinkwaterbedrijf en hebben daarom besloten om de blokkade op het uitkeren van dividend in stand te houden. Hierdoor kan de volledige winst worden gebruikt voor het aflossen van leningen. Dit leidt tot lagere rentekosten en dus tot lagere tarieven op termijn.

Vennootschappen en coöperaties	Alliander N.V.
Doelstelling/Publiek belang	Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.
Beleidsrisico's	Alliander is een privaatrechtelijk verbonden partij. Alliander is een energienetwerkbedrijf. Het bedrijf zorgt voor het transport van betrouwbare, betaalbare en veilige energie, vandaag en in de toekomst. Via het netwerk transporteert Alliander elektriciteit en gas naar 37% van alle elektriciteits- en gasklanten in Nederland. Alliander investeert in de facilitering van duurzame energievormen om zo bij te dragen aan een betere samenleving.

Stichtingen en verenigingen	Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)
Doelstelling/Publiek belang	Stichting RIJK is een samenwerkingsorganisatie tussen 17 gemeenten om financiële, kwalitatieve en procesmatige voordelen voor haar leden te halen. Daarnaast wordt inkoop als strategisch en tactisch instrument ingezet ter ondersteuning van de beleidsdoelstellingen van de gemeente.
Beleidsrisico's	De kosten van de stichting RIJK bestaan vrijwel volledig uit personeelslasten, het beleidsrisico is derhalve beperkt.

Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Begroting 2019	Realisatie 2017	Bron
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	Zie begroting GR HLTsamen	Zie begroting GR HLTsamen	*
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners			*
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen			*
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	41	40	*
Overhead	% van de totale lasten	14,77%	14%	*

* Eigen gegevens

Kaderstellende stukken

- Startnotitie 'Klimmen zonder te vallen' (2017)
- Een doorkijk naar goede burgerparticipatie, Lisse (2014)
- 'Koers op Participatie', Participatie in de Lissese praktijk, een stappenplan, Lisse (2013)
- Plan van aanpak Werkorganisatie Hillegom, Lisse, Teylingen: HLT Samen (2015)
- Bedrijfsplan HLT Samen Sterker! (2016)

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1000,-

Lasten	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Thema Dienstverlening						
Burgerzaken	-628	-670	-687	-623	-655	-623
Beheer overige gebouwen	-16	-3	-3	-3	-3	-3
Subtotaal Thema Dienstverlening	-644	-673	-690	-626	-658	-626
Thema regionale samenwerking						
Bestuur	-1.283	-1.223	-1.314	-1.269	-1.269	-1.275
Totale lasten programma Bestuur & Ondersteuning	-1.927	-1.896	-2.004	-1.895	-1.927	-1.901
Baten						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Thema Dienstverlening						
Burgerzaken	516	429	429	429	429	429
Beheer overige gebouwen	100	90	90	90	90	90
Subtotaal Thema Dienstverlening	616	519	519	519	519	519
Thema regionale samenwerking						
Bestuur	262	0	0	0	0	0
Totale baten programma Bestuur & Ondersteuning	878	519	519	519	519	519
Saldo voor bestemming	-1.049	-1.377	-1.485	-1.376	-1.408	-1.382
Reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stortingen in reserves	-42	-50	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	821	305	180	180	0	0
Totale reserves	779	255	180	180	0	0
Saldo na bestemming	-270	-1.122	-1.305	-1.196	-1.408	-1.382

Overzicht financiële vertaling coalitieakkoord en oplossingsrichtingen

In de onderstaande tabel worden de uitgaven voor het coalitieakkoord en de oplossingsrichtingen gespecificeerd weergegeven:

	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022
Financiële vertaling coalitieakkoord:				
Versterking griffie	-72	-72	-72	-72
Investeren in online ontwikkeling (social media manager)	-15	-15	-15	-15
Oprichten burgerpanel	-35	-10	-10	
Opstellen (strategisch) communicatie-programma dat het profiel en de lokale en regionale positie van de gemeente Lisse versterkt	-15	-15	-15	-15
Versterken van de bijdrage van inwoners (jongeren) aan vraagstukken in de Lissese samenleving	-20	-	-	-
Overheidsparticipatie (bv. Jeugdtop)	-50	-50	-50	-50
Totaal coalitieakkoord	-207	-162	-162	-152
Oplossingsrichtingen:				
Onderuitputting diverse budgetten	81	81	81	81
Dienstverlening				
Totaal oplossingsrichtingen	81	81	81	81

Algemene dekkingsmiddelen

Alle lasten en baten die samenhangen met de programma's worden direct op het desbetreffende programma geboekt. De baten in Algemene middelen bestaan uit doeluitkeringen, specifieke rijksvergoedingen, huuropbrengsten en dergelijke. Dit onderdeel van de begroting volgt uit artikel 8 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

In Algemene dekkingsmiddelen staan de volgende onderwerpen:

- Lokale heffingen
- Algemene uitkering uit het Gemeentefonds
- Dividenden
- Saldo financieringsfunctie
- Overige algemene dekkingsmiddelen

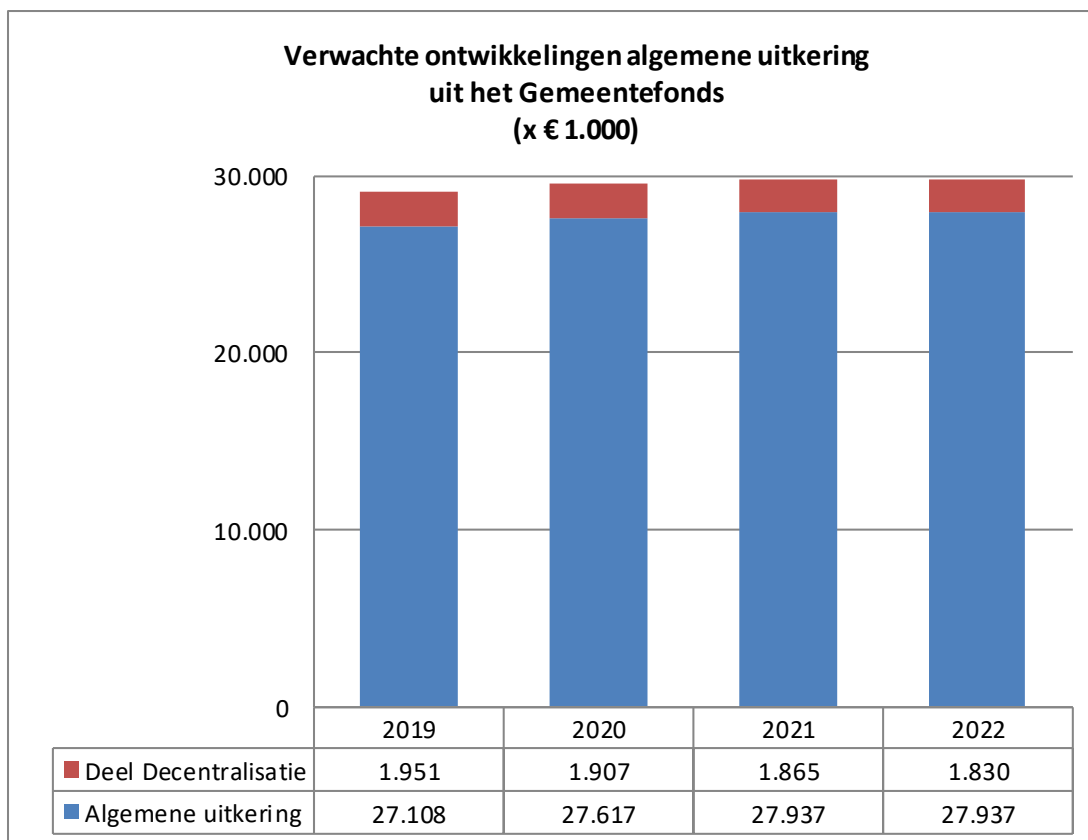
Verder heeft de gemeente diverse inkomsten waarvan de besteding niet gebonden is. Dit zijn de zogenoemde algemene dekkingsmiddelen. Deze baten zijn niet aan een concreet programma toe te rekenen. Artikel 8 van het BBV schrijft voor dat, naast de begroting van lasten en baten per programma, ook een overzicht van de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien wordt opgenomen.

Lokale heffingen

Dit zijn gemeentelijke belastingen die geen directe relatie hebben met een bepaalde gemeentelijke taak, de besteding is niet geoormerkt. De onroerende zaakbelasting en de precariobelasting vallen hieronder. Dit geldt niet voor de rioolrechten, afvalstoffenheffing, leges, en marktgelden. Deze worden op de desbetreffende programma's verantwoord en zijn geoormerkt voor deze lasten. We verwijzen naar de paragraaf Lokale heffingen voor een uitgebreidere toelichting. In de paragraaf Weerstandsvermogen is een berekening opgenomen voor de dekkingpercentages in relatie tot het weerstandsvermogen.

Algemene uitkering uit het gemeentefonds

In de begroting is rekening gehouden met de effecten van de meicirculaire 2018. Voor de berekening van de algemene uitkering 2019 is rekening gehouden met de verwachte stijging van het aantal inwoners en de woningen in 2018. De maatstaven zijn in de overige jaren constant gehouden. In de berekening is de uitname BCF voor 100% opgenomen, dit geeft een positieve bijdrage van € 537.000 in de algemene uitkering. De decentralisaties zijn voor een deel opgenomen in de algemene uitkering, op termijn worden alle decentralisaties opgenomen in de berekeningen van de algemene uitkering. Het deel dat is achtergebleven als deelfonds is de decentralisatie Participatiewet en Voogdij 18⁺, de komende jaren zijn deze nog wel in het overzicht getoond.

Dividenden

We ontvangen dividend van Alliander, Bank voor Nederlandse Gemeenten (BNG) en Meerlanden naar rato van het bedrijfsresultaat. We begroten het dividend in 2018 overeenkomstig de verwachtingen bij de kadernota. De hogere resultaten van Meerlanden zijn afgelopen jaren veelal incidenteel.

Dividend	Realisatie	Realisatie	Begroting	Begroting
Bedragen x € 1.000	2016	2017	2018	2019 e.v.
Alliander	495	349	362	362
Bank Nederlandse Gemeenten	23	30	46	46
Meerlanden	87	141	74	74
Totaal	605	520	482	482

Saldo financieringsfunctie

In de vernieuwde BBV zijn de regels over rentetoerekening gewijzigd. De notitie Rente van de Commissie BBV geeft aan dat er niet meer rente mag worden toegerekend dan de werkelijke rentelasten. Er is geadviseerd geen rente meer toe te rekenen aan eigen vermogen (voorheen bespaarde rente). Lisse rekent geen bespaarde rente toe aan investeringen.

Lisse hanteert een omslagpercentage van 2% - berekend volgens de omslagrentemethode - voor de toerekening van rente aan investeringen die via kapitaallasten ten laste van de taakvelden komt. Het renteresultaat in Lisse bedraagt € -169.000 (zie paragraaf Financiering).

Overige algemene dekkingsmiddelen

De hier berekende bedragen werden veroorzaakt door de kostenverdelingssystematiek. In de vernieuwde BBV-voorschriften is de kostenverdeling opgeheven. De overhead wordt verantwoord in prestatieveld bedrijfsvoering en de directe bedrijfskosten worden rechtstreeks toegerekend aan de producten en activiteiten. De overhead wordt wel meegenomen in de berekening van de kostendekkende tarieven.

Mutaties reserves

Per programma is vermeld wat de mutaties op de reserves zijn. Enkele mutaties zijn niet toe te wijzen aan een programma, die worden daarom hier verantwoord.

Overhead

In het gewijzigde BBV is onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten het uitgangspunt. Daarom heeft de wetgever ervoor gekozen de kosten van overhead op één taakveld te laten registreren en op één centrale plaats in de begroting te vermelden. Door deze nieuwe systematiek gaan gemeenten op dezelfde wijze om met kostentoe rekening, waardoor de vergelijking van kosten van producten en/of diensten volgens de wetgever ook zuiverder is. Om dit effect te versterken, is voor het eerst ook een uniforme definitie van overhead gegeven. De centrale presentatie heeft als neveneffect dat het zicht op de integrale kostprijs in de programma's verloren gaat. Het opnemen van het totaalbedrag aan ondersteunende activiteiten zegt daarnaast weinig zonder de relatie met het primaire proces te leggen/kennen. In dat verband houden wij conform de Financiële verordening extracomptabel ook nog zicht op de integrale kostprijs, zodat daarop sturing kan plaatsvinden.

In 2019 bedraagt de totale overhead afgerond € 8.208.000. Dit is 14,77% van de totale begroting ad € 55.555.963.

De overhead bestaat uit:

		x € 1.000
Onderdeel	Bedrag	
Bijdrage HLTtsamen-overhead deel	7.265	
Huisvesting (gemeentehuis)	493	
Overige overhead (zoals bijdrage VNG)	450	
Totaal	8.208	

Vennootschapsbelasting

In de gemeente Lisse is onderzoek geweest naar de vennootschapsbelastingplicht. Gemeente Lisse is voornamelijk niet vennootschapsbelastingplichtig. Het bedrag is derhalve op € 0 geraamd.

Onvoorzien

In overeenstemming met de kadernota bevat de (meerjaren)begroting nu een stelpost van € 200.000 voor onvoorziene *incidentele* uitgaven. Voor een beschikking over die stelpost geldt de begrotingsdiscipline, waarbij lasten eenmalig incidenteel ten laste van onvoorzien kunnen worden gebracht. Indien zij een structureel karakter hebben, zal via kadernota en begroting dekking gevonden moeten worden.

Overzicht algemene dekkingsmiddelen

Lasten	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Thema Algemene dekkingsmiddelen						
Overhead	-7.096	-8.197	-8.187	-7.689	-7.674	-7.670
Treasury	-1.917	-2.320	-2.392	-2.339	-2.264	-2.262
Belastingen overig	-404	-404	-414	-414	-414	-414
Overige baten en lasten	0	0	-89	-14	-14	-14
Subtotaal Thema Algemene dekkingsmiddelen	-9.417	-10.921	-11.082	-10.456	-10.366	-10.360
Totale lasten programma Algemene dekkingsmiddelen	-9.417	-10.921	-11.082	-10.456	-10.366	-10.360
Baten						
Thema Algemene dekkingsmiddelen						
Overhead	21	-21	-21	-21	-21	-21
Treasury	2.630	2.991	2.827	2.774	2.699	2.697
OZB woningen	2.385	2.385	2.447	2.503	2.560	3.235
OZB niet woningen	1.804	1.804	1.846	1.889	1.932	2.443
Belastingen overig	2.392	2.385	2.383	2.385	2.387	241
Algemene uitkering	26.144	27.052	28.634	29.059	29.524	29.802
Overige baten en lasten	0	406	475	450	400	400
Subtotaal Thema Algemene dekkingsmiddelen	35.376	37.002	38.591	39.039	39.481	38.797
Totale baten programma Bestuur & Ondersteuning	35.376	37.002	38.591	39.039	39.481	38.797
Saldo voor bestemming	25.959	26.081	27.509	28.583	29.115	28.437
Resultaat	1.279	264	-734	279	1.251	856

Paragrafen

Paragraaf Lokale heffingen

Algemeen

De paragraaf lokale heffingen bevat, overeenkomstig het BBV een overzicht van het beleid inzake de lokale heffingen, de relevante ontwikkelingen die van invloed zijn op de tarieven en een verantwoording over de mate van kostendekkendheid van tarieven, inclusief de uitgangspunten die daarbij zijn gehanteerd. Daarnaast wordt een overzicht op hoofdlijnen gepresenteerd van de diverse heffingen, de lokale lastendruk en een beschrijving van het kwijscheldingsbeleid. In de Gemeentewet en een aantal bijzondere wetten is geregeld welke heffingen (belastingen en retributies) een gemeente mag opleggen. De gemeenteraad bepaalt de hoogte van het tarief en welke van die heffingen ook daadwerkelijk worden geheven.

Belastingen

De Gemeentewet geeft een limitatieve opsomming van de belastingen die een gemeente mag heffen. Tegenover een belasting staat geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Onze gemeente heft de volgende belastingen: onroerende zaakbelastingen (OZB), roerende zaakbelastingen (RZB), toeristenbelasting, baatbelasting, hondenbelasting en precariobelasting.

Rechten

Rechten zijn betalingen voor een geleverde of een bewezen dienst. Hiervan zijn de tarieven in principe volledig kostendekkend. Het is niet toegestaan een meer dan kostendekkend tarief te hanteren. In Lisse worden afvalstoffenheffing, rioolheffing, leges en marktgeld als rechten geheven.

In de raadsvergadering van december 2018 worden de belastingverordeningen 2019 voor de bijstelling van de tarieven voorgelegd.

Ontwikkelingen/actualiteit

Belastinghervormingen

Na het verzenden van de brief d.d. 24 juni 2016 aan de Tweede Kamer over de overwegingen die een rol zouden kunnen spelen bij de hervorming van de gemeentebelastingen, zijn er geen verdere ontwikkelingen vernomen van de minister van BZK en de staatssecretaris van Financiën. De afschaffing van de precariobelasting voor kabels en leidingen van nutsbedrijven moeten gemeenten zelf financieel oplossen.

Financiële uitgangspunten

- Overeenkomstig de Kadernota 2019 wordt voor belastingen en retributies rekening gehouden met een inflatiepercentage van 2,3%. Voor de heffingen geldt dat een compensatie alleen aan de orde is als dit binnen de grenzen van kostendekkendheid blijft. Voor de retributies geldt dat het uitgangspunt de 100% kostendekkendheid is.
- Het percentage voor de overhead, zoals bedoeld in artikel 12 van de Financiële verordening, is berekend op 14,77%. De overhead bestaat uit de kosten voor pfofach (personeel, informatievoorziening, organisatie, financiën, automatisering, communicatie en huisvesting). De direct toe te rekenen kosten worden verantwoord op de taakvelden.

Overzicht lokale heffingen

Bedragen x € 1.000				
Lokale heffingen	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Onroerende zaakbelasting	4.151	4.189	4.187	4.293
Roerende zaakbelasting	2	2	3	3
Toeristenbelasting	110	121	100	122
Baatbelastingen	7	7	7	0
Hondenbelasting	95	89	99	100
Precariobelasting	2.147	2.149	2.083	2.158
Totaal niet-bestedingsgebonden	6.511	6.557	6.479	6.676
Secretarieleges	325	434	434	430
Leges bouwvergunningen	343	756	756	1.056
Marktgelden	12	13	13	13
Afvalstoffenheffing	2.669	2.784	2.775	2.469
Rioolrechten	2.721	2.700	2.790	2.790
Totaal gebonden aan bestedingen	6.070	6.687	6.764	6.758
Totaal	12.581	13.192	13.243	13.434

Onroerende zaakbelastingen

De vastgestelde WOZ-waarde vormt de grondslag voor de onroerende zaakbelastingen (OZB), de Waterschapsomslagen gebouwd en het huurwaardeforfait voor de inkomstenbelasting. De WOZ-administratie is een basisregistratie. De waarden worden op grond van de WOZ jaarlijks herzien en zijn op basis van de meicirculaire aangepast met de genoemde percentages bij het onderdeel OZB. Na jaren van dalende waarden van de woningen is weer een sterk stijgende lijn te zien in de waarden en verkopen.

De marktontwikkeling bij woningen wordt door de Waarderingskamer, geschat op een stijging van 7%. Voor niet-woningen wordt de waardeontwikkeling geschat op een waardestijging van 1%.

De opbrengsten van de OZB voor zowel woningen als niet-woningen (eigenaren en gebruikers) zijn verhoogd met het inflatiepercentage 2,3%. Daarnaast zijn de opbrengsten in 2019 tot en met 2022 jaarlijks verhoogd met € 317.000 ter compensatie van de wegvallende precariobelasting voor kabels en leidingen, dit overeenkomstig de kadernota 2019. De compensatie wordt vervolgens absoluut weer gecompenseerd per OZB-aanslag. De tarieven van de OZB zijn gebaseerd op de WOZ-waarde en worden per jaar vastgesteld. Het tarief van 2019 wordt gebaseerd op de waarde per 1 januari 2018. De marktontwikkeling wordt gevolgd door Belastingen Bollenstreek.

De ontwikkeling van de onroerende zaakbelasting tarieven van de afgelopen jaren waren:

% van de WOZ-waarde				
% van de WOZ-waarde		2016	2017	2018
Woningen	Eigenaar	0,0947%	0,0943%	0,0925%
Niet-woningen	Eigenaar	0,1797%	0,1825%	0,1855%
Niet-woningen	Gebruiker	0,1591%	0,1665%	0,1680%

Bij de vaststelling van de OZB-verordening, medio december, wordt de laatste prognose van de waarde per 1 januari 2018 bepaald om zodoende een juist percentage van de heffingsmaatstaf te kunnen vaststellen en de geraamde opbrengsten, inclusief de uitgangspunten te garanderen.

Roerende zaakbelasting

Belastingen op roerende woon- en bedrijfsruimte wordt geheven over roerende zaken. Woonboten worden in de heffing betrokken, de waarde van de objecten is de heffingsgrondslag. De tarieven zijn gelijk aan die van de onroerende zaakbelastingen.

Toeristenbelasting

Toeristenbelasting wordt geheven van personen die verblijf houden binnen de gemeente en die niet als ingezetene staan ingeschreven in de Basisregistratie personen. Degene die gelegenheid biedt tot het houden van verblijf (hotelhouder of campinghouder) wordt als belastingplichtige aangewezen. De tarieven zijn verhoogd met het vastgestelde inflatiecijfer 2,3%.

Tarieven Toeristenbelasting	2017	2018	2019
Mobiel kampeermiddel	€ 1,22	€ 1,24	€ 1,27
Overige accommodatie	€ 2,44	€ 2,48	€ 2,54

Baatbelasting

De verordeningen baatbelasting voor de gebieden Blokhuis en Vennestraat e.o. zijn in 2017 afgelopen.

Hondenbelasting

Voor het hebben van een hond wordt een belasting geheven. De tarieven zijn verhoogd met het vastgestelde inflatiecijfer 2,3%.

Tarieven Hondenbelasting	2017	2018	2019
Voor de eerste hond	€ 80,16	€ 81,24	€ 83,04
Voor de tweede en iedere volgende hond	€ 124,56	€ 126,24	€ 129,12
Per kennel	€ 326,40	€ 330,60	€ 338,16

Volgens de cijfers lijkt het aantal honden af te nemen, het vermoeden bestaat dat de aangifte van de hondenbezitters achter blijft bij de werkelijkheid.

Precariobelasting

Precariobelasting wordt geheven voor het innemen of gebruiken van de openbare grond. Na jaren van onzekerheid is besloten de precariobelasting voor nutsnetwerken af te schaffen. Gemeenten hebben de mogelijkheid om deze vorm van precariobelasting tot en met het jaar 2021 te heffen. Onder de geldende overgangsregeling kan een gemeente maximaal heffen naar het tarief zoals dat gold op 10 februari 2016. Voor de gemeente Lisse is dat een bedrag van € 4,56 per strekkende meter.

Leges en rechten

In overeenstemming met de beleidsuitgangspunten zijn de leges waar nodig verhoogd met 2,3%. Daarnaast zijn de opbrengsten Omgevingsvergunningen verhoogd met € 300.000 om het kostendekkendheidspercentage te verhogen. Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de leges.

(Bedragen x € 1.000)			
Berekening kostendekkendheid Leges en rechten			
Taakveld	Omschrijving	2018	2019
1	Burgerzaken	670	702
2	Wonen en Bouwen	876	907
	Netto kosten	1.546	1.609
	Toe te rekenen kosten		
a.	Overhead	247	209
	Totale kosten	1.793	1.818
	Opbrengsten Leges	429	430
	Opbrengsten Omgevingsvergunningen	756	1.056
	Totale opbrengsten	1.185	1.486

Kostendekkendheidspercentage	66%	82%
-------------------------------------	------------	------------

Toelichting

- Onder de leges vallen de kosten van burgerlijke stand, reisdocumenten, rijbewijzen en vergunningverlening APV.
- De omgevingsvergunningen zijn ondergebracht bij de taakvelden Wonen en bouwen. Handhaving is geen onderdeel van de kostendekkendheid, dit is wettelijk vastgelegd. De opbrengsten zijn de leges voor omgevingsvergunningen en welzijnstoetsing.
 - De directe lasten van personeel HLTsamen zijn verantwoord op de taakvelden. De totale kosten van bedrijfsvoering vallen onder de overhead.

Marktgelden

Om de levensvatbaarheid van de markt te stimuleren worden de marktgelden niet verhoogd. Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de marktgelden.

(Bedragen x € 1.000)		
Berekening kostendekkendheid		
Taakveld	Omschrijving	
Markt	Kosten van taakveld	31
	Baten van taakveld	0
	Netto kosten	31
	<i>Toe te rekenen kosten</i>	
a.	Overhead	4
b.	BTW	7
	Totale kosten	42
1.4	Opbrengsten heffingen	13
Kostendekkendheidspercentage		31%

Toelichting

Taakveld Bedrijfsloket, onderdeel Straatmarkten.

- De directe lasten van personeel HLTsamen zijn verantwoord op het taakveld. De totale kosten van bedrijfsvoering vallen onder de overhead.
- De lasten in het taakveld zijn exclusief btw. Omdat het btw-compensatiefonds (bcf) wordt gevoed uit het Gemeentefonds, is toerekening van de btw geoorloofd.

Afvalstoffenheffingen

Het nieuwe afvalstoffenbeleid is in oktober 2015 vastgesteld, de tarieven en de uitgangspunten zijn hierop gebaseerd. De tarieven zijn maximaal kostendekkend en zijn licht verhoogd.

Tarieven Afvalstoffenheffing	2017	2018	2019
Meerpersoonshuishouden	€ 235,44	€ 241,32	€ 245,76
Eénpersoonshuishouden	€ 175,80	€ 180,12	€ 183,48
Restafval per inworp	€ 1,55	€ 1,72	€ 1,91
Grofvuil ophalen	€ 35,00	€ 35,88	€ 37,00
Grofafval tot 0,5 m3	€ 7,50	€ 7,50	€

Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de afvalkosten.

(Bedragen x € 1.000)		
Berekening kostendekkenheid		Taakveld Afval
	Kosten van taakveld	2.287
	Baten van taakveld	856
	Netto kosten	1.431
	<i>Toe te rekenen kosten</i>	
a.	Overhead	433
b.	BTW	380
c.	Afvoeren veegafval	162
d.	Kwijtschelding	63
e.	Perceptiekosten	
	Totale kosten	2.469
	Opbrengsten heffingen	-2.469
Kostendekkendheidspercentage		-100%

Toelichting

Het taakveld Afval.

- De directe lasten van personeel HLTsamen zijn verantwoord op het taakveld. De totale kosten van bedrijfsvoering vallen onder de overhead.
- De lasten in het taakveld zijn exclusief btw. Omdat het btw-compensatiefonds (bcf) wordt gevoed uit het Gemeentefonds, is toerekening van de btw geoorloofd.
- Bij de berekening van de baten wordt een derde van de kosten van het taakveld Straatreiniging toegerekend aan de heffing afvalstoffenheffing. De kosten worden mede gemaakt om zwerfafval te verwijderen en te verminderen.
- Het is geoorloofd om het bedrag aan gegeven kwijtscheldingen te compenseren in het tarief.
- Een deel van de perceptiekosten wordt aan de rioolheffing toegerekend. De kosten worden gemaakt door de gemeenschappelijke regeling Belastingen Bollenstreek.

Rioolheffing

De rioolheffing wordt geheven ter bestrijding van de kosten van de gemeentelijke watertaken (afvalwater, hemelwater en grondwater). De opbrengst van de rioolheffing is gebaseerd op 100% dekking van de kosten.

Met alle wijzigingen en de genoemde uitgangspunten is de rioolheffing 100% dekkend en zijn de tarieven berekend op:

Woningen en niet-woningen	2017	2018	2019
Gebruiker perceel	€ 254,88	€ 254,88	€ 254,88

Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de rioolkosten.

(Bedragen x € 1.000)		
Berekening kostendekkendheid Riolering		
Taakveld	Omschrijving	
Riolering	Kosten van het taakveld	1.876
	Baten van het taakveld	0
	Netto kosten	1.876
	<i>Toe te rekenen kosten</i>	
a.	Overhead	346
b.	BTW	280
c.	Afvoeren veegafval	162
d.	Kwijtschelding	86
e.	Perceptiekosten	40
	Totale kosten	2.790
4.3	Opbrengsten heffingen	2.790
Kostendekkendheidspercentage		100%

Toelichting

Het taakveld Riolering en water.

- De directe lasten van personeel HLTsamen zijn verantwoord op het taakveld. De totale kosten van bedrijfsvoering vallen onder de overhead.
- De lasten in het taakveld zijn exclusief btw. Omdat het btw-compensatiefonds (bcf) wordt gevoed uit het Gemeentefonds, is toerekening van de btw geoorloofd.
- Bij de berekening van de baten wordt een derde van de kosten van het taakveld Straatreiniging toegerekend aan de heffing rioolrecht. De kosten worden mede gemaakt om verstoppingen in het rioolstelsel te voorkomen.
- Het is geoorloofd om het bedrag aan gegeven kwijtscheldingen te compenseren in het tarief.
- Een deel van de perceptiekosten wordt aan de rioolheffing toegerekend. De kosten worden gemaakt door de gemeenschappelijke regeling Belastingen Bollenstreek.

Kwijtscheldingen

Aan degenen die niet in staat zijn om de belastingaanslag te betalen, kan (op grond van de Invorderingswet 1990) gehele of gedeeltelijke kwijtschelding worden verleend. De ministeriële regeling Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990 geeft regels over de uitvoering. Deze regeling geldt ook voor de gemeentelijke heffingen (art. 255 Gemeentewet). De gemeenteraad heeft een beperkt aantal keuzen waaronder de criteria voor de kosten van bestaan. De kwijtscheldingsnorm is bepaald op 100% van de geldende bijstandsnorm en wordt jaarlijks met de belastingverordeningen bevestigd. Kwijtschelding kan worden verleend voor de OZB, de rioolheffing en de afvalstoffenheffing.

Waar mogelijk wordt een automatische toets voor kwijtschelding uitgevoerd. Van mensen die in een jaar kwijtschelding hebben gekregen wordt het volgend jaar getoetst of de inkomens- en vermogenssituatie is gewijzigd. Bij gelijkblijvende omstandigheden wordt dan automatisch kwijtschelding verleend.

Toegekende en ingeschatte kwijtscheldingen lokale heffingen	Werkelijk 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Kwijtscheldingen rioolheffing	€ 69.077	€ 63.000	€ 63.000
Kwijtscheldingen afvalstoffenheffing	€ 86.352	€ 44.000	€ 86.000
Kwijtscheldingen OZB	€ 217	€ 0	€ 0
Totaal kwijtscheldingen	€ 155.646	€107.000	€ 149.000

Woonlasten

Onder de gemeentelijke woonlasten verstaan we het gemiddelde bedrag dat een huishouden in een bepaalde gemeente betaalt aan OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing. Door het afschaffen van de precariobelasting (voor kabels en leidingen in gemeentegrond) per 1 januari 2022 zijn de totale kosten voor een huishouden van belang. De kosten van de aanslag precariobelastingen van de nutsbedrijven worden immers doorberekend aan de huishoudens in de gemeenten. Aangezien de kosten voor de nutsbedrijven verminderen zullen ook de lasten voor de huishoudens verminderen.

In de onderstaande tabel is de ontwikkeling van de lokale lastendruk in de jaren 2017 tot en met 2022 opgenomen (inclusief de bekende landelijk gemiddelde stijging in de WOZ-waarde). In de berekening van de OZB is vanaf 2019 gerekend met het verwachte tarief. Aangezien de opbrengsten leidend zijn voor het bepalen van het tarief kunnen er verschillen optreden. Het tarief wijzigt nog door de jaarlijkse herwaardering.

Lokale lastendruk	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Huurder woning						
Rioolheffing	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255
Afvalstoffenheffing	€ 235	€ 241	€ 246	€ 251	€ 256	€ 262
Gas- en elektrabedrijf	€ 50	€ 50	€ 50	€ 50	€ 50	€ -
Waterleidingbedrijf	€ 57	€ 59	€ 59	€ 59	€ 59	€ -
Totale lokale lastendruk	€ 597	€ 605	€ 609	€ 615	€ 620	€ 516
Stijging WOZ-waarde		5,90%	7%	0%	0%	0%
Eigenaar woning	€ 250.000	€ 264.750	€ 283.283	€ 283.283	€ 283.283	€ 283.283
Rioolheffing	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255
Afvalstoffenheffing	€ 235	€ 241	€ 246	€ 251	€ 256	€ 262
OZB	€ 236	€ 245	€ 272	€ 290	€ 309	€ 327
Compensatiemaatregel			€ -26	€ -53	€ -79	€ -
Gas- en elektrabedrijf	€ 50	€ 50	€ 50	€ 50	€ 50	€ -
Waterleidingbedrijf	€ 57	€ 59	€ 59	€ 59	€ 59	€ -
Totale lokale lastendruk	€ 833	€ 850	€ 855	€ 852	€ 850	€ 843
Stijging WOZ-waarde		5,90%	7%	0%	0%	0%
Eigenaar woning	€ 500.000	€ 529.500	€ 566.565	€ 566.565	€ 566.565	€ 566.565
Rioolheffing	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255
Afvalstoffenheffing	€ 235	€ 241	€ 246	€ 251	€ 256	€ 262
OZB	€ 472	€ 490	€ 544	€ 581	€ 618	€ 655
Compensatiemaatregel			€ -26	€ -53	€ -79	€ -
Gas- en elektrabedrijf	€ 50	€ 50	€ 50	€ 50	€ 50	€ -
Waterleidingbedrijf	€ 57	€ 59	€ 59	€ 59	€ 59	€ -
Totale lokale lastendruk	€ 1.069	€ 1.095	€ 1.127	€ 1.143	€ 1.159	€ 1.171
Stijging WOZ-waarde		0,50%	1%	0%	0%	0%
Eigenaar Niet-woning	€ 1.000.000	€ 1.005.000	€ 1.015.050	€ 1.015.050	€ 1.015.050	€ 1.015.050
Rioolheffing	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255	€ 255
Afvalstoffenheffing	€ 235	€ 241	€ 246	€ 251	€ 256	€ 262
OZB	€ 1.825	€ 1.864	€ 2.069	€ 2.213	€ 2.356	€ 2.499
Compensatiemaatregel			€ -26	€ -53	€ -79	€ -
Gas- en elektrabedrijf	€ 50	€ 50	€ 50	€ 50	€ 50	€ -
Waterleidingbedrijf	€ 57	€ 59	€ 59	€ 59	€ 59	€ -
Totale lokale lastendruk	€ 2.422	€ 2.469	€ 2.652	€ 2.775	€ 2.897	€ 3.015

In het volgende overzicht staan de woonlasten (zonder doorberekening precariobelasting) van Lisse en een aantal regio- en buitengemeenten van het afgelopen begrotingsjaar. De OZB is gebaseerd op de gemiddelde waarde van een woning per gemeente en een meerpersoonshuishouden.

Woonlasten 2018

Gemeente	OZB woningen	OZB niet woningen	Afvalstof- fenheffing	Rioolheffing	Woonlasten huurder (afval en riool)	Woonlasten eigenaar OZB, riool en afval
Teylingen	0,0757%	0,2588%	€ 301	€ 133	€ 434	€ 660
Katwijk	0,0908%	0,3835%	€ 288	€ 144	€ 432	€ 670
Haarlemmermeer	0,1016%	0,5672%	€ 312	€ 127	€ 439	€ 717
Hillegom	0,1047%	0,3475%	€ 273	€ 227	€ 500	€ 749
Lisse	0,0925%	0,3535%	€ 271*	€ 255	€ 526	€ 764
Noordwijkerhout	0,0856%	0,3149%	€ 305	€ 266	€ 571	€ 804
Noordwijk	0,1174%	0,3114%	€ 283	€ 158	€ 441	€ 850
Heemstede	0,0887%	0,3801%	€ 247	€ 207	€ 454	€ 856
Bloemendaal	0,1054%	0,4870%	€ 328	€ 234	€ 562	€ 1.234
Verwachte woonlasten 2019 Lisse			€ 276*	€ 255	€ 531	€ 774

* inclusief variabele kosten

Bron: Coelo

Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

De doelstellingen van het risicomanagementbeleid staan beschreven in de Nota Risicomanagementbeleid. De hoofddoelen die de gemeente Lisse nastreeft, zijn:

- het voldoen aan de wettelijke verplichting (BBV);
- het inzicht krijgen in de risico's die de gemeente loopt en daarmee het risicobewustzijn stimuleren;
- beoordeling en optimalisatie van het weerstandsvermogen;
- ervoor zorgen dat het optreden van risico's zo weinig mogelijk effect heeft op de uitvoering van bestaand beleid en voorzieningen.

Lisse gebruikt een webbased database genaamd NARIS om inzicht te krijgen in de risico's. Hiermee is een simulatie te maken van de mate waarin risico's zich kunnen voordoen en wat de financiële gevolgen daarvan kunnen zijn.

Algemeen

Lisse heeft het risicomanagement op de volgende wijze geïmplementeerd:

1. Het nemen van beheersmaatregelen voor risico's tot en met een risicoscore van 9 is overgelaten aan domeinmanagers, teammanagers en primaathouders van projecten, risico's met een hogere score worden afzonderlijk aan het college gerapporteerd;
2. Het weerstandsvermogen van de gemeente dient minimaal als voldoende te worden beoordeeld (waardering B);
3. Er is gekozen voor een zekerheidspercentage van 90%;
4. De domeinmanagers hebben de opdracht gekregen periodiek hun risicoprofiel te actualiseren;
5. Geactualiseerde risicoprofielen inclusief genomen beheersmaatregelen worden opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen van de begroting, de tussentijdse rapportages en het jaarverslag.

Risico's die vallen onder een risicoscore van 9 en lager betreffen de normale bedrijfsvoering en zijn niet van materiële betekenis voor de realisatie van de programmadoelstellingen. Het treffen van beheersmaatregelen voor de risico's die binnen die score vallen, kan daarom worden overgelaten aan de teammanagers en de primaathouders van de projecten.

Een weerstandsvermogen met de waardering B houdt in dat de beschikbare weerstandscapaciteit tenminste 140% bedraagt van de benodigde weerstandscapaciteit. Een weerstandsvermogen beneden dit niveau brengt de financiële positie teveel in gevaar.

Een zekerheidspercentage van 90% wordt aangehouden om met een grote mate van zekerheid de risico's te kunnen afdekken. Daarbij speelt mee dat niet alle risico's zich tegelijk en in hun maximale omvang zullen voordoen.

De coördinatie van het risicomanagement is belegd bij het team Financiën. De verantwoordelijkheid voor het risicoprofiel ligt bij de teamleiders.

Belang risicomanagement voor de raad

Het risicomanagement is voor de raad van belang daar waar het de realisatie van de programmadoelstellingen betreft. Omvangrijke risico's kunnen de financiële positie op een dusdanige wijze ondermijnen dat het bereiken van de doelstellingen in het gedrang komt. Tijdige informatie over de risico's biedt de raad de mogelijkheid om bij te sturen. Voor het overige raakt het risicomanagement de bedrijfsvoering en die valt onder de verantwoordelijkheid van het college.

Uitgangspunt sinds de vaststelling van de Miljoenennota 2007 – 2016 was dat de stand van de Algemene reserve bij elke actualisering van het risicomanagement gelijk moet zijn aan de benodigde weerstandscapaciteit. Aanleiding daartoe was dat het als probleem werd ervaren dat elke aanwending van een (bestemmings-)reserve direct gevolgen heeft voor het weerstandsvermogen.

Bij de Kadernota 2016 is dit beleid gewijzigd in die zin dat de Algemene reserve 2% bedraagt van de begrotingsomvang en dat de nieuw in te stellen weerstandsreserve 100% bedraagt van de benodigde weerstandscapaciteit (met een zekerheid van 90%).

De organisatie besteedt aandacht aan te nemen maatregelen, met als doel de benodigde weerstandscapaciteit te laten verminderen.

Risicoprofiel

Om de risico's in kaart te brengen is in samenwerking met de diverse teams een risicoprofiel opgesteld. Uit de inventarisatie zijn vanuit de afdelingen in totaal 73 risico's in beeld gebracht, waarvan we nu de belangrijkste tonen. Het totale risicoprofiel is op te vragen.

Risiconummer	Risico
R521	De ISD heeft geen eigen middelen om risico's die opgenomen zijn in het eigen risicoprofiel op te vangen
R41	De kosten voor de uitvoering van de WMO (en alle andere open einde regelingen) vallen hoger uit dan begroot
R523	Ziekteverzuim HLTsamen
R527	Het minder aantal tikken leidt tot een lagere opbrengst variabele afvalstoffenopbrengsten
R520	Sportlaan, risico van slecht rendement ontwikkelaar waardoor exitscenario na 1e tranche
R476	aanbestedingen worden niet juist uitgevoerd
R529	De vraag naar (kosten van) zorg/ondersteuning overstijgt het budget (WMO, Jeugd)
R82	Vervuilde grond in eigendom van gemeente (waaronder asbest en puinverontreiniging)
R460	Vordering (ongerechtvaardigde verrijking Gasfabriek)

Recente risico's zijn naar aanleiding van de lopende BTW-controle en het bezwaarschrift van Liander op de aanslag precariobelasting.

De maatregelen om de risico's te verminderen of af te dekken, bestaan uit:

- Het opstellen van richtlijnen, duidelijke afspraken en procedures;
- Zorgvuldig en integer handelen en handhaven;
- Vormgeven van AO/IC;
- Gebruikmaken van beheerplannen;
- Verzekeren;
- Beveiliging van informatie;

Relatie met andere paragrafen

De paragraaf *financiering* gaat in op het risicobeheer rondom garanties, uitzettingen en verstrekte leningen, renterisico's, koersrisico's en kredietrisico's.

Het risicoprofiel bevat tal van risico's die betrekking hebben op de *kapitaalgoederen*. Zoveel mogelijk werkt Lisse met beheerplannen, waarvan de financiële vertaling is opgenomen in de begroting.

Ook op het gebied van de *bedrijfsvoering* loopt de gemeente risico's. Te denken valt hierbij aan de bedrijfscontinuïteit in relatie tot de afhankelijkheid van geautomatiseerde systemen. Organisatieveranderingen kunnen leiden tot uitval van productie, hoger ziekteverzuim en daarmee samenhangende hogere kosten voor vervanging.

Het hebben van personeel kan leiden tot wachtgeldverplichtingen. Het niet optimaal op orde zijn van de administratieve organisatie en interne controle kan leiden tot fouten, claims en fraude.

Het aangesloten zijn bij gemeenschappelijke regelingen kan leiden tot hogere bijdragen. Een goed voorbeeld hiervan is de regionale investeringsstrategie binnen Holland Rijnland.

De bedrijfsresultaten van overige *verbonden partijen* kunnen nadelige gevolgen hebben op het dividend (BNG).

Risico's op het gebied van het *grondbeleid* zijn binnen het risicoprofiel veelal de grootste qua volume. In verband daarmee hanteert Lisse als uitgangspunt dat extra tekorten op het ene plan gecompenseerd moeten worden door overschotten op of minder nadelige resultaten binnen een ander plan. Dat kan betekenen dat de kaderstelling hier en daar opnieuw ter discussie kan komen te staan om nog bij te kunnen sturen.

De omvang van de totale risico's bedraagt ruim €12,8 miljoen, de waarschijnlijkheid dat het totale risico moet worden aangesproken is laag. Op basis van eerdere ervaringen en berekeningen, verwachten wij dat voor 90% zeker is dat alle risico's kunnen worden afgedekt met € 3,7 miljoen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat, zoals in het risicomanagementbeleid is beschreven, uit vier elementen. Dit zijn de algemene reserve, bestemmingsreserves, bezuinigingsmogelijkheden en onbenutte belastingcapaciteit. Daarnaast spelen stille reserves nog een rol.

De beschikbare weerstandscapaciteit voor de gemeente Lisse komt in totaal uit op € 4,8 miljoen ($€ 1,4 + € 4,1 + € 0,9 - € 1,7 + € 0 + € 0$) en is opgebouwd uit:

Algemene reserve € 1,4 miljoen/ reserve Weerstandsvermogen € 4,1 miljoen

De stand van de Algemene reserve is per 1 januari 2019 € 1,421 miljoen. Dit bedrag is 'vrij besteedbaar' voor het afdekken van risico's. Hierbij is nog geen rekening gehouden met het afdekken van het begrotingsresultaat 2019.

Sinds de Kadernota 2016 bedraagt de reserve 2% van de begrotingsomvang. De Algemene reserve zou dan een saldo moeten hebben van ongeveer € 1 miljoen.

De reserve Weerstandsvermogen zou sinds de vaststelling van de Kadernota 2016 een saldo moeten hebben gelijk aan de benodigde weerstandscapaciteit. Dat zou betekenen dat het saldo nu € 3,7 miljoen zou moeten zijn. Het saldo is echter € 4,1 miljoen. Daarmee is de reserve meer dan toereikend (111%) om de benodigde weerstandscapaciteit af te dekken.

Bestemmingsreserves € 0

De bestemmingsreserves zijn allen beklemd. Zij kunnen dus niet worden meegenomen als beschikbare weerstandscapaciteit.

De Rekenkamercommissie is wat ruimer in haar opvatting dan wij over de vraag in welke mate de reserves bij het bepalen van de beschikbare weerstandscapaciteit gerekend mogen worden.

Bezuinigingsmogelijkheden, structurele ruimte binnen de begroting € 0,9 miljoen, incidentele ruimte - € 1,7 miljoen

De begrotingsresultaten zijn in principe (structureel) vrij aanwendbaar. Structureel is er ruimte binnen de begroting voor een bedrag van € 947.000. De begrotingsresultaten bevatten ook

incidentele baten en lasten (zie de berekening van de incidentele en structurele weerstandscapaciteit).

De begroting bevat al een bezuinigingsopgave voor het accommodatiebeleid.

Onbenutte belastingcapaciteit € 0

Volgens de junicirculaire Gemeentefonds 2007 is de begrenzing aan de OZB-stijging opgeheven. Dit volgt uit het Bestuursakkoord. De ruimte die dit biedt binnen de begroting is moeilijk aan te geven, omdat sprake zou zijn van het instellen van een macronorm en van een correctiemogelijkheid via het Gemeentefonds. Op basis daarvan ramen wij de onbenutte belastingcapaciteit voor de weerstandscapaciteit op nihil. De raad hanteert daarnaast als algemeen uitgangspunt dat een meer dan trendmatige aanpassing slechts als uiterste redmiddel toegestaan is om de begroting sluitend te krijgen.

De Rekenkamercommissie gaat in haar rapport ook op dit onderdeel in. De raad heeft de aanbeveling van de Rekenkamercommissie echter niet overgenomen.

Heffingen waar een aanwijsbare dienst tegenover staat, zijn kostendekkend en/of het verschil tussen de baten en lasten wordt geëgaliseerd via een reserve. Ook hier kunnen we stellen dat geen sprake is van een bijdrage aan de weerstandscapaciteit. Zie overigens de paragraaf lokale heffingen.

Stille reserves € 1 miljoen

Een ontwikkeling met gevolgen voor de weerstandscapaciteit is de ontwikkeling in de stille reserves. Stille reserves zijn de meerwaarden van activa die te laag of tegen nul zijn gewaardeerd, maar die direct verkoopbaar zijn als we dat zouden willen.

Een stille reserve kan alleen maar deel uitmaken van de beschikbare weerstandscapaciteit als de reserve snel te verkopen is, of als het besluit daartoe (expliciet) al is genomen. Er dient dan echter ook rekening gehouden te worden met het feit dat bij verkoop het functioneren van de gemeente niet aangetast wordt.

De volgende stille reserves komen mogelijk in aanmerking:

Strategische aankopen

Voor de gronden/panden die in het verleden strategisch zijn aangekocht, geldt dat ze zich in een gebied bevinden dat wordt herontwikkeld met als uitgangspunt budgettaire neutraliteit.

Gemeentelijk woningbezit € 0 miljoen

In de Miljoenennota is besloten om opbrengsten uit verkopen van de woningen te storten in de voorziening Regionaal investeringsfonds Holland Rijnland om daarmee aan de verplichtingen vanuit de regionale investeringsstrategie te kunnen voldoen. Bij de Notitie vernieuwd BBV is deze verplichting geheel afgedekt. Gevolg is dat we de waarden van de woningen kunnen betrekken bij de beschikbare weerstandscapaciteit (€ 993.000). De gemeente verkoopt naar verwachting in 2018 een woning en in 2019 één woning. Daarna heeft zij nog vijf woningen in haar bezit. De verwachte opbrengsten zijn al verwerkt in het saldo van de reserve Weerstandsvermogen, waarin zij worden gestort. Om de opbrengsten niet dubbel mee te nemen, ramen we die hier op nihil.

Gronden en terreinen

Gemeente Lisse beschikt over enige gronden en landerijen. Het gaat hier echter met name om wegen en/of plantsoenen of reststrookjes grond.

In een bezuinigingsronde heeft de opbrengst van deze gronden een andere bestemming gekregen. Voor de beschikbare weerstandscapaciteit telt een mogelijke opbrengst niet meer mee.

Eigen gebouwen

Een van de voorwaarden voor een stille reserve om als beschikbare weerstandscapaciteit meegerekend te kunnen worden, is dat deze het functioneren van de gemeente niet aantast. Daar het hier gaat om eigen gebouwen die voor het normaal functioneren van de gemeente nodig zijn, kunnen deze niet meegerekend worden als beschikbare weerstandscapaciteit. Dit is ook de opvatting van de commissie BBV.

Deelnemingen en effecten

De aandelen die nog in bezit zijn van de gemeente zijn in principe niet vrij verhandelbaar.

Incidentele en structurele weerstandscapaciteit

Het BBV maakt onderscheid tussen de incidentele en de structurele weerstandscapaciteit. Met het eerste wordt bedoeld het vermogen om calamiteiten en andere eenmalige tegenvallers op te kunnen vangen zonder dat dit invloed heeft op de voortzetting van taken op het geldende niveau. Met de structurele weerstandscapaciteit worden de middelen bedoeld die permanent ingezet kunnen worden om tegenvallers in de lopende exploitatie op te vangen zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van de bestaande taken.

Tabel 2: berekening incidentele en structurele weerstandscapaciteit

Weerstandscapaciteit (in bedragen x € 1.000 en in % begrotingstotaal 2017)

Omschrijving	2019		2020		2021		2022	
	in € 1.000	%	in € 1.000	%	in € 1.000	%	in € 1.000	%
<u>Incidentele weerstandscapaciteit:</u>								
Vrij aanwendbaar deel reserves	5.500	9,9%	5.500	9,9%	5.500	9,9%	5.500	9,9%
Incidentele begrotingsresultaten	1.681-	-3,0%	668-	-1,2%	304	0,5%	91-	-0,2%
Stille reserves	-		-		-		-	
<u>Structurele weerstandscapaciteit</u>								
Onbenutte belastingcapaciteit	-	0,0%	-	0,0%	-	0,0%	-	0,0%
Ruimte op de begroting	947	1,7%	947	1,7%	947	1,7%	947	1,7%
De weerstandscapaciteit		8,6%		10,4%		12,2%		11,4%

Relatie benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit die uit de risicosimulatie voortvloeit, kan worden afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen.

De ratio voor het weerstandsvermogen is de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit. Voor Lisse komt de ratio uit op (afgerond) 1,3 (€ 4,8/ € 3,7 miljoen).

Beoordeling weerstandsvermogen

Voor de ratio van het weerstandsvermogen maken wij gebruik van de waarderingstabel opgesteld door het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement (NAR).

Waarderings-cijfer	Ratio Weerstandsvermogen	Betekenis
A	> 2	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

Voor Lisse, met een ratio van 1,3, betekent dit dat het weerstandsvermogen voldoende is. Het voldoet echter niet aan de eis van minimaal niveau B. Het eenmalige nadelige begrotingsresultaat over 2019 is daar de oorzaak van. De komende jaren zijn de begrotingsresultaten voldoende om de algemene reserve weer aan te vullen.

De reserve Weerstandsvermogen dekt de benodigde weerstandscapaciteit voor meer dan 100% af. Aan dat uitgangspunt wordt dus voldaan.

De ratio kan erg fluctueren, afhankelijk van het (geactualiseerde) risicoprofiel en het beleid/ontwikkelingen rond de reserves.

In november 2014 is de [Nota weerstandsvermogen en risicobeheersing](#) vastgesteld.

Kengetallen financiële positie

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
- Netto schuldquote	142,6%	122,0%	127,9%	121,4%	115,5%	111,6%
- Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	94,5%	78,3%	86,5%	79,0%	73,4%	67,5%
- Solvabiliteitsratio	25,0%	25,7%	23,1%	23,1%	22,0%	22,6%
- Structurele exploitatieruimte	2,0%	6,6%	-0,5%	1,8%	3,3%	1,8%
- Grondexploitatie	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
- Belastingcapaciteit w oonlasten meerpersoonshuishoudens	109,1%	106,7%	102,9%	102,9%	102,9%	102,9%

Schuldpositie en solvabiliteit

Het BBV schrijft een aantal kengetallen voor ter opname in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement. Omdat een aantal van deze kengetallen verband houdt met de financiering, is dit ook hier opgenomen.

Kengetallen (ultimo jaar x € 1.000 euro)	Rek. 2017	Begr. 2018	Begr. 2019	Begr. 2020	Beg. 2021	Begr. 2022
Netto schuldquote	142,6%	122,0%	127,9%	121,4%	115,5%	111,6%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	94,5%	78,3%	86,5%	79,0%	73,4%	67,5%
Solvabiliteit	25,0%	25,7%	23,1%	23,1%	22,0%	22,6%

Netto schuldquote

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Overigens hanteert de VNG een signaalwaarde van 100%, waarboven waakzaamheid is geboden. Een netto schuldquote van hoger dan 130% is een indicatie voor een te hoge schuld.

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de medeoverheid ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

Lisse heeft een schuldratio van 76,9% (100% balanstotaal -/- solvabiliteitsratio 23,1%). Volgens de Handreiking houdbare gemeentefinanciën heeft een gemeente bij een *schuldratio* groter dan 80% (*solvabiliteitsratio* < 20%) haar bezit zeer zwaar belast met schuld. Het licht staat dan op rood. Normaal bevindt de *schuldratio* van een gemeente zich tussen de 20% en 70%. Bij een *schuldratio* tussen de 70% en 80% springt het licht voor een gemeente op oranje (*solvabiliteitsratio* < 30%). Lisse zit dus in het oranje.

Voor een gemeente geldt dat het licht op rood springt als de *netto schuldquote* boven de 130% uitkomt. Er is dan sprake van een zeer hoge schuld. Normaal bevindt de *netto schuldquote* van een gemeente zich ergens tussen de 0% en 100%. Afhankelijk of een gemeente net grote investeringen achter de rug heeft, is de *netto schuldquote* hoger of lager. Lisse zit met de schuldquote aan de veilige kant.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast. De wijze waarop de netto schuldquote gecorrigeerd voor de doorgeleende gelden wordt berekend is gelijk aan de netto schuldquote, met dien verstande dat bij de financiële activa ook alle verstrekte leningen worden opgenomen.

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin het bezit op de balans gefinancierd is door het eigen vermogen en in hoeverre de gemeente aan de financiële verplichtingen kan voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Onder het eigen vermogen verstaan we de algemene reserve en de overige bestemmingsreserves en het eventuele resultaat uit het overzicht baten en lasten.

Met een solvabiliteit van 23,1% zit Lisse onder de gemiddelde gemeente (32%)

Solvabiliteitsratio (x € 1.000 euro)	Rek. 2017	Begr. 2018	Begr. 2019	Begr. 2020	Begr. 2021	Begr. 2022
Eigen vermogen	30.216	27.721	25.554	25.197	23.040	22.973
Balanstotaal	121.102	107.802	110.730	109.229	104.724	101.856
Solvabiliteit (ev/balanstotaal)	25,0%	25,7%	23,1%	23,1%	22,0%	22,6%

Netto schuldquote

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten. Het is dus belangrijk om te kunnen beoordelen of er een reële verwachting is of grondexploitatie kan bijdragen aan de verlaging van de schuld.

De voorraden bouwgrond (inclusief bouwgrond in exploitatie en overige voorraden) kunnen als een aandeel van de inkomsten worden uitgedrukt. Dat levert het kengetal de *voorraadquote* op. De gemeente heeft naar verwachting geen bouwgronden in exploitatie per 1 januari 2019, ook al wil de gemeente een meer actief grondbeleid gaan voeren. De Nota grondbeleid is nog niet op het nieuwe coalitieprogramma aangepast.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken. De relevantie van dit kengetal voor de beoordeling van de financiële positie schuilt erin dat het van belang is om te weten welke structurele ruimte een gemeente of provincie heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is.

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin een financiële tegenvaller, zo die zich voordoet in het volgende begrotingsjaar, kan worden opgevangen of wat de ruimte is voor nieuw beleid.

Er is voor gekozen om de belastingcapaciteit te relateren aan landelijk gemiddelde tarieven, omdat er over het algemeen geen maximum is gesteld aan belastingentarieven, zoals bij de OZB en parkeerbelasting. Voor de gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten.

Samenhang kengetallen

De kengetallen moeten in samenhang worden gezien. Wanneer bijvoorbeeld de grondexploitatie niet bijdraagt aan vermindering van de schuldpositie en de structurele exploitatieruimte negatief is, geeft het kengetal belastingcapaciteit inzicht in de mogelijkheid tot hogere baten.

De rente op de schulden krijgt de gemeente voor een deel terug via de uitgeleende gelden. Met de aflossingen op deze uitgeleende gelden kunnen de schulden worden afgelost. Voor het bedrag aan uitgeleende gelden veroorzaken de schulden per saldo geen lasten op de exploitatie.

De uitgeleende gelden kunnen als een aandeel van de inkomsten worden uitgedrukt. Dat levert het kengetal de *uitleenquote* op. Deze *uitleenquote* laat zich makkelijk verrekenen met de *netto schuldquote* door hem simpelweg er van af te trekken. Wel wordt een risico op deze uitgeleende gelden gelopen. Het is de reden om ze apart van de *netto schuldquote* te houden. Daarbij zijn het geen vrije middelen die behoren tot het werkkapitaal, maar geldmiddelen die zijn ingezet voor de publieke taak.

Bij de voorraden bouwgrond wordt onder normale condities de rente van de financiering voor de aankoop bijgeschreven bij de voorraad (BIE'S). De rente drukt zodoende niet op de exploitatie. Bij de verkoop van de kavels worden de rentekosten van deze schulden goed gemaakt. En ook worden met de verkoopopbrengst de leningen afgelost of neemt de behoefte om nieuwe geldleningen aan te trekken af. De schulden aangegaan voor de aankoop van bouwgrond veroorzaken bij een winstgevend bouwplan per saldo geen lasten op de exploitatie. Ook de *voorraadquote* laat zich makkelijk verrekenen met de *netto schuldquote* door hem simpelweg er van af te trekken. Door de *uitleenquote* en de *voorraadquote* van de *netto schuldquote* af te trekken krijg je de schuld die werkelijk op de exploitatie drukt.

Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

De gemeente heeft een groot deel van de openbare ruimte in beheer. In die openbare ruimte vindt een groot aantal activiteiten plaats, zoals wonen, werken en recreëren. Voor al die activiteiten bestaat de openbare ruimte uit een aantal kapitaalgoederen:

- Infrastructuur (wegen, water, riolering, kunstwerken);
- Voorzieningen (groen, sportfaciliteiten);
- Gebouwen.

Deze paragraaf behandelt, conform artikel 12 uit het BBV, de belangrijkste kapitaalgoederen die de gemeente in eigendom en/of beheer heeft.

Inrichting en onderhoud hebben een directe relatie tot elkaar. Sommige inrichtingen vragen veel onderhoud, andere juist weinig. Het doel is om overzicht te krijgen in het onderhouden van de gemeentelijke kapitaalgoederen. Dit is van belang omdat met dit onderhoud een substantieel deel van de begroting is gemoeid.

Welke ontwikkelingen spelen er?

- In het kader van de Europese kaderrichtlijn Water moeten er in de toekomst meer natuurlijke oevers komen. Het beheer moeten we hierop afstemmen.
- Integraal en duurzaam inrichten en beheren van de openbare ruimte wordt verder ontwikkeld. Duurzame oplossingen zijn steeds vaker mogelijk.

Wat willen we bereiken?

We willen onze kapitaalgoederen goed en duurzaam beheren. Goed onderhouden kapitaalgoederen dragen bij aan een positieve beleving van onze bewoners en aan draagvlak voor het realiseren van de uitvoeringsprogramma's. Het niveau van onderhoud is vastgelegd in beleid. Om grote wisselingen in de exploitatie te voorkomen, werken we met onder andere onderhoudsvoorzieningen. Daaraan voegen we jaarlijks een vast bedrag toe. De uitname kan per jaar verschillen. Met duurzaam beheer en onderhoud streven we naar een minimaal negatief effect op het milieu.

Gemeentelijke gebouwen en objecten	
Naam Beleidsplan	Beleidsplan onderhoud Gebouwen overig 2018-2021
Vastgesteld	2018
Looptijd	2018-2021
Actualisatie	2021
Vastgesteld kwaliteitsniveau	In beleidsplan is per categorie het kwaliteitsniveau benoemd
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Meerjaren onderhoudsplan
Looptijd	2017-2036
Actualisatie	2021
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening M.O.P. Gebouwen

Voorziening M.O.P. Gebouwen				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Stand per 1 januari	592	546	571	543
Storting	174	174	174	174
Uitname	221	149	203	242
Stand per 31 december	546	571	543	475

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)

Kleinschalig onderhoud aan diverse gebouwen

Vervangen/reviseren brandmeldinstallatie gemeentehuis

Buitenschilderwerk bibliotheek

Accommodaties

Lisse bezit 10 scholen, 6 sociaal culturele accommodaties, het bibliotheekgebouw, gebouw Welkom, een sportcomplex (bestaande uit wedstrijdbassin, recreatiebassin, een sporthal en twee gymzalen), 5 gymzalen, een tennishal, 14 kleedkamers en een aantal woningen. Daarnaast beheert de gemeente nog twee panden die in eigen gebruik zijn, namelijk het gemeentehuis, de molen en nog 4 antikraakpanden. Veertien panden worden verhuurd aan derden.

Het onderhoud aan de (binnen)sportaccommodaties en sociaal culturele accommodaties maakt onderdeel uit van de exploitatiebijdrage aan Sportfondsen Lisse respectievelijk stichting BESCAL.

Sportpark

Naam Beleidsplan	-
Vastgesteld	-Nog vast te stellen
Looptijd	-
Actualisatie	-
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	Beheerplan Sportpark Ter Specke 2018-2027
Looptijd	10 jaar
Actualisatie	2027
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	-
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2019	2020	2021	2022
(x € 1.000)				
Investeringsbedragen	0	759	284	0

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)

Atletiekbaan (Gras) Lichte toplaag renovatie natuurgras.

Toelichting:

De visuele beoordeling van de sportvoorzieningen heeft in januari 2018 plaatsgevonden. Deze beoordeling is een momentopname. Met name voor de natuurlijke sportvloeren en sportparkinrichting is het beeld veranderlijk door weersinvloeden, speelintensiteit en het tijdstip van beoordeling ten opzichte van het speelseizoen van een sport. Dit laatste heeft vooral invloed op de natuurgrasvelden. Hierdoor kan geplande uitvoering weleens verschuiven naar voren of achteren.

Riolering

Naam Beleidsplan	Integraal Afvalwaterketenplan 2017-2021
Vastgesteld	2017
Looptijd	2017-2021
Actualisatie	2021
Vastgesteld kwaliteitsniveau	n.v.t.
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	n.v.t.
Looptijd	n.v.t.
Actualisatie	n.v.t.

Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening Riolering

Onderwerp				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Investeringsbedragen	782	832	1.313	370
Bedragen t.l.v. voorziening	0	7	11	49

Voorziening Riolering				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Stand per 1 januari	766	777	770	759
Storting	11	0	0	0
Uitname	0	7	11	49
Stand per 31 december	777	770	759	710

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)				
Riolvervanging/-renovatie Ooievaartstraat ged.				
Riolvervanging/-renovatie Gasstraat ged.				
Vervanging drainagestelsel Poelpolder ged.				
Aanleg drainage Witte de Withstraat en Evertsenstraat				
Klimaatstresstest				

Toelichting:

In het integraal afvalwaterketenplan wordt het gemeentelijk beleid beschreven ten aanzien van het stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater. Deze voorzieningen zijn nodig vanuit het oogpunt van de bescherming van de volksgezondheid, het tegengaan van wateroverlast en de bescherming van het milieu. In het plan vindt afstemming plaats met het riolerings- en zuiveringsbeleid in de Bollenstreek. Het gezamenlijk in de Bollenstreek opgestelde plan dient als basis voor integrale toetsing aan de geldende wet- en regelgeving in de regio en geeft beleidskaders in de afvalwaterketen. Dit leidt tot betere afstemming van het riool- en zuiveringsbeheer in de zuiveringskring.

Het is voor de gemeente van belang een goede integrale beleidsafweging te maken op het gebied van de rioleringszorg, de bodem- en waterkwaliteit en de gemeentelijke infrastructuur. Het afvalwaterketenplan is hiervoor een belangrijk hulpmiddel. Daarnaast heeft de gemeente de zorgplicht voor de inzameling en transport van stedelijk afvalwater, de doelmatige inzameling en verwerking van afvloeiend hemelwater en het treffen van maatregelen om nadelige gevolgen van de grondwaterstand te voorkomen of te beperken. Operatie Steenbreek en het uitvoeren van een klimaatstresstest zijn voorbeelden van maatregelen die we naast het integraal afvalwaterketenplan willen uitvoeren. Op basis van de financiële consequenties van het plan wordt de hoogte van de rioolheffing vastgesteld.

Groen	
Naam Beleidsplan	Groenatlas 2008 - 2017
Vastgesteld	2008
Looptijd	10 jaar
Actualisatie	2018 (is reeds mee gestart)
Vastgesteld kwaliteitsniveau	B
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Groenbeheerplan 2011-2015
Looptijd	2011-2015
Actualisatie	Zal plaatsvinden na vaststelling nieuw groenbeleidsplan.

Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Ja
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp (x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Investeringsbedragen Betreft Versterken Biodiversiteit)	50	50	50	50

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)

Vanuit het budget achterstallig onderhoud wordt eind 2018/ begin 2019 de groene randzone van Meerenburgh aangepakt.

In verschillende wijken worden diverse kleinschalige groenvakken gerenoveerd.

Toelichting:

In 2019 wordt nieuw groenbeleid opgesteld waarin diverse afwegingen worden meegenomen zoals biodiversiteit en sierbeplanting met langere bloei (zomergroen en bloembollen). De eerdere besluiten zoals onderstaand uiteengezet worden hierin betrokken.

Met het vaststellen van het groenbeheerplan 2011–2015 is besloten om minder geld beschikbaar te stellen dan het budget dat feitelijk nodig was om het reguliere groenonderhoud te realiseren volgens de vastgestelde beeldkwaliteit. Echter, er was op dat moment ook sprake van achterstallig onderhoud in het groen, ter waarde van een bedrag van € 1.530.000.

Regulier groenonderhoud

Het geld dat beschikbaar is gesteld is een jaarlijks bedrag van € 1.080.000 terwijl een bedrag van € 1.390.000 nodig is. Dus er is jaarlijks een structureel tekort van € 310.000 voor het regulier groenonderhoud. De raad heeft besloten om het jaarlijkse tekort van € 310.000 tot en met 2020 nog niet aan te vullen. De verwachting is dat we een deel van het tekort kunnen opvangen door versobering van beheergroepen en door vervangingen mee te laten lopen in andere (IP) projecten en eenmalige maatregelen. Na 2020 wordt bekeken of de achterstanden op een acceptabel niveau zijn, of dat er aanvullend budget nodig is voor een structurele aanpak.

Achterstallig groenonderhoud

Door het structureel tekort is bij het opstellen van het groenbeheerplan 2011–2015 vastgesteld dat we een achterstand hadden van € 1.530.000 in het groen- en bomenonderhoud. De raad heeft toen in 2012 besloten om deze achterstanden in negen jaar weg te werken en hiervoor gemiddeld € 170.000 per jaar beschikbaar te stellen. Tot en met 2018 is een bedrag van € 900.000 beschikbaar gesteld. Dit budget is voornamelijk ingezet op het groen op de doorgaande wegen van Lisse en het vervangen en wegwerken van snoeiachterstanden in bomen. Door een opgelegde bezuiniging in 2015 zal het resterende budget van € 630.000 pas vanaf 2020 verder worden ingezet.

Bomen	
Naam Beleidsplan	Bomenbeleidsplan
Vastgesteld	2014
Looptijd	15 jaar
Actualisatie	2030
Vastgesteld kwaliteitsniveau	N.v.t.
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Bomenbeheerplan 2017-2022
Looptijd	2017-2022
Actualisatie	2022
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	-
Naam voorziening/reserve	Voorziening Herplantplicht bomen

Onderwerp				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Bedragen t.l.v. exploitatie	46	46	46	46
Bedragen t.l.v. voorziening	0	0	0	0

Voorziening Herplantplicht bomen				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Stand per 1 januari	16	16	16	16
Storting	0	0	0	0
Uitname	0	0	0	0
Stand per 31 december	16	16	16	16

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)	
Onderhoud:	
Jaarlijks wordt 1/3 deel van de bomen beoordeeld en aansluitend worden waar nodig maatregelen uitgevoerd.	
Deze maatregelen bestaan voornamelijk uit het snoeien en incidenteel vervangen van bomen.	
Het gebied dat wordt beoordeeld is het centrumgebied (Rayon 2).	
Vervanging bomen:	
Voor het vervangen van bomen staan de volgende locaties ingepland:	
Voerman en Loosterweg Noord.	
Ziekte en Plagen:	
Prioriteit ligt op het vervangen van essen die zijn aangetast door de essentaksterfte.	

Toelichting:

De afgelopen jaren zijn de achterstanden in het onderhoud ingelopen. Wel neemt de kwaliteit van de bomen af door verschillende oorzaken, zoals ziekten, plagen en klimaatstress.

Lisse telt ruim 1.100 essenbomen waarvan het merendeel is aangetast door de essentaksterfte. Door deze ziekte is er een toenemende risico op uitbreken van dode takken en verminderde levensverwachting. Gevolg is een verhoging van de beheerkosten de komende jaren door het vaker uitvoeren van onderhoudssnoei en vroegtijdig vervangen van de bomen.

Wegen	
Naam Beleidsplan	Beleidsplan Wegen
Vastgesteld	2018
Looptijd	2017-2021
Actualisatie	2021
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheer- en onderhoudplannen	Beheerplan Wegen
Looptijd	2018-2022
Actualisatie	2019
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening Wegen

Onderwerp				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Bedragen t.l.v. voorziening	520	620	620	620

Voorziening Wegen				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Stand per 1 januari	0	0	0	0
Storting	520	620	620	620
Uitname	520	620	620	620
Stand per 31 december	0	0	0	0

Onderwerp	2016	2017	2018
Verhardingen (m2)	978.400	978.400	994.500
Hoofddrijbanen (m2)	486.000	486.000	490.900
- waarvan asfaltwegen (m2)	216.100	216.100	216.400
- waarvan elementenverharding (m2)	269.900	269.900	274.500
Parkeren (m2)	158.800	158.800	163.400
Trottoir/voetpad (m2)	267.900	267.900	271.000
Fietspad/-strook (m2)	47.900	47.900	48.900
Overig (m2)	17.800	17.800	20.300

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)

Groot onderhoud elementenverhardingen op diverse locaties

Groot onderhoud asfaltverhardingen Middenweg, Rooversbroekdijk, Achterweg-Zuid, Delfweg, Heereweg en Hyacinthenstraat

Ophoging Witte de Withstraat en Evertsenstraat

Toelichting:

Het beleidsplan Wegen 2017-2021 omvat het gemeentelijk wegbeleid. Het doel van het beleidsplan Wegen is het leggen van een bestuurlijke, beheersmatige en financiële basis voor het wegbeheer in de komende vijf jaar met een doorkijk naar de daaropvolgende jaren. In het beleidsplan worden de beleidskaders omschreven en uitgewerkt tot beleidsdoelstellingen en strategieën. In het beleidsplan Wegen worden de te hanteren kwaliteitsniveaus voor de wegen aangegeven. In het plan is vastgesteld om voor alle wegtypes te kiezen voor het kwaliteitsniveau basis. Bij dit kwaliteitsniveau wordt voldaan aan de richtlijnen van de CROW. Deze richtlijnen komen overeen met een minimaal niveau van verantwoord wegbeheer. De kosten van het beheer en onderhoud worden op deze wijze geminimaliseerd. Alleen het noodzakelijke beheer en onderhoud om te voldoen aan het minimaal niveau van verantwoord wegbeheer worden precies op tijd uitgevoerd. In de zettingsgevoelige gebieden van Lisse worden in de eerste vijf jaar alleen de ernstige zettingen aangepakt.

Op basis van het beleidsplan worden vervolgens jaarlijks beheerplannen gemaakt die het uitgangspunt vormen voor de uitvoering van het onderhoud van dat jaar. Voor het jaar 2019 is de jaarlijkse toevoeging aan de voorziening eenmalig verlaagd met 100.000 euro.

Speelplaatsen	
Naam Beleidsplan	Spelen in Lisse
Vastgesteld	2013
Looptijd	2022
Actualisatie	2019
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Aangezien de herinrichtingen in participatie plaatsvinden is een minder uitgebreid beleid zeer gepast
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Uitvoeringsplan Speelruimte
Looptijd	2013-2022
Actualisatie	2018 (door middel van het meerjarenonderhoudsplan)
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting)	In april/mei 2018 heeft een jaarlijkse hoofdinspectie op de speeltoestellen en ondergronden plaatsgevonden.

opnemen in paragraaf)	Met de informatie uit de hoofdinspectie wordt op dit moment een meerjarenonderhoudsplan opgesteld. Uit dit plan zal blijken of er sprake is van achterstallig onderhoud. Een advies over het eventueel inhalen van achterstand zal onderdeel zijn van het plan.
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Bedragen t.l.v. exploitatie t.b.v vervangingen	117	117	117	117
Bedragen t.l.v. exploitatie dagelijks onderhoud Meerlanden	87	89	89	89

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)

Opstellen speelbeleid en actualiseren van het onderhoudsplan

Herinrichten diverse speelplaatsen op basis van het meerjarenonderhoudsplan

Uit laten voeren van de jaarlijkse hoofdinspectie

Straatmeubilair, bebording en bewegwijzering

Naam Beleidsplan	-
Vastgesteld	-
Looptijd	-
Actualisatie	2019
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	-
Looptijd	-
Actualisatie	2019
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Onbekend
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Bedragen t.l.v. exploitatie	112	93	93	93

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)

Afstemmen beleid, beheer- en onderhoud met gemeenten Hillegom en Teylingen

Inventarisatie verkeersborden en bewegwijzeringen

Uitvoeren van eventuele (herstel)activiteiten

Toelichting:

Financiële middelen zijn afhankelijk van de uitkomsten vanuit de inventarisatie.

Openbare verlichting	
Naam Beleidsplan	Beleidsplan Openbare verlichting
Vastgesteld	2018
Looptijd	2018-2022
Actualisatie	2022
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	-
Looptijd	-
Actualisatie	-
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	-
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Investeringsbedragen	162	193	167	166
Bedragen t.l.v. exploitatie	224	224	224	224

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)

Onlangs is het beleids/beheerplan Openbare Verlichting 2018-2022 vastgesteld.

Hierin is een programma voor de vervanging van lichtmasten door LED-verlichting opgenomen voor 2018-2022 en de financiële gevolgen daarvan.

Voor onderhoud is jaarlijks € 74.000,- nodig.

Voor elektriciteits- en netwerkkosten is jaarlijks € 150.000,- nodig.

Civiele kunstwerken				
Naam Beleidsplan		Beleidsplan civiele kunstwerken 2018-2022		
Vastgesteld		2018		
Looptijd		2018-2022		
Actualisatie		2022		
Vastgesteld kwaliteitsniveau		-		
Naam Beheers- en onderhoudsplannen		-		
Looptijd		-		
Actualisatie		-		
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)		-		
Naam voorziening/reserve		Voorziening M.O.P. Bruggen		
Onderwerp				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Investeringsbedragen	0	541	0	120

Voorziening M.O.P. Bruggen				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Stand per 1 januari	27	27	27	27
Storting	57	57	57	57
Uitname	57	57	57	57
Stand per 31 december	27	27	27	27

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)

Onlangs is het beleids/beheerplan civiele kunstwerken 2018-2022 vastgesteld.

Hierin is een programma voor onderhoud en de vervanging van de civiele kunstwerken opgenomen voor 2018-2022 en de financiële gevolgen daarvan.

In 2020 is de Veenenburgerbrug aan vervanging toe en in 2022 de twee voetgangersbruggen aan de Oranjelaan/Waterman en de Clusiusstraat.

Baggeren

Naam Beleidsplan	Baggerbeleids- en beheerplan Lisse
Vastgesteld	2018
Looptijd	2013-2022
Actualisatie	2022
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Baggerbeleids- en beheerplan Lisse
Looptijd	2013-2022
Actualisatie	2022
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	-
Naam voorziening/reserve	Voorziening Baggeren

Voorziening Baggeren

(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Stand per 1 januari	279	54	122	192
Storting	128	128	128	128
Uitname	353	60	58	24
Stand per 31 december	54	122	192	296

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)

In HLT verband is een baggerbestek opgesteld. Er is ook met het Hoogheemraadschap afgestemd voor mogelijke samenwerking, uit de verkenning blijkt dat in Lisse geen locaties zijn die hiervoor in aanmerking komen. In het 4e kwartaal 2018 starten we op diverse locaties met baggeren in Lisse. De uitvoering loopt door in 2019.

Oevers

Naam Beleidsplan	Beleidsplan Oevers 2019-2028
Vastgesteld	2018
Looptijd	2019-2028
Actualisatie	-
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	-
Looptijd	-
Actualisatie	-
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	-
Naam voorziening/reserve	Voorziening Beschoeiingen

Voorziening Beschoeiingen				
(x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Stand per 1 januari	239	388	248	397
Storting	149	149	149	103
Uitname	0	289	0	289
Stand per 31 december	388	248	397	211

De storting en uitname zijn nog niet verwerkt in het overzicht reserves en voorzieningen.

Uitvoering in 2019 (omschrijving activiteit)

In 2018 en 2019 zullen de locaties die in het Oeverplan zijn beschreven worden opgepakt.

Samen met het Hoogheemraadschap zal de beschoeiing rondom de waterzuivering worden vervangen.

Paragraaf Financiering

Inleiding

De financieringsfunctie dient uitsluitend de publieke taak. Het beleid valt binnen de kaders die zijn gesteld in de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido). Centraal in deze wet staan transparantie en risicobeheersing. Om inzicht te geven in de manier waarop de gemeente dit doet en een beeld te geven van de stand van zaken gaan we in deze paragraaf in op de ontwikkelingen rond de gemeentelijke financiering, het te voeren beleid op dit gebied en de risico's die we daarbij lopen.

Algemeen

De door de raad in oktober 2014 vastgestelde Nota Financiering vormt het kader voor beleid en uitvoering van de treasuryfunctie. Afhankelijk van de hoogte en de verwachte duur van een liquiditeitstekort of liquiditeitsoverschot, wordt vermogen tijdelijk of langdurig aangetrokken of uitgezet. Het uitgangspunt bij het aantrekken van vermogen is dat de kasgeldlimiet optimaal benut wordt en zoveel mogelijk kort vermogen wordt aangetrokken. Benadrukt wordt dat de treasuryfunctie uitsluitend de publieke taak dient en dat een prudent beleid gevoerd wordt binnen de kaders die zijn gesteld in de Wet fido.

Welke ontwikkelingen spelen er?

Rente ontwikkelingen/Rentevisie

De Europese Centrale Bank (ECB) heeft in maart 2016 de herfinancieringsrente verlaagd naar 0,00%. Momenteel (augustus 2018) bedraagt de geldmarktrente voor aan te trekken driemaandse kasgeldleningen -0,2% (te ontvangen). De tarieven voor positieve saldi op de rekening-courant bedragen -0,8% (te betalen) en het tarief voor rood staan is 2,45% (te betalen). De vergoedingen bij het schatkistbankieren staan op 0,00%.

De kapitaalmarktrente voor aan te trekken leningen voor looptijden van 5 en 10 jaar zonder renteherziening bedraagt momenteel resp. 0,26% en 0,75%. De verwachting is dat deze rentetarieven voorlopig ongeveer op dit niveau zullen blijven of iets zullen stijgen. Substantiële rentestijgingen worden niet verwacht, vooral omdat de inflatieverwachting nog achterblijft bij de ECB-doelstellingen.

Gemeentelijke ontwikkelingen

Naar verwachting moet Lisse in 2019 een lening op de kapitaalmarkt aantrekken van € 8 miljoen.

Liquiditeitsprognoses

De gemeente beschikt over een globale liquiditeitsplanning voor de middellange termijn, waar leningen en uitzettingen tegenover elkaar afgezet kunnen worden. De liquiditeitsplanning toont aan dat op basis van huidige gegevens de gemeente in 2019 een langlopende lening moet aantrekken van € 8 miljoen. Dit is vooral afhankelijk van de financiële afwikkeling van lopende projecten.

Garantiestelling leningen en verstrekken van leningen

Ons beleid is leningen of garanties uit hoofde van de publieke taak alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd. Daarbij winnen we vooraf informatie in over de financiële positie en de kredietwaardigheid van de betreffende partij. Indien een andere voorziening beschikbaar is, verstrekt de gemeente uitsluitend aanvullend een lening of garantie. Voor garantstelling gelden de voorwaarden uit de Nota Financiering.

Risicobeheer

Het risicobeheer is gericht op het beperken van financiële risico's. In het financieringsstatuut zijn richtlijnen en limieten opgenomen, die de basis vormen voor alle transacties op dit gebied. Ons beleid is voornamelijk gebruik te maken van veilige en inzichtelijke financiële instrumenten.

De Wet fido geeft normen voor het beperken van risico's. De belangrijkste risicocategorie is het renterisico, waarvan de kasgeldlimiet en de renterisiconorm belangrijke richtlijnen zijn ter beperking van renterisico's.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd tot één jaar. Het totaal van deze leningen mag niet meer bedragen dan 8,5% van de totale lasten op de begroting. De renterisiconorm heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd vanaf één jaar.

De verplichte aflossingen en renteherzieningen op deze leningen mogen niet meer bedragen dan 20% van de totale lasten op de begroting. Het doel van deze normen is om het risico te beperken wanneer bij herfinanciering van de leningen een rentestijging leidt tot financiële problemen.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het wettelijke maximum aan leningen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar. De kasgeldlimiet staat toe om in 2019 de financieringsbehoefte tot een bedrag van € 4,722 miljoen te dekken met kortlopende leningen. Zodra wij deze limiet voor een langere periode (meer dan een half jaar) dreigen te overschrijden, trekken wij een langlopende lening aan of vragen wij (onderbouwd) toestemming aan de provincie om gedurende een bepaalde periode de limiet te mogen overschrijden.

Gelet op de te verwachten relatief lage rente voor kort krediet, maken we zoveel mogelijk gebruik van de toegestane norm, tenzij we sterke rentestijgingen verwachten op de kapitaalmarkt.

in € 1.000

Kasgeldlimiet (bedragen x € 1.000)		2019
1	Begrotingstotaal lasten	55.557
2	Maximaal toegestane kasgeldlimiet (8,5% van begrotingstotaal lasten)	4.722
3	Gemiddeld saldo vlottende korte schuld en vlottende middelen	-3.125
4	Ruimte onder kasgeldlimiet	1.597

Renterisiconorm

Renterisiconorm (x € 1.000)	Begr. 2019	Begr. 2020	Begr. 2021	Begr. 2022
1. Renteherziening op langlopende schuld o/g				
2. Te betalen aflossingen	2.675	2.676	2.677	2.678
3. Renterisico (1 en 2)	2.675	2.676	2.677	2.678
4. Renterisiconorm	11.111	11.214	11.340	11.274
5a. Ruimte onder risiconorm	8.436	8.538	8.663	8.596
5b. Overschrijding risiconorm				
4a. Begrotingstotaal lasten	55.557	56.069	56.700	56.371
4. Renterisiconorm 20% van begrotingstotaal	11.111	11.214	11.340	11.274

De renterisiconorm bedraagt voor 2019 € 11,111 miljoen.

De verwachting is dat we voor de komende jaren onder de renterisiconorm blijven.

Financieringsbehoefte

Per 1 januari 2019 houden we boekhoudkundig rekening met een financieringsbehoefte van € 2,4 mln (2018: € 23,6 mln.). Dit is een globale berekening van het verschil tussen het totaal van de vaste activa en voorraden grond enerzijds en de vaste financieringsmiddelen anderzijds (reserves, voorzieningen, langlopende leningen). Het werkelijke liquiditeitstekort per 1 januari 2019 zal lager uitkomen ten gevolge van crediteurensaldi, vertraging van investeringen en vooruit ontvangen

bedragen. Daarom is een meer gedetailleerde liquiditeitsprognose voor de lange termijn gemaakt op basis van verwachte inkomsten en uitgaven gedurende 2019 t/m 2022.

Financieringsbehoefte (x 1.000 euro)	1-1-2019	1-1-2020	1-1-2021	1-1-2022
1. Reserves en voorzieningen	29.440	28.999	27.257	27.547
2. Langlopende leningen	65.908	63.233	60.557	57.880
3. Totaal vaste financieringsmiddelen	95.348	92.232	87.814	85.427
4. Boekwaarde investeringen, incl. voorraden grond	97.740	103.227	101.692	97.572
Financieringstekort (3-4)	2.392	10.995	13.878	12.145
Financieringstekort volgens liquiditeitsbegroting	1.417	-2.184	2.618	8.761

Verstrekte leningen

Ons beleid is leningen en garanties alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd uit hoofde van de publieke taak. Wij gaan hier terughoudend mee om, waarbij garantieverlening de voorkeur heeft.

Verstrekte leningen per einde dienstjaar (x € 1.000)	Begr. 2019
Duimelijntje	30.319
Stichting Jenaplanscholen	27.881
Stichting Beheer cluster Meer en Duin	112.023
FC Lisse	237.000
Totaal verstrekte leningen	407.223

Rentemethodiek

In het vernieuwde BBV is opgenomen dat de paragraaf financiering van de begroting en jaarrekening naast de beleidsvoornemens en het gerealiseerde beleid ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille ook verplicht inzicht moet geven in:

- de rentelasten uit externe financiering
- het renteresultaat
- de wijze van rentetoerekening.

Door onderstaand overzicht en toelichting in de paragraaf financiering op te nemen wordt invulling gegeven aan deze verplichting.

Bezit Balans 1/1 Vermogen					
	Jaar T	Jaar T+1		Jaar T	Jaar T+1
Activa integraal gefinancierd	96.949.431	102.383.000	Eigen vermogen	25.554.000	25.197.000
Activa project gefinancierd(voorbeeld riolering)	791.000	766.000	Voorzieningen waarvan op basis van contante waarde 10.000	3.886.000	3.802.000
Onder handen werk (grondexploitatie *)	0	0	Schulden bij banken	65.908.000	63.233.000
Totaal	97.740.431	103.149.000	Totaal	95.348.000	92.232.000

Post	Jaar T		Post	Jaar T+1
Externe rente	1.864.000		Externe rente	1.785.000
Externe rente procentueel ****)	2,83%		Externe rente procentueel	2,82%
Rente eigen vermogen	0%		Rente eigen vermogen	0
Rentepercentage grondexploitatie (2,83% * Vreemd vermogen/ totaal vermogen **)	1,60%		Rentepercentage grondexploitatie (2,82% * Vreemd vermogen/ totaal vermogen	1,60%
Rente grondexploitatie	0		Rente grondexploitatie	0
Rentepercentage activa project gefinancierd	4,70%		Rentepercentage activa project gefinancierd	4,70%
Rente activa project gefinancierd	37.000		Rente activa project gefinancierd	36.000
Rentepercentage voorzieningen op basis van contante waarde			Rentepercentage voorzieningen op basis van contante waarde	
Rente voorzieningen contante waarde ***)	0		Rente voorzieningen contante waarde	0

EMU-saldo en de Wet HOF

De wet HOF (Wet Houdbare Overheidsfinanciën) bevat een richtlijn over de tekortnorm voor de decentrale overheden. Dit houdt in dat aan de kasstroom van de lagere overheden gezamenlijk (het EMU-saldo) een maximum is gesteld. Hiervan afgeleid kende tot 2015 iedere gemeente een zogenaamde referentiewaarde (fictief aandeel). Vanaf 2016 zijn deze individuele referentiewaarden niet meer vastgesteld.

Overzicht EMU-saldo

Sinds 2006 zijn gemeenten verplicht een raming van de eigen bijdrage aan het EMU-saldo op te nemen. (EMU staat voor Economische en Monetaire Unie.) Aanleiding hiervoor was de overschrijding van de norm van het EMU-tekort van 3% waar Nederland in het verleden mee werd geconfronteerd. Om de cijfers tussen verschillende landen goed te vergelijken zijn in de Europese Unie afspraken gemaakt over de wijze van berekening van het EMU-saldo.

Het EMU-saldo wordt berekend op kasbasis, dus de feitelijke geldstromen die in een jaar plaatsvinden. Een negatief EMU-saldo wil niet zeggen dat de gemeente onmiddellijk een probleem heeft, omdat de gemeente werkt met het baten- en lastenstelsel. Zie overzicht financiële positie in deze begroting.

Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo is in het nieuwe BBV een geprognosticeerde balans voorgeschreven. Met het opnemen van een geprognosticeerde balans krijgt de raad meer inzicht in de ontwikkeling van onder meer investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen, en in de financieringsbehoefte. Dit zorgt ervoor dat er in de beleidsvoorbereiding, de sturing en beheersing meer aandacht is voor het EMU-saldo. Zie overzicht financiële positie in deze begroting.

Paragraaf Bedrijfsvoering

Gemeenschappelijke regeling werkorganisatie HLTsamen

De bedrijfsvoering van de gemeente Hillegom, Lisse en Teylingen is vanaf 1 januari 2017 ondergebracht in de gemeenschappelijke regeling HLTsamen. Het is een ambtelijke samenvoeging, de gemeenten blijven bestuurlijk zelfstandig.

We verwachten voor de toekomst dat HLTsamen de strategische positie van de drie gemeenten versterkt in de Bollenstreek en op grotere regionale schaal (de s). Daarnaast wordt hard gewerkt aan het realiseren van de drie k's: het verbeteren van de dienstverlening, het verminderen van de kwetsbaarheid op (cruciale) functies en het beheersen én verminderen van de kosten. Centraal daarbij staan de kernwaarden inventief, krachtig en verbindend; de kansen worden benut en HLTsamen is creatief, doelgericht en daadkrachtig. HLTsamen brengt mensen en hun ideeën en vragen bij elkaar en vindt het gemeenschappelijk belang. HLTsamen ondersteunt zo de zelfstandige gemeentebesturen.

De in deze Programmabegroting opgenomen kosten van de werkorganisatie HLTsamen zijn gebaseerd op de uitvoering van de politieke programma's van de drie deelnemende gemeenten, Hillegom, Lisse en Teylingen. De basis is hiervoor gelegd in het bedrijfsplan van HLTsamen. De drie k's (kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid) zijn voor HLTsamen leidend in de realisatie van de doelen van HLTsamen. Daarnaast heeft de werkorganisatie een grote opgave om in 2020 de 5% bezuinigingsdoelstelling op de begroting te realiseren.

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de begroting van HLTsamen.

Paragraaf Verbonden partijen

Inleiding

Verbonden partijen zijn samenwerkingspartners waarin de gemeente een bestuurlijk en een financieel belang heeft en medeverantwoordelijkheid draagt is ('mede-eigenaarschap'). Van een financieel belang is sprake indien de gemeente middelen ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in het geval van faillissement van de verbonden partij en/of als de financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Van bestuurlijk belang is sprake als de gemeente (in de persoon van een wethouder, raadslid of ambtenaar) zeggenschap kan uitoefenen via een zetel in het bestuur of stemrecht.

Verbonden partijen kunnen zowel publiekrechtelijke (gemeenschappelijke regelingen) als privaatrechtelijke (stichtingen, verenigingen, NV's en BV's) organisaties zijn. Vanwege de risico's die de gemeente in verband met dat mede-eigenaarschap loopt, geldt voor deze partijen een bijzonder sturings- en beheersingssysteem (*governance*). Vanwege de gemeentelijke belangen in de verbonden partijen hebben deze een bijzondere status.

Deze paragraaf behandelt, conform artikel 15 uit het BBV, de algemene visie over het inschakelen van een verbonden partij, de ontwikkelingen die er spelen en de voorgeschreven lijst van verbonden partijen.

Uitgangspunt van de Nota Verbonden Partijen, is dat tot oprichting van en deelneming in stichtingen, verenigingen et cetera, wordt besloten indien dat noodzakelijk is voor de behartiging van het daarmee te dienen openbaar belang en de doelmatigheid daarmee wordt bevorderd.

Welke ontwikkelingen spelen er?

In het presidium is gesproken over het geven van een vervolg aan de nota verbonden partijen die op 22 februari 2018 werd vastgesteld door de raad. Doel van de nota is tot een governanceregime te komen voor prioritaire gemeenschappelijke regelingen. Begin september 2018 is er een raadswerkgroep bijeenkomst geweest om vier gemeenschappelijke regelingen intensief te gaan volgen. Dat zijn: Holland Rijnland, werkorganisatie HLTsamen, de MareGroep en de Intergemeentelijke Sociale Dienst Bollenstreek.

De komst van de omgevingswet vraagt ook aanpassingen in de samenwerking met enkele van onze verbonden partijen zoals de ODWH, GGD en Veiligheidsregio. We bereiden ons hier gezamenlijk op voor door te onderzoeken welke impact dit in de toekomst op de advisering en werkprocessen zal hebben.

Minister Ollongren heeft een wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen aangekondigd, ter versterking van de legitimiteit van gemeenschappelijke regelingen. Om de positie van gemeenteraden te versterken zal in ieder geval de mogelijkheid opgenomen worden om (categorieën van) besluiten aan te wijzen waarbij eerst de visie van de gemeenteraden wordt gevraagd voordat het bestuur van de gemeenschappelijke regeling een besluit mag nemen.

Overzicht met verbonden partijen

De lijst van verbonden partijen bevat de informatie zoals is aangegeven in artikel 15 van het BBV, waarbij deze is onderverdeeld in de vier categorieën: gemeenschappelijke regelingen; vennootschappen en coöperaties; stichtingen en verenigingen, en overige verbonden partijen;

Per verbonden partij wordt duidelijk gemaakt wat het belang is dat de gemeente heeft, maar ook welk openbaar belang daarmee wordt gediend en hoe groot dat belang is. Daarbij vermeldt deze lijst de financiële informatie over de verbonden partijen en eventuele risico's voor de gemeente.

De paragraaf is niet gericht op het gemeentelijk mede-opdrachtgeverschap dat zich richt op de prestaties van de verbonden partij, als bijdrage aan de maatschappelijke doelstellingen van de gemeente. Die rol wordt vormgegeven vanuit de reguliere begrotingsprogramma's, net zoals dat gebeurt voor de andere samenwerkingspartners, niet zijnde verbonden partijen.

Totaal overzicht bijdragen aan verbonden partijen

Naam	Begroot 2018	Begroot 2019
1. Gemeenschappelijke regelingen		
HLTsamen	€ 10.582.000	€ 10.740.000
Holland Rijnland	€ 335.770	€ 373.319
Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek	€ 9.300.962	€ 9.421.261
Werkvoorzieningschap Kust, Duin- en Bollenstreek / De Maregroep	€ 165.000	€ 149.084
Regionale dienst openbare gezondheidszorg (RDOG) Hollands Midden	€ 793.000	€ 1.101.000
Veiligheidsregio Holland Midden (VRHM)	€ 1.132.000	€ 1.336.000
Regeling Omgevingsdienst West-Holland (ODWH)	€ 531.000	€ 560.000
Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)	€ 145.412	€ 132.258
Samenwerking Belastingen Bollenstreek	€ 404.000	€ 493.605
2. Vennootschappen en coöperaties		
Greenport Ontwikkelings Maatschappij B.V. (GOM)	€ -	€ -
Meerlanden N.V.	€ 3.696.000	€ 3.799.000
Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	€ -	€ -
Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)	€ -	€ -
Alliander N.V.	€ -	€ -
3. Stichtingen en verenigingen		
Stichting Rijk	€ 105.000	€ 159.167
4. Overige verbonden partijen		
	€ 27.190.144	€ 28.264.694

1. Gemeenschappelijke regelingen

HLTsamen	
Vestigingsplaats	Hillegom
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling/Publiek belang	HLTsamen biedt als werkorganisatie een kwalitatief, hoogwaardige, efficiënte en innovatieve dienstverlening aan de 'klanten' van de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen.
Bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit zes leden van de drie gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen. Het ene lid is een wethouder en het andere lid is de burgemeester per gemeente.
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage volgens in het bedrijfsplan opgenomen verdeelsleutel.
Financieel belang	Een eventueel nadelig saldo van de gemeenschappelijke regeling wordt gedekt door aanvullende bijdragen op basis van deze verdeelsleutel.

	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2019	31-12-2019
Kerncijfers	Eigen vermogen	€ -	€ -
	Vreemd Vermogen	€ 6.863	€ 6.863
	Resultaat 2019		€ -
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	Begroting HLTsamen 2019-2022		

Holland Rijnland

Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/Publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor vijftien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio samen aan betere kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren voor burgers, bedrijven en instellingen in het gebied.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. Het algemeen bestuur bestaat uit 46 leden waarvan 7 leden afkomstig uit de gemeente Leiden. Het dagelijks bestuur bestaat uit zeven leden.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ 352	€ 352
	Vreemd Vermogen	€ 36.915	€ 40.944
	Resultaat 2019		€ -
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.hollandrijnland.nl		

Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek

Vestigingsplaats	Lisse		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/Publiek belang	Individuele voorzieningen op het gebied van werk, inkomen en zorg		
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur bestaat uit twee wethouders en het dagelijks bestuur uit één wethouder		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ -	€ -
	Vreemd Vermogen	€ -	€ -
	Resultaat 2019		€ -
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.isdbollenstreek.nl		

Werkvoorzieningschap Kust, Duin- en Bollenstreek / De MareGroep			
Vestigingsplaats	Voorhout		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/Publiek belang	Het algemeen bestuur bestaat uit één wethouder en het dagelijks bestuur uit één wethouder.		
Bestuurlijk belang	MareGroep verzorgt de plaatsing van mensen met een WSW-indicatie. MareGroep verzorgt de interne en externe gesubsidieerde arbeid door uitstroom medewerkers.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ 3.400	€ 3.400
	Vreemd Vermogen	€ 1.000	€ 1.000
	Resultaat 2019		€ 2.000
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.maregroep.nl		

Regionale dienst openbare gezondheidszorg (RDOG) Hollands Midden			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/Publiek belang	De RDOG Hollands Midden bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisissomstandigheden.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. Het algemeen bestuur bestaat uit 23 leden van de 19 gemeenten in de regio Hollands. Het dagelijks bestuur bestaat uit zeven leden.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ 2.699	€ 2.903
	Vreemd Vermogen	€ 28.372	€ 30.361
	Resultaat 2019		€ -
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.rdohm.nl		

Veiligheidsregio Holland Midden (VRHM)	
Vestigingsplaats	Leiden
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Doelstelling/Publiek belang	In de Veiligheidsregio Hollands Midden werken hulpverleningsdiensten en gemeenten samen aan de veiligheid. Ze bereiden zich voor op rampen en ernstige ongelukken. Daarnaast nemen ze maatregelen om toenemende risico's beter te beheersen.

Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. De 19 burgemeesters uit de regio Hollands Midden vormen samen het algemeen bestuur van de Veiligheidsregio Hollands Midden. Het dagelijks bestuur is samengesteld uit zeven burgemeesters en een voorzitter.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van het aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ 6.697	€ 6.262
	Vreemd Vermogen	€ 34.218	€ 42.323
	Resultaat 2019		€ -
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.vrhm.nl		

Regeling Omgevingsdienst West-Holland (ODWH)

Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling		
Doelstelling/Publiek belang	Uitvoering van de wettelijke taken zoals de vergunningverlening en handhaving van de Wet milieubeheer en de Wet bodembescherming (m.n. bouwstoffenbesluit), en advisering van de deelnemende gemeenten bij de uitvoering van hun taken, zoals ruimtelijke planvorming en verkeersbeleid.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. De stemverhouding wordt jaarlijks vastgesteld door het algemeen bestuur en is afhankelijk van de gemeentebijdrage versus totale begroting. Het dagelijks bestuur bestaat uit vijf leden waarvan een bestuurslid afkomstig uit de gemeente Leiden. Het algemeen bestuur bestaat uit 22 leden.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage op basis van uren.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ 1.143	€ 972
	Vreemd Vermogen	€ 5.587	€ 5.226
	Resultaat 2019		€ -
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.odwh.nl		

Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)			
Vestigingsplaats	Voorhout		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/Publiek belang	De VAB verzorgt voor de Bollen6-gemeenten de overslag en afvoer van verbrandbaar en composteerbaar/vergistbaar afval.		
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: 1 wethouder Dagelijks bestuur: geen		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage.		
Financieel belang	Een eventueel nadelig saldo van de gemeenschappelijke regeling wordt gedekt door aanvullende bijdragen op basis van een verdeelsleutel.		
Kerncijfers	(bedragen x € 1.000)	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ 55	€ 30
	Vreemd Vermogen	€ 5	€ 15
	Resultaat 2019		€ -
Risico's	De installatie van het overlaadstation is verouderd en de huurovereenkomst loopt tot eind 2023. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek naar de toekomst van het VAB-terrein zullen investeringen gedaan moeten worden om de continuïteit en de bedrijfszekerheid van de overslag te garanderen. Dit geldt tot minimaal de einddatum van de huidige contracten voor de overslag, transport en de verwerking van gft- en restafval.		
Overige informatie	www.vuilafvoerbedrijf.nl		

Samenwerking Belastingen Bollenstreek			
Vestigingsplaats	Noordwijk		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/Publiek belang	Belastingen Bollenstreek verricht voor een aantal gemeenten de uitvoeringswerkzaamheden van de gemeentelijke belastingen: wet WOZ, aanslagoplegging, invordering, kwijschelding en bezwaarschriften.		
Bestuurlijk belang	De portefeuillehouders Belastingen van de colleges van de deelnemers komen tenminste eenmaal per jaar in vergadering bijeen voor overleg en afstemming over deze gemeenschappelijke regeling.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	(bedragen x € 1.000)	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ -	€ -
	Vreemd Vermogen	€ -	€ -
	Resultaat 2019		€ -
Risico's	Geen bijzondere risico's		
Overige informatie	www.belastingenbollenstreek.nl		

2. Vennootschappen en coöperaties

Greenport Ontwikkelings Maatschappij B.V. (GOM)			
Vestigingsplaats	Noordwijkerhout		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Doelstelling/Publiek belang	De GOM is een uitvoeringsorganisatie zonder publiekrechtelijke taken. Bij de GOM zijn zes Duin- en Bollenstreekgemeenten betrokken. De regio Holland Rijnland en meer in het bijzonder het gebied van de Duin- en Bollenstreek heeft een sterke internationale concurrentiepositie in de tuinbouwsector waar het gaat om bloemen, planten, bollen, knollen en vaste planten. Partijen willen deze internationale concurrentiepositie behouden, uitbouwen en versterken door een integrale gebiedsontwikkeling gericht op een integrale ruimtelijke herstructurering van de Duin- en Bollenstreek. De herstructurering van de Greenport vraagt een integrale en bovenlokale aanpak.		
Bestuurlijk belang	Lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders: 1 wethouder per deelnemende gemeente.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage.		
Financieel belang	De gemeente heeft zich (evenals de andere deelnemende gemeenten) garant gesteld voor een bedrag van 7 miljoen.		
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ 390	€ 390
	Vreemd Vermogen	€ 16.054	€ 19.180
	Resultaat 2019		€ -
Risico's	Met inachtneming van de kapitaalinbreng van de gemeenten (€ 390.000), de € 10 miljoen bijdrage van Holland Rijnland uit het regionale investeringsfonds (RIF) voor de Greenport en een nader te bepalen deel van de € 20 miljoen uit het RIF voor de regionale groenstructuur, de toegekende FES-gelden, eventuele provinciale- en rijksbijdragen, eventuele andere subsidies en de opbrengst uit de verkoop van gronden en woningbouwtitels is het uitgangspunt van de GOM een budgettair neutraal eindresultaat. De gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen hebben zich - ieder afzonderlijk, evenals de andere deelnemende gemeenten - garant gesteld voor een bedrag van € 7 miljoen.		

Meerlanden N.V.	
Vestigingsplaats	Hoofddorp
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Doelstelling/Publiek belang	Meerlanden werkt samen met een aantal gemeenten aan een schone en duurzame leef- en werkomgeving. Dit doen zij door de gemeenten schoon, heel en veilig te houden en door afval innovatief in te zamelen en te verwerken.
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: 1 wethouder Dagelijks bestuur: geen
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage.
Financieel belang	De gemeente Lisse bezit 8.950 aandelen (5%) van de totale 183.480 aandelen. De nominale waarde per aandeel bedraagt € 46.

	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2017	31-12-2017
Kerncijfers	Eigen vermogen	€ 26.140	€ 27.049
	Vreemd Vermogen	€ 29.032	€ 29.562
	Resultaat 2019		€ 2.525
	Hierboven worden de kerncijfers van 2017 weergegeven omdat de begrote kerncijfers van 2019 nog niet beschikbaar zijn.		
Risico's	Geen bijzondere risico's		
Overige informatie	www.meerlanden.nl		

Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Doelstelling/Publiek belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.		
Bestuurlijk belang	De gemeente is voor 0,62% aandeelhouder. De raad van bestuur en de directie bestaan beiden uit drie leden waarvan geen leden afkomstig zijn uit de gemeenten.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Jaarlijks wordt dividend verstrekt over de in het bezit zijnde aandelen. De BNG is een NV. De aandeelhouders zijn niet aansprakelijk voor eventuele tekorten bij de BNG.		
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2017	31-12-2017
	Eigen vermogen	€ 4.486.000	€ 4.953.000
	Vreemd Vermogen	€ 149.514.000	€ 135.072.000
	Resultaat 2019		€ 235.000
Hierboven worden de kerncijfers van 2017 weergegeven omdat de begrote kerncijfers van 2019 nog niet beschikbaar zijn.			
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.bng.nl/eCache/INT/51/576.html		

3. Stichtingen en verenigingen

Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)

Vestigingsplaats	Heemstede		
Rechtsvorm	Stichting		
Doelstelling/Publiek belang	Stichting RIJK is een samenwerkingsorganisatie tussen gemeenten om financiële, kwalitatieve en procesmatige voordelen voor haar leden te halen. Daarnaast wordt inkoop als strategisch en tactisch instrument ingezet ter ondersteuning van de beleidsdoelstellingen van de gemeente.		
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van het aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ 332	€ 332

	Vreemd Vermogen	€	-	€	-
	Resultaat 2019			€	-
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				
Overige informatie	www.stichtingrijk.nl				

Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)

Vestigingsplaats	Zoetermeer				
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap				
Doelstelling/Publiek belang	Dunea produceert en levert aan circa 1,2 miljoen klanten lekker en betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland.				
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. Het bestuur bestaat uit een lid dat niet afkomstig is uit de gemeente Lisse.				
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.				
Financieel belang	De gemeente heeft 377.188 aandelen tegen een nominale waarde van € 5. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de N.V. Dunea keert geen dividend uit.				
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>		1-1-2017		31-12-2017
	Eigen vermogen	€	193.298	€	205.272
	Vreemd Vermogen	€	382.301	€	371.377
	Resultaat 2019			€	11.974
	Hierboven worden de kerncijfers van 2017 weergegeven omdat de begrote kerncijfers van 2019 nog niet beschikbaar zijn.				
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				
Overige informatie	www.dunea.nl/dunea				

Alliander N.V.

Vestigingsplaats	Arnhem				
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap				
Doelstelling/Publiek belang	Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.				
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. De raad van bestuur bestaat uit drie leden waarvan geen bestuursleden afkomstig uit de gemeente Lisse.				
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.				
Financieel belang	Jaarlijks keert Alliander 45% van het resultaat uit in dividend aan de aandeelhouders. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de N.V.				
Kerncijfers	<i>(bedragen x € 1.000)</i>		1-1-2017		31-12-2017
	Eigen vermogen	€	3.864.000	€	3.942.000
	Vreemd Vermogen	€	3.871.000	€	4.127.000
	Resultaat 2019			€	203.000
	Hierboven worden de kerncijfers van 2017 weergegeven omdat de begrote kerncijfers van 2019 nog niet beschikbaar zijn.				
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				

Overige informatie	www.alliander.com/nl/alliander/overalliander/bedrijfsprofiel/index.htm
--------------------	--

4. Overige verbonden partijen

Geen

Paragraaf Grondbeleid

Inleiding

Grondbeleid vormt een belangrijk middel om sturend op te kunnen treden in de ruimtelijke planvorming en ontwikkeling. Het bevindt zich op het snijvlak van ruimtelijk ordeningsbeleid en financiën, en moet passen binnen de financiële mogelijkheden en ruimtelijke doelstellingen van de gemeente. De grote financiële belangen en risico's die gepaard gaan met ruimtelijke projecten vragen om voldoende sturingsmogelijkheden voor college en raad. In juni 2016 heeft de gemeenteraad de Nota Grondbeleid vastgesteld. In deze en andere beleidsstukken (zoals het Handboek Projectmatig Werken en de Financiële verordening), maar ook in wet en regelgeving zijn de taken en bevoegdheden van gemeenteraad, college en ambtelijk apparaat omtrent grondbeleid verwoord.

De nadruk van het huidige grondbeleid van de gemeente Lisse ligt op het faciliteren van projectontwikkelaars, waardoor de risico's voor de gemeente kleiner worden. Onze rol hierbij is hoofdzakelijk kaderstellend en toetsend. Het voornemen van het college, zoals verwoord in het coalitieprogramma 2018-2022, is om meer in te zetten op actief grondbeleid in plaats van faciliterend grondbeleid. Er zal worden bekeken waar het mogelijk is om gronden te kunnen aankopen om de bouwopgave te kunnen versnellen.

Ontwikkelingen

In de Integrale Structuurvisie (2011) worden de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen, volgend vanuit verschillende beleidsterreinen, afgewogen. Om de hierin genoemde doelstellingen te realiseren wordt actief naar marktpartijen gezocht die de ontwikkelingen voor eigen risico willen realiseren. In de Woonvisie zijn kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen geformuleerd ten aanzien van de woningvoorraad. Deze doelstellingen zijn van groot belang voor de uitgangspunten van (nieuw vast te stellen) projecten.

In het coalitieprogramma 2018-2022 wordt meer ingezet op actief grondbeleid om te bekijken waar gronden kunnen worden aangekocht om de bouwopgave te kunnen versnellen. Hierbij zal nadrukkelijk onderzocht worden welke mogelijkheden er zijn aan de zuidkant van Lisse. Er zal worden ingezet op een divers woningaanbod met extra aandacht voor betaalbare woningen voor senioren, jongeren en starters. Dit geldt zowel voor sociale woningbouw, als het aanbod net boven de sociale huurgrens en het middensegment.

Vanaf de vaststelling van de jaarrekening 2016 heeft de gemeente geen projecten met een BIE-status (Bouwgronden in Exploitatie) meer in haar portefeuille. Er lopen nu vijf facilitaire projecten. Dit zijn projecten waarbij de gemeente het project van een marktpartij begeleidt binnen de door de raad gestelde kaders. Voor de begeleiding van de projecten worden de kosten door de gemeente verhaald. De vijf projecten zijn: Havenkwartier, ELKA, Don Bosco, Sportlaan en Ruigrok/Den Dekker. Naast de facilitaire projecten zijn er projecten in de initiatieffase. De kosten daarvoor beschouwen wij als immateriële vaste activa, gelet op het raadsbesluit van december 2017. Het gaat hierbij om Geestwater/Dever-Zuid, Nieuw Meerzicht, De Factorij, Zorgcentrum Rustoord (Trompenburg fase I), Bouwkavels Greveling en Achterweg woningbouw.

Visie op grondbeleid

Grondbeleid is dienend beleid ter ondersteuning en verwezenlijking van hogere beleidsdoelstellingen zoals huisvesting, economie en openbare ruimte (verwoord in onder andere de Woonvisie en de Detailhandelsvisie). In de Nota Grondbeleid uit 2016 worden de volgende doelstellingen ten aanzien van grondbeleid geformuleerd:

1. Bevorderen van gewenst ruimtegebruik
2. Bevorderen van de gewenste ruimtelijke kwaliteit
3. Bevorderen van een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten
4. Beheersen van risico's van ruimtelijke ontwikkelingen voor de gemeente

Het grondbeleid staat dus duidelijk ten dienste van andere beleidsdoelstellingen. Om de doelstellingen te verwezenlijken kan de gemeente verschillende grondbeleidsinstrumenten inzetten zoals onteigening of kostenverhaal. De keuze welk instrument wordt ingezet is maatwerk en hangt in hoge mate af van de specifieke hogere doelstelling en van de grondeigendomsverhoudingen. In de Nota Grondbeleid wordt de werkwijze voor het uitvoeren van grondbeleid beschreven.

Uitgangspunten en kaders

Besluit begroting en verantwoording (BBV)/Renteomslag

Ter verbetering van de transparantie, de vergelijkbaarheid en een vermindering van de administratieve lasten is in het BBV met ingang van het begrotingsjaar 2017 een aantal wijzigingen doorgevoerd. De wijzigingen die effect hebben op de voorraad gronden zijn:

- De rentetoerekening wordt gebaseerd op werkelijke rente over het vreemd vermogen.
- Richttermijn voor een grondexploitatie wordt 10 jaar. Voor langer durende grondexploitaties komt een aanvullende beheersmaatregel.
- Afschaffing van de categorie 'Niet in exploitatie genomen gronden'. De gronden vallen voortaan onder de Materiële vaste activa.

Vennootschapsbelasting

De genoemde resultaten zijn exclusief vennootschapsbelasting (VpB). Sinds 1 januari 2016 geldt de VpB ook voor gemeenten. De winst die wordt gemaakt met het uitvoeren van grondbeleid is in beginsel belastbaar voor VpB. Belangrijk is daarbij te vermelden dat de geprognosticeerde resultaten van de grondexploitaties die per 1 januari 2016 al liepen, in principe onbelast zijn. Alleen het meerdere boven de geprognosticeerde resultaten zal belast worden. Voor nieuw vast te stellen grondexploitaties geldt dit principe niet en zijn de resultaten derhalve belastbaar voor VpB.

Financiële uitgangspunten

Per projectexploitatie zijn de financiële uitgangspunten benoemd. We hanteren hiervoor uniforme parameters (rente en inflatie), tenzij contractueel anders is overeengekomen. De rente is gebaseerd op de gemiddelde vermogenskostenvoet afgezet tegen de verhouding tussen het vreemd vermogen en het totale vermogen. Onderdeel van iedere exploitatie is een fasering van kosten en opbrengsten in de tijd en een contante waarde berekening (NCW), waarbij we rekening houden met de effecten van prijsstijgingen en rente.

In het geval van een particuliere (facilitaire) grondexploitatie waaraan de gemeente medewerking verleent, worden de kosten en opbrengsten in beeld gebracht. In de gemeentelijke grondexploitatieberekening nemen we alleen de gemeentelijke kosten en opbrengsten op. Het betreft minimaal de kosten van interne uren van het ambtelijk apparaat en de inhuur. De kosten worden verhaald middels een anterieure overeenkomst.

Vorbereidingskosten

Voor voorbereidingskosten bij nieuwe grondexploitaties wordt een krediet aangevraagd bij de raad. Pas nadat de raad het besluit tot uitvoering heeft genomen worden de kosten opgenomen als 'Overlopend actief' (bij faciliterend project) of 'Immateriële vaste activa'. De kosten kunnen maximaal 5 jaar worden geactiveerd. Als de raad na 5 jaar geen investeringsbesluit heeft genomen worden de voorbereidingskosten ten laste van het resultaat gebracht.

Risico's in de grondexploitatie

In het bepalen van het weerstandsvermogen (zie paragraaf weerstandsvermogen) is rekening gehouden met de risico's in de diverse projectexploitaties. Aan de risico's wordt een waarde toegekend, berekend aan de hand van een risicosimulatie in termen van kansen, gevolgen en geld.

Onderbouwing winstneming

Voor winstneming uit actieve grondexploitaties wordt uitgegaan van het voorzichtigheids- en realisatiebeginsel (zie ook de Financiële verordening). Het voorzichtigheidsbeginsel leidt ertoe dat winstneming moet worden uitgesteld tot daarover voldoende zekerheid bestaat. Volgens het realisatiebeginsel dient de winst dan ook te worden genomen. Er is een aantal voorwaarden waaraan moet zijn voldaan voordat er voldoende zekerheid is om winst te nemen:

1. het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat;
2. de grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht;
3. de kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie gerealiseerd).

Naast de winstneming bij grondexploitaties (tussentijds of bij afsluiting) kan er ook winst worden gemaakt met de verkoop van grondposities (niet zijnde bouwgrond). Conform de Nota Grondbeleid worden grondposities tegen marktconforme prijzen van de hand gedaan. In deze paragraaf worden geen mededelingen van prijstechnische aard gedaan om de onderhandelingspositie niet te ondermijnen.

Nota Grondbeleid

In juni 2016 heeft de gemeenteraad de Nota Grondbeleid vastgesteld. Hierin is omschreven dat de gemeente kiest voor gereserveerd grondbeleid. De beleidskeuze voor een gereserveerd grondbeleid komt voor een groot deel voort uit financiële overwegingen. De gemeente wil zich richten op haar kerntaken en (financiële) risico's zoveel mogelijk uit de weg gaan. Om dat mogelijk te maken richt de gemeente zich actief op risicomanagement en projectmatig werken. De wijze waarop dat gebeurt, is vastgelegd in de Nota Risicomanagement en het Handboek Projectmatig Werken. De projectmatige werkwijze is nog gedetailleerder uitgewerkt in het Plan- en Besluitvormingsinstrument.

Volgens artikel 22 van de financiële verordening dient het college in het eerste jaar van de raadsperiode een nieuwe Nota Grondbeleid aan te bieden aan de raad. In het kader van de naderende Omgevingswet is uitstel wellicht opportuun en zal er van dit principe mogelijk worden afgeweken.

Toelichting per project

De financiële onderbouwing van ieder project wordt onder geheimhouding aangeboden, omdat openbaarmaking het financieel belang van de gemeente schaadt (conform artikel 25 lid 2 gemeentewet). De gebruikelijke toelichting per project treft u bijgaand aan.

1. Facilitaire Projecten

In onderstaande tabellen worden de kerncijfers weergegeven van de facilitaire projecten.

In onderstaande tabel wordt per project het beschikbare krediet weergegeven (bestaande uit het krediet van 2017 en de aanvulling bij de jaarrekening 2017), de realisatie van 2017, de realisatie van 2018 (t/m juli), de verwachte kosten voor 2018 en 2019 e.v. De kolommen gerealiseerd en verwacht resulteren in een benodigd krediet. Waar het krediet niet toereikend is, wordt aanvullend krediet aangevraagd. Dat is voor de facilitaire projecten niet van toepassing.

Het facilitaire project Nieuw-Meerzicht is niet in onderstaande overzichten opgenomen. Dit project bevindt zich in de initiatieffase (zie 2. (Im)materiële vaste activa).

Project	Krediet per 1-1-2017	Gerealiseerd 2017	Gerealiseerd 2018	Verwacht 2018	Verwacht 2019 e.v.	Benodigd	Aan te vragen
HAVENKWARTIER	€ 205.000,00	€ 21.661,55	€ 1.948,00	€ 20.667,00	€ 125.172,00	€ 169.448,55	€ -
ELKA	€ 366.000,00	€ 88.554,15	€ 51.257,32	€ 35.329,68	€ 190.180,00	€ 365.321,15	€ -
DON BOSCO	€ 210.000,00	€ 48.071,11	€ 25.523,59	€ 34.924,41	€ 101.314,00	€ 209.833,11	€ -
SPORTLAAN	€ 1.265.190,00	€ 124.072,85	€ 558.704,49	€ 65.221,61	€ 516.921,90	€ 1.264.920,85	€ -
RUIGROK DEN DEKKER	€ 174.690,00	€ 48.240,81	€ 8.654,14	€ 45.265,86	€ 72.044,00	€ 174.204,81	€ -
Totaal	€ 2.220.880,00	€ 330.600,47	€ 646.087,54	€ 201.408,56	€ 1.005.631,90	€ 2.183.728,47	€ -

NB: een negatief bedrag duidt op hogere opbrengsten dan kosten.

Kenmerkend voor deze projecten is dat het meerjarige projecten zijn. In onderstaande tabel worden de te maken kosten en opbrengsten weergegeven tot einde looptijd per project. Inclusief rente en inflatie resulteert dat in een eindwaarde per planafsluitingsjaar. De eindwaarden worden netto contant gemaakt naar prijspeil per 1 januari 2018 om de saldi vergelijkbaar te maken en voor de bepaling van de hoogte van de eventuele voorziening.

Project	Nog te maken kosten	Nog te maken opbrengsten	NCW pp 1-1-2018	EW per ultimo	Ultimo
HAVENKWARTIER	€ 147.787,00	€ -220.000,00	€ -15.532,22	€ -16.482,92	2020
ELKA	€ 276.767,00	€ -256.111,00	€ 312.711,00	€ 345.258,21	2022
DON BOSCO	€ 161.762,00	€ -	€ -1.668,17	€ -1.770,28	2020
SPORTLAAN	€ 1.140.848,00	€ -3.734.695,00	€ -3.162.961,14	€ -3.423.690,86	2021
RUIGROK DEN DEKKER	€ 125.964,00	€ -325.109,00	€ 17.767,56	€ 18.855,08	2020
Totaal	€ 1.853.128,00	€ -4.535.915,00	€ -2.849.682,97	€ -3.077.830,77	

NB: een negatief bedrag duidt op hogere opbrengsten dan kosten.

Hieronder volgt een toelichting per project.

A. Havenkwartier

De gebiedsontwikkeling Havenkwartier heeft na een jarenlange bestemmingsplanprocedure een fase bereikt dat er sprake is van een onherroepelijk bestemmingsplan. De uitvoering is gestart, zoals vastgelegd in een anterieure overeenkomst met ontwikkelaar Provast. De kosten en opbrengsten in 2018 verlopen volgens planning. De verwachting is dat in 2019 alleen maar proceskosten zullen worden gemaakt (ca. € 22.000) en dat deze passen binnen het huidige meerjarige uitvoeringskrediet. Bij planafsluiting in 2020 wordt een klein overschot van ca. € 16.000 verwacht.

B. ELKA

Op basis van het Masterplan Greveling (2001) wordt de voormalige Elka-kistenfabriek aan de Grevelingstraat getransformeerd tot woningbouw. Het programma omvat 14 eengezinswoningen, 26 appartementen en aanlegsteigers voor 40 ligplaatsen.

Omwonenden hebben in 2017 middels een extra mogelijkheid tot inspraak hun reactie op het plan mogen geven. De inspraakreacties zijn gebruikt voor het verbeteren van het bouwplan en het ontwerpbestemmingsplan. In sommige gevallen hebben de reacties geleid tot aanpassingen van het plan en extra onderzoek. De onderzoeken hebben geen nadelige effecten voor omwonenden laten zien. Daaropvolgend heeft het College in februari 2018 het ontwerpbestemmingsplan ter instemming voorgelegd aan de gemeenteraad. Vanwege de aanhoudende bezwaren van omwonenden heeft de gemeenteraad het college middels een amendement verzocht een aantal zaken (nogmaals) nader te onderzoeken. In september zal de beantwoording van het amendement in de gemeenteraad worden besproken. In het geval dat de gemeenteraad met de beantwoording instemt zal het College naar verwachting het ontwerpbestemmingsplan in procedure brengen.

De kosten in 2018 verlopen volgens planning. De verwachting is dat in 2019 voor € 66.000 aan rente- en proceskosten zullen worden gemaakt (ca. € 66.000) en dat deze passen binnen het huidige meerjarige uitvoeringskrediet. Voor het verwachte tekort bij planafsluiting in 2022 is een voorziening getroffen. Als gevolg van de maatschappelijke weerstand en daarmee gepaard gaande ambtelijke inzet en vertraging bestaat het risico op verdere plankostenoverschrijding.

C. Don Bosco

Op 28 februari 2013 heeft de gemeenteraad besloten de gronden van het projectgebied Don Bosco ten behoeve van de realisatie van 12 woningbouwkavels te verkopen aan Adriaan van Erk Ontwikkeling B.V. Sinds de Jaarrekening 2014 wordt de exploitatie van Don Bosco financieel verantwoord. Eind 2017 zijn de gronden verkocht en geleverd aan Adriaan van Erk.

Er worden alleen nog plankosten en kosten voor bouwtoezicht gemaakt. Tijdens de bouw zijn trillingsmeters geplaatst en wordt extra toezicht ingezet bij bouwwerkzaamheden om in de toekomst grondverzakkingen en schade aan woonhuizen in de omgeving te voorkomen. Het verloop van de kosten in 2018 verloopt volgens plan. Ontwikkelaar Adriaan van Erk heeft vertraging opgelopen wegens tegenvallende aanbestedingsresultaten en aanleg van de nutsvoorzieningen. Dit vanwege beperkte beschikbaarheid van de nutsbedrijven. In augustus 2018 is begonnen met het bouwrijp maken van het terrein. In 2019 wordt ca. € 51.000 aan kosten verwacht. Vooralsnog wordt verwacht dat alle kosten binnen de begroting blijven.

De kosten worden volledig gedekt uit de grondopbrengsten. Bij planafsluiting in 2020 wordt naar verwachting een saldoneutraal resultaat bereikt. Daarbij is de winstafroming van € 3,0 miljoen in de reserve Weerstandsvermogen in 2016 ook verwerkt.

D. Sportlaan

Op 3 juli 2012 is de gebiedsontwikkelingsovereenkomst 'Herontwikkeling Sportlaan-Van Speykstraat' gesloten tussen de gemeente, woningcorporatie Stek en ontwikkelaar ABC Vastgoed. Vervolgens is op 31 januari 2013 de grondexploitatie Sportlaan en op 28 februari 2013 het bestemmingsplan Waterkanten vastgesteld. Dit vigerende bestemmingsplan geeft de mogelijkheid om woningbouw te realiseren.

Vanaf 2017 is hoofdzakelijk nog sprake van plankosten en kwaliteitsimpulsen als uitgaven. Daarnaast speelt het terugbetalen van de realisatiekosten voor het openbaar gebied van de Hofjes aan de ontwikkelaar. Deze kosten voor het openbaar gebied zijn door de ontwikkelaar bij de grondaankoop aan de gemeente betaald. De gemeente betaalt de ontwikkelaar terug voor de geleverde prestatie na realisatie van het openbaar gebied. Financieel loopt de gemeente geen risico en ontstaat een rentevoordeel vanwege de vooruitbetaling. Deze constructie is onderdeel van de gebiedsontwikkelingsovereenkomst Sportlaan met de ontwikkelaar. In 2018 lopen de kosten iets achter op schema, zowel qua plankosten als kwaliteitsimpuls. De terugbetaling voor de Hofjes heeft in april 2018 plaatsgevonden. Betaling van de tweede tranche (velden 8, 9 en 10) heeft plaatsgevonden. De projectontwikkelaar is eveneens gestart met de nadere uitwerking van de derde en laatste tranche. De projectontwikkelaar wil voor afwijkingen op het openbaar gebied uit de eerste tranche kosten in rekening wil brengen. Deze kosten zijn eerder afgewezen. Komende periode zal hier nadere duidelijkheid over komen.

Aan de opbrengstenkant zijn de opbrengsten voor 2018 volledig gerealiseerd. In 2020 worden de opbrengsten van de laatste velden verwacht. Bij planafsluiting in 2021 wordt een nominaal saldo verwacht van iets meer dan € 3 mln.

E. Ruigrok/Den Dekker

Voor Ruigrok/Den Dekker is in 2017 een anterieure overeenkomst ondertekend door de gemeente en ontwikkelaar Van der Hulst. De komende jaren wordt de uitvoering ter hand genomen. De boekwaarde bedraagt per 31 december 2017 € 218.000 (negatief).

De kosten voor 2018 zijn in lijn met de verwachting. De opbrengsten zijn nog niet gerealiseerd. Deels schuiven de verwachte opbrengsten door naar komende jaren. Als het ontwerpbestemmingsplan ter inzage gaat, wordt de andere helft van de plankostenvergoeding gefactureerd (ruim € 140.000). De vergoeding voor de bovenwijkse voorzieningen (herinrichting en watercompensatie, ruim € 107.000 voor fase 1) wordt in 2019 in rekening gebracht, als het bestemmingsplan voor fase 1 onherroepelijk is. De vergoeding voor bovenwijkse voorzieningen voor fase 2 wordt in 2020 verwacht.

Bij planafsluiting in 2020 wordt een klein tekort verwacht van € 18.855. Dit verlies is klein en kan mogelijk nog worden verbeterd in een (klein) overschot. Er wordt op dit moment geen voorziening voor getroffen.

2. (Im)materiële vaste activa

De projecten in voorbereidingsfase zijn onder de (im)materiële vaste activa geschaard. Hieronder wordt per project een toelichting gegeven.

A. Dever-Zuid en Geestwater

Het project Dever-Zuid en Geestwater is ontstaan uit de samenvoeging van de projecten Dever-Zuid en Geestwater, en zit momenteel in de initiatieffase. Op 17 mei 2017 is een intentieovereenkomst met Woonstichting Stek en Amvest gesloten om de gronden van Dever-Zuid en Geestwater te ontwikkelen tot woningbouw. In deze intentieovereenkomst hebben wij met Woonstichting Stek en belegger/ontwikkelaar Amvest afgesproken om gezamenlijk een ruimtelijk, financieel en maatschappelijk haalbaarheidsonderzoek op te stellen voor het samengevoegde project Dever-Zuid en Geestwater. In dit project zijn circa 470 woningen voorzien, waarvan circa 100 in Dever-Zuid en circa 370 in Geestwater. Partijen zijn reeds geruime tijd met elkaar in gesprek over het stedenbouwkundig plan en de koopsom van de gronden. Deze gesprekken verlopen moeizamer dan verwacht.

Het project is sinds 22 juni 2017 aangemerkt als MVA in plaats van BIE. Dit had tot gevolg dat de boekwaarde is afgeboekt tot een waarde van agrarische grond. De afboeking van € 3.404.987 vond plaats (via de exploitatie) ten laste van de reserve Weerstandsvermogen.

Een voorbereidingskrediet van € 110.000 is beschikbaar gesteld om het haalbaarheidsonderzoek af te ronden. De kosten zullen bij het aangaan van een herziene overeenkomst worden verhaald op Woonstichting Stek, dan wel gedekt worden uit de verkoop van de gronden aan een marktpartij.

De boekwaarde per 31 december 2017 bedraagt voor Dever-Zuid € 254.061 en voor Geestwater € 366.573. Voor de voorbereidingsfase is ruim € 80.000 beschikbaar en daarvan is € 50.000 uitgegeven tot en met juli 2018. Door het moeizame verloop van de onderhandelingen is naar verwachting het beschikbare krediet voor 2018 onvoldoende. Bij het tweede projectenboek wordt een aanvullend krediet gevraagd voor 2018. Aan het einde van het jaar zal duidelijk worden of het project in huidige vorm doorgaat of niet. In het laatste geval zullen alle gerealiseerde kosten moeten worden afgeboekt.

B. Nieuw Meerzicht

Het project Nieuw Meerzicht omvat het braakliggende Mieloo terrein waar vroeger Raab Karcher gevestigd was, en daarvoor de Gasfabriek.

Timpaan en de gemeente werken momenteel aan het verbeteren van het stedenbouwkundig plan. Het plan betreft maximaal 73 woningen. Naar verwachting zal er dit jaar overeenstemming komen over een definitief stedenbouwkundig plan. Timpaan heeft in 2014 al een bouwaanvraag ingediend voor het bouwplan. Echter, Timpaan zal deze aanvraag intrekken.

De intentieovereenkomst met Timpaan zal worden verlengd, vooruitlopend op het aangaan van de anterieure overeenkomst. In de anterieure overeenkomst worden de afspraken met de ontwikkelaar vastgelegd om de kosten te dekken en afspraken te borgen over de inrichting van het gebied. Vervolgens zal het bestemmingsplan in procedure worden genomen.

De te verwachten kosten om de initiatieffase af te ronden passen binnen het beschikbaar gestelde budget en worden naar verwachting gedekt uit de door Timpaan betaalde kostenvergoeding voor de

initiatieffase. De gemeentelijke plankosten zullen bij het aangaan van de anterieure overeenkomst middels het kostenverhaal naar verwachting volledig worden doorbelast aan de ontwikkelaar.

Er is een voorbereidingskrediet beschikbaar van ruim € 138.000. Hiervan is ruim € 30.000 uitgegeven.

C. Heemskerkplein/Raadhuisplein

In overleg met ontwikkelaar Horsman zijn in 2015 varianten onderzocht die zowel economisch en maatschappelijk haalbaar zouden zijn. Eind 2015 zijn drie varianten voorgelegd aan het college. Het college heeft besloten om geen voorkeurskeuze aan de raad voor te leggen, maar heeft de opdracht gegeven om een opiniërend raadsvoorstel op te stellen voor meerdere varianten. Op basis hiervan is besloten om de BIE-status van de ontwikkeling te laten vervallen en over te gaan naar de initiatieffase.

Op grond van het BBV moet het huidige plan worden aangemerkt als MVA-strategische gronden. Dat betekent dat niet meer kosten op het project mogen worden geboekt dan de marktwaarde van de huidige bestemming van de gronden. Middels een onafhankelijke taxatie van taxateurs is deze vastgesteld.

De boekwaarde van dit exploitatiegebied bedraagt per 1 januari 2017 € 1.350.000 en per 31 december 2017 € 1.451.492. Er is aanvullend voorbereidingskrediet beschikbaar gesteld door de gemeenteraad. Van de beschikbare € 168.000 is ruim € 32.000 besteed.

Er wordt momenteel een verkenning gedaan op welke wijze een uitbreiding van het museum de Zwarte Tulp met het Panorama Tulipland haalbaar is op deze locatie.

D. Rustoord/Trompenburg

Rustoord/Trompenburg wordt dit jaar afgesloten. Bij de overdracht van de openbare ruimte aan de gemeente zal een bedrag van € 40.000 worden betaald door de ontwikkelaar. Daarnaast is voor locatie Rustoord/Trompenburg een krediet beschikbaar gesteld van € 21.000. Hiervan is nog ruim € 19.000 beschikbaar. Dit zal worden aangewend voor het plaatsen van een aantal extra lichtmasten.

E. Bouwkavels Greveling

Voor Bouwkavels Greveling is per 1-1-2018 ruim € 22.000 voorbereidingskrediet beschikbaar. Er is nog geen € 1.000 besteed. Er zijn geen signalen dat het krediet onvoldoende zal blijken. De planning is dat dit jaar het bestemmingsplan in procedure gaat en de kavel volgend jaar verkocht kan worden.

F. Bouwkavels Achterweg

De St. Josephschool zal het bestaande schoolgebouw aan de Achterweg eind 2018 verlaten en verhuizen naar het nieuwe naastgelegen schoolgebouw. Dit nieuwe schoolgebouw wordt momenteel gebouwd. Het terrein van het bestaande schoolgebouw is in eigendom van de gemeente en komt eind 2018 vrij voor ontwikkeling.

De gemeenteraad heeft op 27 oktober 2016 ingestemd met het uitwerken van een plan voor deze locatie. Dit plan omhelst het realiseren van 4 tot 6 bouwkavels. De planvoorbereiding hiervan bevindt zich in de initiatieffase. Er is een ruimtelijk programma van eisen en een financiële haalbaarheidsanalyse opgesteld. De maatschappelijke haalbaarheid is bepaald door middel van het organiseren van een bewonersbijeenkomst en een inspraakreactienota. De haalbaarheidsonderzoeken zijn op 5 juni 2018 goedgekeurd door het college en zullen in september 2018 ter vaststelling aan de gemeenteraad worden voorgelegd. Hierbij wordt een keuze gemaakt voor de variant 6 bouwkavels.

Voor dit project is een voorbereidingskrediet van € 50.000 beschikbaar gesteld. Daarvan is in 2017 ruim € 11.000 besteed, in 2018 tot en met juli € 16.000. Voor het restant van 2018 (en 2019) is nog ruim € 22.000 beschikbaar. Op basis van het financieel haalbaarheidsonderzoek heeft de gemeenteraad een aanvullend krediet van € 243.000 verstrekt voor de voorbereidings- en realisatiefase van het MVA-project Bouwkavels Achterweg.

Stand reserves en voorzieningen grondexploitaties

Reserve grondexploitatie

Voor de risico's die de gemeente loopt met betrekking tot het grondbeleid wordt geen aparte reserve grondexploitatie gevormd. Conform beleid (Nota reserve Weerstandsvermogen) wordt de risicoreservering meegenomen bij de bepaling van de hoogte van het algemene weerstandsvermogen.

Voorziening Stadsvernieuwing

Zoals in het BBV is bepaald, mogen verwachte positieve en negatieve resultaten niet worden gesaldeerd en dient er voor verwachte tekorten direct een voorziening te worden getroffen. De stand van de voorziening Stadsvernieuwing is op dit moment afgerond € 79.000. Dat zou bij de Jaarrekening 2017 € 313.000 moeten zijn. Bij de jaarrekening was een storting niet verwerkt. Naar verwachting zou de voorziening nu € 345.000 moeten zijn. Bij de Jaarrekening 2018 moet dit gecorrigeerd zijn.

Sturing en verantwoording

Middels het projectenboek wordt de gemeenteraad actief geïnformeerd over de voortgang van de grote bouwprojecten. Afgesproken is dat het projectenboek onderdeel uitmaakt van de P&C-cyclus. Sinds 2016 bevat het projectenboek ook een actuele financiële stand van zaken voor de onderbouwing van de jaarrekening en voor een financiële doorkijk naar de toekomst. Alle lopende facilitaire projecten zijn sinds 1 januari 2016 bijgehouden in een gespecialiseerde applicatie die aangesloten is op onze financiële administratie. Dit maakt het mogelijk om in het projectenboek tussentijds financiële verantwoording af te leggen.

Paragraaf Duurzaamheid

(Beleid)context

Op zowel mondiaal, landelijk, regionaal als lokaal niveau ziet men steeds meer de urgentie en noodzaak om duurzaamheid in onze samenleving te verankeren. Inmiddels zijn er op verschillende schaalniveaus concrete afspraken gemaakt: het Nationaal Energieakkoord (2013), het klimaatakkoord Parijs (2015), het Energieakkoord Holland Rijnland (2017) en het Nationale Klimaatakkoord (2018). Daarnaast zijn het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie en het Rijksbrede programma Circulaire Economie in werking getreden.

In Lisse is het thema duurzaamheid verankerd in het Richtinggevend plan duurzaamheid Lisse 2040.

Duurzaamheidsdoel en brede benadering

Wat betreft duurzaamheid, heeft Lisse de volgende concrete doelstellingen:

1. Lisse is energieneutraal in 2040;
2. In 2025 is al het maatschappelijk vastgoed energiezuinig (Label A+) en zijn tenminste drie objecten (waaronder in ieder geval het gemeentehuis) energieneutraal (NoM);
3. In 2030 zijn de mobiliteitgerelateerde CO₂-emissies 25% lager dan in 1990;
4. Lisse heeft in 2040 een circulaire economie.

Energieakkoord Holland Rijnland 2017- 2025

Daarnaast heeft Lisse het Energieakkoord Holland Rijnland 2017-2025 in 2017 ondertekend. Hierin is de gezamenlijke ambitie gesteld om in 2050 energieneutraal te zijn. De definitie van energieneutraal die hierbij gehanteerd wordt, is: het energieverbruik binnen de regio wordt volledig gedekt door energie uit duurzame energiebronnen of restbronnen, waarvan minstens 80% uit onze eigen regio komt. De resterende 20% wordt ingevuld door onder andere restwarmte of geothermie uit de nabijheid van onze regio.

Brede benadering

Lisse wil toekomstbestendig worden door niet langer bij te dragen aan de opwarming van de aarde: we maken verantwoord gebruik van beschikbare hulpbronnen, we koesteren onze natuur en het milieu en we zorgen voor een maatschappij voor iedereen.

Wij gaan dus uit van duurzaamheid in brede zin: sociale, fysieke en economische duurzaamheid moeten op harmonieuze wijze gecombineerd worden. Het gaat om de combinatie van de drie P's: *people*, *planet* en *profit*. De gedachte is dat als deze drie vormen van duurzaamheid in evenwicht zijn, er sprake is van een echt duurzame ontwikkeling. Uitgangspunt bij duurzame ontwikkeling is, dat in behoeften van de huidige generatie wordt voorzien zonder dat daarmee de behoeften van toekomstige generaties in gevaar worden gebracht.

Richtinggevend plan duurzaamheid in relatie tot de begroting

Duurzaamheid is een maatschappelijke missie van en voor iedereen. Duurzame ontwikkeling moet dan ook maatschappelijk gedragen worden; betrokkenheid van inwoners, bedrijven en instellingen is erg belangrijk. Daarbij heeft de gemeente beperkte invloed en middelen ter beschikking om veranderingen te bewerkstelligen. De gemeente zet de eigen mogelijkheden met inspiratie, effectief en efficiënt in om Lisse duurzaam te helpen maken.

Dit doen wij aan de hand van de volgende strategie:

- De gemeente stimuleert en faciliteert bewoners, bedrijven, bezoekers, maatschappelijke partners, buurtgemeenten, regionale samenwerkingen, om actief te werken aan een duurzame samenleving. Met kennis, met netwerken, met geld waar dat effectief bijdraagt aan onze duurzame doelstellingen.
- De gemeente benut haar verbindingen en relaties waar mogelijk om duurzaamheid bij alle partnerpartijen te bevorderen.

- De gemeentelijke organisatie geeft zelf het goede voorbeeld. De organisatie werkt zelf duurzaam en richt zich bij de uitvoering van reguliere gemeentelijke taken en diensten op duurzaamheid waar dat maar mogelijk is.
Het is daarom belangrijk om duurzaamheid te integreren in Lisse en daarmee ook terug te laten komen in de verschillende onderdelen van deze begroting.

Budgetten

Met de vaststelling van het richtinggevend plan heeft de raad tot en met 2022 extra capaciteit beschikbaar gesteld voor de uitvoering ervan. Tevens is voor 2018 en 2019 een werkbudget beschikbaar gesteld voor het oppakken van projecten die beschreven staan in het richtinggevend plan (zoals deelname aan het Energieakkoord Holland Rijnland, het uitvoeren van onderzoeken en deelname aan activiteiten). Eventuele investeringsmaatregelen die hieruit voortvloeien worden separaat aan de raad voorgelegd. Ook onvoorziene projecten worden separaat in de kadernota en begroting opgevoerd.

Rapportage

Jaarlijks wordt een rapportage opgesteld over de bereikte resultaten van het richtinggevend plan. Op basis daarvan kunnen de plannen waar nodig worden bijgesteld, want ontwikkelingen rondom duurzaamheid gaan snel.

Financiële begroting Lisse

De financiële begroting heeft de volgende doelen:

- Autorisatie: na vaststellen door de gemeenteraad goedkeuring geven aan het doen van uitgaven;
- Allocatie: keuzes maken voor welke taken de middelen worden ingezet;
- Inzicht: verschaffen van inzicht in de financiële begroting (ook op lange termijn).

In het BBV zijn eisen gesteld aan de specifieke informatie die moet zijn opgenomen in de financiële begroting. De bedoeling hiervan is de transparantie van de gemeentelijke begroting te verhogen.

Deze verplichte onderwerpen zijn de uitgangspunten voor de structuur van de programmabegroting.

- Het overzicht van baten en lasten in de begroting;
- De uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting.

Financieel overzicht van baten en lasten

In hoofdstuk 2 Programmaplan zijn per programma, onder het kopje 'Wat gaat dit kosten', overzichten opgenomen van de raming van baten en lasten inclusief de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.

Het BBV schrijft voor dat de overzichten per programma in de financiële begroting ook worden opgenomen in totaaloverzichten. Reden voor het voorschrijven van totaaloverzichten waarin alleen de financiële gegevens van alle programma's inclusief de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien zijn opgenomen, is dat het programmaplan veel beleid bevat, waardoor het zicht op de baten en lasten van de totale begroting veelal niet voldoende zal zijn.

In deze overzichten worden de cijfers gepresenteerd van de jaren 2019 tot en met 2022, zijnde de jaarschijven waarover de begroting en de meerjarenraming gaat.

Naast het totaaloverzicht 'raming van baten en lasten' treft u tevens de volgende totaaloverzichten aan:

1. incidentele baten en lasten;
2. structurele en incidentele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves.

Grondslagen begroting en meerjarenraming

De volgende uitgangspunten zijn vastgesteld bij de kadernota 2019:

Ontwikkeling salarislasten

Gerekend is met een cao stijgingspercentage per 1 januari 2019 van 2,3%

Prijzen 2019 voor inkopen, inhuur en leveranties

Hiervoor wordt gehanteerd de inflatie, geharmoniseerde consumentenprijsindex volgens het Centraal Economisch Plan van 2018 van 22 maart 2018. Deze bedraagt 2,3% voor 2019, zonder automatische toekenning van compensatie.

Renteontwikkeling geld- en kapitaalmarkt

De rente op de geldmarkt wordt geraamd op 0,25% en voor de kapitaalmarkt op 2% in 2019. De omslagrente blijft gehandhaafd op 2%.

Belastingen en retributies

In het nieuwe coalitieakkoord staat een gezond, solide en toekomstbestendig financieel beleid centraal. Daarbij is het uitgangspunt dat we geen stijging van de lokale lasten willen doorvoeren, tenzij dit door inflatie noodzakelijk is of dat er sprake is van duidelijk aanwijsbare redenen. Voor belastingen en rechten wordt het inflatiepercentage aangehouden dat voortvloeit uit de CPB-publicaties; dat wil zeggen 2,3%. Voor heffingen geldt dat een compensatie alleen aan de orde is, als dit binnen de grenzen van kostendekkendheid blijft. Voor de retributies geldt het uitgangspunt 100% kostendekkendheid. De belastingvoorstellen worden in december door de raad definitief vastgesteld.

Vervallen precariobelasting kabels en leidingen

Het kabinet heeft de precariobelasting op nutsbedrijven afgeschaft. Per 1 januari 2022 mogen gemeenten deze belasting niet meer heffen op nutsbedrijven.

Het afschaffen van de precariobelasting levert voor alle gemeenten die door deze maatregel worden getroffen een financieel probleem op. Door het Rijk wordt op geen enkele wijze een financiële compensatie verstrekt voor het vervallen van de mogelijkheid om op deze wijze gemeentelijke inkomsten te genereren.

Wij stellen voor de vervallen opbrengst deels te compenseren door die over te hevelen naar de woningeigenaren en eigenaren/gebruikers van bedrijven (niet-woningen) via de OZB, het andere deel dekken we uit de begrotingsresultaten over 2022 en verder. Wij stellen voor om de OZB de komende vier jaren gefaseerd te laten stijgen en de belastingplichtigen gedurende de eerste drie jaren daarvoor te compenseren. Zo willen wij een te grote OZB-verhoging ineens in 2022 voorkomen. Een voorbeeld van hoe dit eruit zou kunnen zien, treft u hieronder aan:

Rekenmodel

Lokale heffing	Nieuw				
	2018	2019	2020	2021	2022
<i>Belasting</i>					
- OZB	237,36	242,82	248,40	254,12	259,96
- OZB precariodeel		26,41	52,83	79,24	105,65
<i>subtotaal belasting</i>	237,36	269,23	301,23	333,35	365,61
<i>Heffingen derden kabels en leidingen</i>					
- Vastrecht Liander	50,00	50,00	50,00	50,00	
- Aansluiting Dunea	55,65	55,65	55,65	55,65	
<i>subtotaal heffingen derden</i>	105,65	105,65	105,65	105,65	-
<i>Heffingen gemeente</i>					
- Afval	241,32	241,32	241,32	241,32	241,32
- Riool	254,88	254,88	254,88	254,88	254,88
<i>subtotaal heffingen gemeente</i>	496,20	496,20	496,20	496,20	496,20
<i>Compensatie precario via OZB</i>		-26,41	-52,83	-79,24	
Totaal woonlasten:	839,21	844,67	850,25	855,97	861,81

Verbonden partijen

De verbonden partijen stellen individueel een begroting op. Voor al onze gemeenschappelijke regelingen volgen wij het percentage dat sinds het begrotingsjaar 2012 wordt vastgesteld in samenspraak met alle betrokken buurgemeenten in het samenwerkingsgebied Holland Rijnland. Voor het jaar 2019 is het percentage vastgesteld voor de loon- en prijsbijstelling van de budgetten met 2,3%.

Werkorganisatie HLTsamen

De effecten van beleidsbeslissingen bij de vaststelling van de gemeentebegroting op de werkorganisatie HLTsamen worden als beslispuunt in de programmabegroting zichtbaar gemaakt. Vervolgens zal dit via een begrotingswijziging in de HLT-begroting worden verwerkt.

Onvoorzien

Voorheen beschouwden wij het positieve resultaat als de post onvoorzien. Een heroverweging van beleid om een begrotingssaldo van tenminste € 200.000 aan te houden, kan tot gevolg hebben dat we een raming voor onvoorzien moeten opnemen. Gebruikelijk is een bepaald bedrag per inwoner.

Overhead

Het percentage voor de overhead, zoals bedoeld in artikel 12 van de Financiële verordening, berekenen we op 17%. Dit percentage rekenen we extracomptabel toe aan de kostprijs van rechten en heffingen.

Uitgangspunten

In de programmabegroting 2019 zijn verwerkt:

- alle autonome ontwikkelingen (inflatie, loonstijging etc.)
- de begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen
- de wijzigingen van raadsbesluiten
- de wijzigingen van de twee tussentijdse rapportages 2019
- de meicirculaire gemeentefonds 2018 van de algemene uitkering
- de wijzigingen in bijdragen van de gemeenschappelijke regelingen

Financieel meerjarenperspectief tot aan de begroting 2019

Financieel beeld 2019-2022

Inleiding

Net als in de voorgaande jaren staat in deze bestuursperiode een gezond en solide financieel beleid centraal. Bij het opstellen van de begroting en het realiseren van de ambities hebben we rekening moeten houden met een verslechtering van het financieel perspectief ten opzichte van de kadernota 2019. Daarnaast hebben we als uitgangspunt dat we de woonlasten niet willen laten stijgen, tenzij er gegronde redenen zijn. Het maakte het daardoor lastig de financiële puzzel te leggen.

De begroting geeft inzicht in de financiële vertaling van de koers voor 2019. Hierbij hebben we keuzes moeten maken tussen bestaande verplichtingen, onze ambities uit het coalitieprogramma 2018-2022 en de dekking van het incidentele tekort.

Deze keuzes hebben geleid tot het volgende financieel beeld 2019-2022:

Bedragen x € 1.000				
Financieel beeld op hoofdlijnen	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Saldo Kadernota	-939	50	478	168
Beleidsmatige ontwikkelingen en autonome aanpassingen	-82	-114	74	-155
Saldo na aanpassingen	-1.021	-64	552	13
Ambities Coalitieakkoord	-735	-681	-505	-295
Oplossingsrichtingen	1.022	1.024	1.204	1.138
Saldo begroting 2019 -2022	-734	279	1.251	856
Onttrekking/ toevoeging Algemene reserve	734	-279	-1.251	-856
Totaal	-	-	-	-

Hierna lichten we bovenstaand beeld in grote lijnen toe. Voor nadere informatie verwezen wij naar de betreffende programma's en de financiële begroting.

Toelichting en dekking begrotingsresultaat 2019

In het eerste jaar is er een incidenteel negatief begrotingsresultaat van € 734.000. De daaropvolgende jaren laten een duidelijk positief beeld zien. De begrotingsresultaten verrekenen wij met de Algemene reserve: tekorten onttrekken wij eruit en overschotten voegen wij eraan toe.

Toelichting beleidsmatige ontwikkelingen en technische aanpassingen sinds de kadernota

Voor deze begroting geldt dat er een aantal wijzigingen bestaat ten opzichte van het beeld dat u in de kadernota 2019 zag. Na vaststelling van de kadernota is de meicirculaire beschikbaar gekomen. Daaruit blijkt dat de inpassing van het sociaal domein in de algemene uitkering naar nieuwe maatstaven een negatief effect heeft op het begrotingsresultaat. In overleg met de toezichthouder (provincie Zuid-Holland) is de ruimte onder het BCF-plafond tot 100% geraamd, wat voordelig uitwerkt op het begrotingsresultaat. Daarnaast heeft de vergelijking met het rekenmodel van het ministerie van BZK, op basis van constante prijzen, ook nog een voordelig effect op het resultaat. Hiermee ontstaat er een evenwichtiger beeld van de verwachte inkomsten. Na het vaststellen van de kadernota zijn enkele andere technische aanpassingen doorgevoerd die met name veroorzaakt worden door de hogere bijdragen op basis van de door de raad vastgestelde begrotingen van de RDOG en ISD en lagere dividend van de Meerlanden.

Ambities coalitieakkoord

Op basis van het coalitieakkoord 'samen duurzaam denken, samen vernieuwend doen' hebben we onze ambities vertaald in activiteiten en deze waar mogelijk afgezet tegen bestaand beleid en huidige werkzaamheden. Daaruit bleek dat veel activiteiten bekostigd kunnen worden vanuit de bestaande budgetten. Voor de resterende activiteiten is extra budget nodig om de ambities waar te maken.

Zoals eerder geschreven in de bestuurlijke samenvatting hebben we onze ambities vanuit het coalitieakkoord moeten afwegen tegen het dekken van het (incidentele) begrotingstekort en bestaande verplichtingen. We hebben ervoor gekozen om in 2019 een aantal ambities te bevriezen of uit te stellen en de tijd te nemen voor herbezinning op een aantal terreinen. Daarmee creëren we ruimte om toch een gezonde solide begroting te kunnen presenteren en in de daaropvolgende jaren fundamentele en weloverwogen keuzes te maken.

We hebben onder meer gekeken naar het slimmer organiseren van bestaande processen, het waar mogelijk zoeken naar cofinanciering of kleiner starten met een pilot. De totale kosten bedragen nu in het eerste jaar € 735.000.

We zijn er trots op dat we meer dan de helft van onze ambities uit het coalitieakkoord de komende vier jaren kunnen gaan realiseren zonder dat we daar extra financiering voor nodig hebben. Dit doen we onder andere door onze werkzaamheden te actualiseren, nieuwe partners te betrekken of prioriteiten te stellen. De resterende ambities waarvoor investeringen nodig zijn, hebben we deels meer verspreid over de periode, deels uitgesteld of deels opgenomen in onze begroting. In deze afweging is het toch mogelijk geweest om in 2019 (pril) te starten met de uitvoering van onze ambities en gaan we vanaf 2020 hierin versnellen.

Het totale extra benodigde budget in 2019 is als volgt per programma verdeeld (inclusief meerjarig beeld):

Bedragen x € 1.000				
Programma's	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Vitaliteit	-201	-221	-125	-125
Programma Leefomgeving	-327	-298	-218	-18
Programma Bedrijvigheid	-	-	-	-
Programma Bestuur en Ondersteuning	-207	-162	-162	-152
Eindtotaal	-735	-681	-505	-295

Onze prioriteiten hebben we gelegd bij het sociaal domein, duurzaamheid, participatie en het opstellen van de omgevingsvisie. Daarnaast geldt voor 2019 dat we nu binnen het sociaal domein vooral tijdelijke maatregelen hebben genomen om een deel van ons tekort te dekken. We zien 2019 als een moment waarbij we met behulp van de nulmeting een nieuwe koers gaan bepalen en nieuwe keuzes gaan maken binnen beleid. Voor meer informatie verwijzen wij u naar de programma's.

Oplossingsrichtingen

Om de ambities binnen het kader van een gezond en solide financieel beleid waar te kunnen maken en tot een sluitende begroting te komen, wordt een aantal dekkingsvoorstellen gedaan. Voor 2019 gaat het om € 1.022.000. Volgens het toezichtskader van de provincie moet de begroting naast een *structureel* evenwicht (het evenwicht binnen het meerjarenperspectief) ook een *reëel* evenwicht tonen. Dat betekent dat de bezuinigingen realistisch en onderbouwd zijn. Deze bezuinigingen moeten concreet op programmaniveau zijn ingevuld en duidelijkheid geven over de uitvoering hiervan.

De voorstellen zijn financieel als volgt per programma per saldo verdeeld:

Bedragen x € 1.000				
Programma	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Programma Vitaliteit	342	379	554	554
Programma Leefomgeving	599	564	569	503
Programma Bedrijvigheid	-	-	-	-
Programma Bestuur en Ondersteuning	81	81	81	81
Eindtotaal	1.022	1.024	1.204	1.138

De volgende tabel heeft de voorstellen nader onderverdeeld naar thema en onderscheid gemaakt tussen verlaging van de lasten en verhoging van de baten:

Bedragen x € 1.000								
Programma	Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021		Begroting 2022	
	L	B	L	B	L	B	L	B
Thema Gezond & Vitaliteit	-		175		350		350	
Thema Onderwijs	55		55		55		55	
Thema Sociaal domein	287		149		149		149	
<i>Totaal Programma Vitaliteit</i>	<i>342</i>		<i>379</i>		<i>554</i>		<i>554</i>	
Thema Mobiliteit	18		114		119		53	
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid	175		150		150		150	
Thema Veiligheid	106		-		-		-	
Thema Wonen		300		300		300		300
<i>Totaal Programma Leefomgeving</i>	<i>299</i>	<i>300</i>	<i>264</i>	<i>300</i>	<i>269</i>	<i>300</i>	<i>203</i>	<i>300</i>
<i>Totaal Programma Bedrijvigheid</i>	<i>-</i>		<i>-</i>		<i>-</i>		<i>-</i>	
Thema Financien	81		81		81		81	
<i>Totaal Programma Bestuur en Ondersteuning</i>	<i>81</i>		<i>81</i>		<i>81</i>		<i>81</i>	
Eindtotaal	722	300	724	300	904	300	838	300

Hierna worden per programma de belangrijkste onderdelen benoemd:

Programma Vitaliteit:

Het totale dekkingsvoorstel bedraagt € 342.000 waarvan € 287.000 binnen het thema Sociaal domein en € 55.000 binnen het thema Onderwijs. De besparingen zijn gevonden door het verlagen van de budgetten of door een slimme aanpak. De grootste besparingen worden hieronder per thema nader toegelicht.

Thema Sociaal domein:

- Armoedebeleid (€ 88.000)

Het bedrag voor het project "Vroeg Er Op Af" en het sportcultuurfonds blijft beschikbaar. De overige zaken worden getemporiseerd en in 2019 zal het armoedebeleid breder en integraler met de raad worden geformuleerd om te bepalen wat nodig is voor 2020 en volgende jaren. Voorgesteld wordt om het verwachte resultaat 2018 (€ 29.000) in te zetten voor het voldoen aan een deel van de verplichtingen voor 2019. Dit levert een besparing op in 2019 van in totaal € 50.000.

- Doorlopende lijnen 18- en 18+ (€ 75.000)

Dit budget is ooit begroot omdat we daarmee verlengde jeugdhulp mogelijk wilden maken. De financiering loopt nu anders dan toen gedacht, namelijk via de bijdrage jeugdhulp aan TWO. Met het realistisch begroten, is dit budget niet meer nodig.

- Het budget Marente Reset (€ 50.000)

Ervaringscijfers tonen aan dat dit budget voor ondersteuning in het gezin en huishouden kan worden verlaagd.

- Verlaging regionale uitvoeringskosten Holland Rijnland (€ 50.000)

Dit budget is niet nodig in verband met het beschikbare budget voor het HR-programma TWO.

Thema Onderwijs:

- Peuteropvang (€ 40.000)

Het voorstel is het bedrag van € 83.000 te verlagen naar € 43.000 euro. De regeling is bedoeld om de peuterspeelzalen voor ieder kind toegankelijk te houden; we zien dit als een preventieve maatregel. De afgelopen jaren hebben resultaten aangetoond dat vooral de lage inkomensgroepen gebruik maken van deze regeling via de lagere ouderbijdrage. We kiezen ervoor om alleen inwoners met een inkomensgrens tot € 37.000 tegemoet te komen. We zullen actief monitoren welk effect de maatregel heeft.

- Taalklassen (€ 15.000)

De taalklassen kunnen bekostigd worden uit het budget voor onderwijsachterstanden door middel van een herverdeling van de rijks gelden.

Programma Leefomgeving:

Het totale dekkingsvoorstel bedraagt € 599.000 waarvan € 106.000 binnen het thema Veiligheid, € 175.000 binnen het thema Openbare ruimte en duurzaamheid, € 300.000 binnen het thema Wonen en € 18.000 binnen Mobiliteit. De besparingen worden enerzijds gevonden door verlaging van lastenbudgetten en anderzijds door verhoging van de baten. De grootste besparingen worden hierna per thema nader toegelicht.

Thema Veiligheid

- Formatie Veiligheid (€ 106.000)

In de kadernota is een formatieuitbreiding voor boa's gevraagd op het gebied van veiligheid. Hiermee kunnen we inspelen op nieuwe ontwikkelingen, nieuwe wettelijke taken oppakken en onze rol als regiehouder vormgeven. De uitbreiding willen we laten ingaan per 2020. In 2019 willen we eerst nog een goede verkenning uitvoeren in samenwerking met de politie voor een optimale verdeling van de taken.

Thema Openbare ruimte en duurzaamheid

- Onderhoud openbare wegen (€ 100.000)

Incidenteel kan het structurele budget worden verlaagd.

Thema Wonen

- Verhogen van het dekkingspercentage (en daarmee de tarieven) van de kosten van met name leges van de omgevingsvergunningen van 65% naar 85%.

Het voorstel is om een tariefsverhoging van de leges door te voeren om de dekking van de kosten te verhogen. Op dit moment worden de kosten voor 65% gedekt. Lisse verhoudt zich voor wat betreft de hoogte van de tarieven voor de omgevingsvergunningen gemiddeld in de regio. In het risicoprofiel nemen we op dat er een kans bestaat dat de opbrengst niet wordt gehaald in verband met achterblijvende aanvragen en de overgang naar de Omgevingswet.

Programma Bestuur en ondersteuning:

- Thema Financiën (€ 81.000)

Op basis van de jaarrekening is onderzocht welke onderuitputting structureel is en ingezet kan worden als dekking. Het budget voor een interne toetsing van bouw aanvragen kan worden verlaagd

met € 36.000. Dit geldt bovendien voor een aantal andere kleine budgetten in het kader van de dienstverlening. Samen komen zij uit op een totaalbedrag van € 45.000.

Algemene reserve

Gezien het huidige verloop van de algemene reserve en het verwachte verloop kan de onttrekking binnen de gestelde doelstelling van gezond en solide financieel beleid genomen worden.

Het verloop van de Algemene reserve ziet er dan als volgt uit:

	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
Algemene Reserve	2019	2020	2021	2022
Saldo begin van het jaar	1.421	2.510	2.772	6.222
Overige mutaties	1.823	-17	2.199	80
Begrotingsresultaat cumulatief	-734	279	1.251	856
Verwacht verloop	2.510	2.772	6.222	7.158

Overzicht van baten en lasten

In onderstaand overzicht treft u voor de begrotingsjaren 2019-2022, in één totaaloverzicht, de raming van baten en lasten en de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma, inclusief de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien, aan.

Bedragen x € 1000,-

		Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Programma 1 Vitaliteit	Lasten	-23.396	-24.834	-25.374	-25.489	-25.248	-25.544
	Baten	4.294	4.513	4.460	4.500	4.541	4.581
Saldo		-19.102	-20.321	-20.914	-20.989	-20.707	-20.963
Programma 2 Leefomgeving	Lasten	-12.445	-12.666	-13.365	-13.617	-13.685	-13.618
	Baten	6.870	7.509	7.569	7.633	7.686	7.771
Saldo		-5.575	-5.157	-5.796	-5.984	-5.999	-5.847
Programma 3 Bedrijvigheid	Lasten	-2.663	-2.935	-2.711	-2.513	-2.315	-2.077
	Baten	200	203	205	205	205	205
Saldo		-2.463	-2.732	-2.506	-2.308	-2.110	-1.872
Programma 4 Bestuur & Ondersteuning	Lasten	-1.927	-1.896	-2.004	-1.895	-1.927	-1.901
	Baten	878	519	519	519	519	519
Saldo		-1.049	-1.377	-1.485	-1.376	-1.408	-1.382
Saldo programma's		-28.189	-29.587	-30.701	-30.657	-30.224	-30.064
Algemene dekkingsmiddelen:							
Lokale heffingen	Baten	6177	6170	6262	6363	6465	5505
Algemene uitkering	Baten	26144	27052	28634	29059	29524	29802
Dividend	Baten	520	482	482	482	482	482
Treasury		193	189	-47	-47	-47	-47
Onvoorzien	Baten	0	0	-200	-200	-200	-200
Overhead	Lasten	-7075	-8218	-8208	-7710	-7695	-7691
Vennootschapsbelasting	Baten	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	Baten	0	406	586	636	586	586
Saldo		25.959	26.081	27.509	28.583	29.115	28.437
Resultaat voor bestemming		-2.230	-3.506	-3.192	-2.074	-1.109	-1.627
Stortingen in reserves							
Programma 1 Vitaliteit	Lasten	-2.097	-2.007	-1.756	-1.820	-1.908	-2.016
Programma 2 Leefomgeving	Lasten	0	0	0	0	0	0
Programma 3 Bedrijvigheid	Lasten	0	0	0	0	0	0
Programma 4 Bestuur & Ondersteuning	Lasten	-42	-50	0	0	0	0
Totaal stortingen in reserves		-2.139	-2.057	-1.756	-1.820	-1.908	-2.016
Onttrekkingen uit reserves							
Programma 1 Vitaliteit	Baten	3.343	4.240	3.568	3.528	3.805	4.034
Programma 2 Leefomgeving	Baten	1.455	1.225	450	450	450	450
Programma 3 Bedrijvigheid	Baten	30	60	15	15	15	15
Programma 4 Bestuur & Ondersteuning	Baten	821	305	180	180	0	0
Totaal onttrekkingen uit reserves		5.649	5.830	4.213	4.173	4.270	4.499
Resultaat na bestemming		1.280	267	-735	279	1.253	856

Verschillen tussen de begroting 2019 en de gewijzigde begroting 2018

In de financiële toelichting per programma worden afwijkingen tussen de begroting 2019 en de gewijzigde begroting 2018 toegelicht. Conform het BBV, artikel 21, treft u een overzicht met de belangrijkste verschillen aan.

Programma 1 Vitaliteit

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting 2018	Begroting 2019	Verschil
Thema Onderwijs			
Onderwijshuisvesting	-2.770	-2.577	193
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-594	-692	-98
Subtotaal Onderwijs	-3.364	-3.269	95
Thema Sociaal domein			
Samenkracht en burgerparticipatie	-4.711	-4.974	-263
Wijkteams	-494	-494	0
Inkomensregelingen	-4.907	-4.564	343
Begeleide participatie	-1.885	-1.801	84
Maatwerkdienstverlening 18+	-2.312	-2.431	-119
Maatwerkdienstverlening 18-	-3.243	-3.426	-183
Geëscaleerde zorg 18-	-302	-302	0
Subtotaal Sociaal domein	-17.854	-17.992	-138
Thema Sport & Gezondheid			
Sport	-59	-85	-26
Sportaccommodaties	-2.705	-2.989	-284
Volksgezondheid	-852	-1.039	-187
Subtotaal Sport & Gezondheid	-3.616	-4.113	-497
Totale lasten programma Vitaliteit	-24.834	-25.374	-540

Baten	Begroting 2018	Begroting 2019	Verschil
Thema Onderwijs			
Onderwijshuisvesting	234	234	0
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	0	55	55
Subtotaal Onderwijs	234	289	55
Thema Sociaal domein			
Inkomensregelingen	3.660	3.660	0
Maatwerkdienstverlening 18-	105	106	1
Subtotaal Sociaal domein	3.765	3.766	1
Thema Sport & Gezondheid			
Sportaccommodaties	514	405	-109
Subtotaal Sport & Gezondheid	514	405	-109
Totale baten programma Vitaliteit	4.513	4.460	-53

Baten	Begroting 2018	Begroting 2019	Verschil
Stortingen in reserves	-2.007	-1.756	251
Onttrekkingen aan reserves	4.240	3.568	-672
Totale reserves	2.233	1.812	-421
Saldo programma Vitaliteit	-18.088	-19.102	-1.014

Analyse van de verschillen tussen de begroting 2019 en 2018:

Thema/ Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Thema Onderwijs				
Onderwijshuisvesting	€ 193		Toename kapitaallasten	-€ 257
			Incidentele lasten 2018 basis onderwijs diverse	€ 245
			Incidentele lasten 2018 Voortgezet onderwijs diverse	€ 237
			Overige	-€ 32
			Subtotaal	€ 193
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken		-€ 98	Vanuit het coalitieakkoord zijn middelen voor REA opgenomen.	-€ 45
			Met ingang van 2019 ontvangt Lisse een Rijksbijdrage onderwijsachterstandenbeleid die aan dit doeleinde besteed wordt.	-€ 39
			Overige	-€ 14
			Subtotaal	-€ 98
Totaal thema		€ 95	Totaal	€ 95
Thema Sociaal domein				
Samenkracht en burgerparticipatie		-€ 262	Lagere subsidie versterking peuterspeelzalen.	€ 40
			Stijging lasten WMO hulp bij huishouden.	-€ 250
			Stelpost WMO is vervallen	€ 70
			Overige	-€ 122
			Subtotaal	-€ 262
Inkomensregelingen	€ 343		Lagere lasten begeleiding statushouders.	€ 384
			Overige	-€ 41
			Subtotaal	€ 343
Begeleide participatie	€ 84		Stijging exploitatiebijdrage gr KDB	-€ 34
			Daling bijdrage gr KDB WSW	€ 97
			Overige	€ 21
			Subtotaal	€ 84
Maatwerkdienstverlening 18+		-€ 119	Toename kosten vervoersvoorzieningen.	-€ 103
			Overige	-€ 16
			Subtotaal	-€ 119
Maatwerkdienstverlening 18-		-€ 183	Tijdelijk fonds jeugdhulp	-€ 183
Totaal thema		-€ 137	Totaal	-€ 137
Thema sport en gezondheid				
Sportaccommodaties		-€ 284	MOP De Waterkanten	-€ 244
			Overige	-€ 40
			Subtotaal	-€ 284
Volksgezondheid		-€ 187	Stijging bijdrage RDOG	-€ 187
Overige		-€ 26	Overige	-€ 26
Totaal thema		-€ 497		-€ 497
Totaal lasten		-€ 540		-€ 539

Baten				
Thema onderwijs				
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	€ 55		Met ingang van 2019 ontvangt Lisse een Rijksbijdrage onderwijsachterstandenbeleid.	€ 39
			Overige	€ 16
			Subtotaal	€ 55
Thema Sociaal domein				
Maatwerkdienstverlening 18-		€ 1	Overige	€ 1
Thema sport en gezondheid				
Sportaccommodaties	-€ 109		Lagere opbrengst huur sportvelden	-€ 109
Totaal baten		-€ 53		-€ 53
Reserves				
Saldo mutaties reserves	-€ 672	€ 251		
			Lagere onttrekking reserve huisvesting onderwijs.	-€ 191
			Extra budget Jeugdhulp HR (RV 25-1-2018)	-€ 461
			Overige	-€ 20
			Subtotaal	-€ 672
			Incidenteel budget 2018 Leertuin zorg en veiligheid.	€ 20
			Overheveling budget vanuit 2018 cultuur en sport.	€ 29
			Lagere storting reserve accommodaties.	€ 229
			Overige	-€ 27
			Subtotaal	€ 251
Totaal reserves	-€ 421		Totaal	-€ 421
Eindtotaal		-€ 1.014		-€ 1.014

Programma 2 Leefomgeving

Lasten	Begroting 2018	Begroting 2019	Vershil
Thema Veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	-1.384	-1.588	-204
Openbare orde en veiligheid	-405	-552	-147
Subtotaal Veiligheid	-1.789	-2.140	-351
Thema Mobiliteit			
Verkeer en vervoer	-1.929	-2.326	-397
Parkeren	-63	-63	0
Subtotaal Mobiliteit	-1.992	-2.389	-397
Thema Wonen			
Ruimtelijke Ordening	-498	-514	-16
Wonen en bouwen	-1.134	-881	253
Subtotaal Wonen	-1.632	-1.395	237
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-2.378	-2.280	98
Riolering	-1.838	-1.941	-103
Afval	-2.242	-2.287	-45
Milieubeheer	-795	-933	-138
Subtotaal Openbare ruimte en duurzaamheid	-7.253	-7.441	-188
Totale lasten Programma Leefomgeving	-12.666	-13.365	-699

Baten	Begroting 2018	Begroting 2019	Vershil
Thema Veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	109	111	2
Openbare orde en veiligheid	0	0	0
Subtotaal Veiligheid	109	111	2
Thema Mobiliteit			
Verkeer en vervoer	180	180	0
Parkeren	4	4	0
Subtotaal Mobiliteit	184	184	0
Thema Wonen			
Ruimtelijke Ordening	0	0	0
Wonen en bouwen	1.069	1.094	25
Subtotaal Wonen	1.069	1.094	25
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	231	76	-155
Riolering	2.631	2.779	148
Afval	3.285	3.325	40
Milieubeheer	0	0	0
Subtotaal Openbare ruimte en duurzaamheid	6.147	6.180	33
Totale baten Programma Leefomgeving	7.509	7.569	60

Reserves	Begroting 2018	Begroting 2019	Vershil
Stortingen in reserves	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	1.225	450	-775
Totale reserves	1.225	450	-775
Saldo programma Vitaliteit	-3.932	-5.346	-1.414

Analyse van de verschillen:

Thema/ Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Thema Veiligheid				
Crisbeheersing en brandweer		-€ 204	hogere bijdrage VR HM	-€ 204
Openbare orde en veiligheid		-€ 147	uitbreiding handhaving buitengebied	-€ 50
			ondermijning	-€ 80
			pilot zorg en veiligheid jeugd	-€ 19
			overige mutaties	€ 2
		-€ 351	subtotaal	-€ 351
Thema Mobiliteit				
Verkeer en vervoer		-€ 397	mobiliteitsplan	-€ 170
			kapitaalslasten wegen	-€ 135
			Bijdragen aan het actueel en operationeel houden van het Regionaal Verkeers- en Milieumodel (RVMK) (coalitie akkoord)	-€ 13
			Een van de eerste uitwerkingen van het Mobiliteitsplan zal Fietsplan zijn dat het programma voor de komende jaren definieert. Hierbij sluiten we aan op het provinciale Fietsplan. Het plan stellen we in participatie op	-€ 25
			Onderzoek doen naar de aanwezige verkeersborden, op basis hiervan knelpunten inventariseren en actie nemen waar nodig	€ 20
			Uitvoeren van onderzoek naar verkeersonveilige situaties. Op basis hiervan worden de aan te pakken knelpunten geprioriteerd.	-€ 15
			overige mutaties	-€ 59
		-€ 397	subtotaal	-€ 397
Totaal thema				
Thema Wonen				
Ruimtelijke ordening		€ 253	Bijdrage aan STEK (toezegging voor sociale woningbouw 2018)	€ 300
			Woonvisie	-€ 31
			overige mutaties	-€ 16
Wonen en bouwen		-€ 16	overige mutaties	-€ 16
		€ 237	subtotaal	€ 237
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid				
Openbaar groen	€ 98		Sociaal plan Meerlanden (einddatum DVO 1 juli 2019) coalitie akkoord	€ 75
			overige mutaties	€ 23
			subtotaal	€ 98
Riolering		-€ 103	hogere kapitaalslasten	-€ 70
			overige mutaties	-€ 33
			subtotaal	-€ 103
Afval		-€ 45	Voorziening meerjarenonderhoudsplan	€ 100
			overige mutaties	-€ 145
			subtotaal	-€ 45
Milieubeheer		-€ 138	Biodiversiteit versterken (waaronder natuurvriendelijke oevers) coalitie akkoord	-€ 50
			Uitvoeringsprogramma duurzaamheid opstellen (drie jaar) coalitie akkoord	-€ 190
			overige mutaties	€ 102
			subtotaal	-€ 138
totaal thema		-€ 188	totaal	-€ 188
Totaal lasten		-€ 699		-€ 699

Baten				
Thema Veiligheid	€ 2		overige mutaties	€ 2
Thema wonen				
Wonen en bouwen	€ 25		vervallen grondverkoop reststrookjes	-€ 275
			Hogere inkosten bouwvergunningen o.b.v. tarief	€ 300
	€ 25		subtotaal	€ 25
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid				
Openbaar groen		-€ 155	vervallen Openluchtrecreatie bijdrage Keukenhof	-€ 155
Riolering	€ 148		lagere storting in voorziening riolering	€ 148
Afval	€ 40		verhoging opbrengsten afvalstoffenheffing	€ 40
Totaal thema		€ 33	subtotaal	€ 33
Totaal baten		€ 60		€ 60
Reserves				
Saldo mutaties reserves		-€ 775	Vervallen onttrekking voor Beleidsplan de Oevers	-€ 230
			vervallen onttrekking Ruimte en wonen Grondverkopen	-€ 100
			vervallen onttrekking bijdrage Keukenhof 2018	-€ 122
			In 2018 bijdrag STEK (sociale woningbouw)	-€ 300
			overige mutaties	-€ 23
Totaal reserves		-€ 775		-€ 775
Totaal	-€ 1.414			

Programma 3 Bedrijvigheid

Lasten	Begroting	Begroting	Vershil
	2018	2019	
Thema Lokale economie			
Economische havens en waterwegen	-5	-7	-2
Thema Regionale economie			
Economische ontwikkeling	-1.277	-1.156	121
Bedrijfsloket en -regelingen	-31	-31	0
Subtotaal Regionale economie	-1.308	-1.187	121
Thema Kunst & Cultuur			
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-867	-792	75
Musea	-107	-77	30
Media	-648	-648	0
Subtotaal Kunst & Cultuur	-1.622	-1.517	105
Totale lasten programma Bedrijvigheid	-2.935	-2.711	224

Baten	Begroting	Begroting	Vershil
	2018	2019	
Thema Lokale economie			
Economische havens en waterwegen	0	0	0
Thema Regionale economie			
Economische ontwikkeling	0	0	0
Bedrijfsloket en -regelingen	13	13	0
Subtotaal Regionale economie	13	13	0
Thema Kunst & Cultuur			
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	0	0	0
Musea	0	0	0
Media	190	192	2
Subtotaal Kunst & Cultuur	190	192	2
Totale lasten programma Bedrijvigheid	203	205	2

Reserves	Begroting	Begroting	Vershil
	2018	2019	
Stortingen in reserves	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	60	15	-45
Totale reserves	60	15	-45

Saldo programma Bedrijvigheid	-2.672	-2.491	181
--------------------------------------	---------------	---------------	------------

Analyse van de verschillen:

Thema/Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Thema Lokale economie				
Economische havens en waterwegen		-€ 2	overige mutaties	-€ 2
Thema regionale economie				
Economische ontwikkeling	€ 121		verlaging lokaal fonds	€ 90
			overige mutaties	€ 31
			subtotaal	€ 121
Thema kunst & cultuur				
Cultuurpresentatie, - productie en - participatie	€ 75		Vervallen accommodatiebeleid	Herziening hoofdlijnen
			masterplan	€ 50
			overige mutaties	€ 25
			subtotaal	€ 75
Musea	€ 30		overige mutaties	€ 30
totaal thema		€ 105	totaal	€ 105
Totaal lasten		€ 224		€ 224
Baten				
Thema Kunst en cultuur				
Media	€ 2		overige mutaties	€ 2
Totaal baten		€ 2		€ 2
Reserves				
Saldo mutaties reserves		-€ 45	overige mutaties	-€ 45
Totaal reserves		-€ 45		-€ 45
Totaal	€ 181			

Programma 4 Bestuur en Ondersteuning

Lasten	Begroting	Begroting	Vershil
	2018	2019	
Thema Dienstverlening			
Burgerzaken	-670	-687	-17
Beheer overige gebouwen	-3	-3	0
Subtotaal Thema Dienstverlening	-673	-690	-17
Thema regionale samenwerking			
Bestuur	-1.223	-1.314	-91
Thema Algemene dekkingsmiddelen			
Overhead	-8.197	-8.187	10
Treasury	-2.320	-2.392	-72
Belastingen overig	-404	-414	-10
Overige baten en lasten	0	-89	-89
Subtotaal Thema Algemene dekkingsmiddelen	-10.921	-11.082	-161
Totale lasten programma Bestuur & Ondersteuning	-12.817	-13.086	-269
Baten	Begroting	Begroting	Vershil
	2018	2019	
Thema Dienstverlening			
Burgerzaken	429	429	0
Beheer overige gebouwen	90	90	0
Subtotaal Thema Dienstverlening	519	519	0
Thema regionale samenwerking			
Bestuur	0	0	0
Thema Algemene dekkingsmiddelen			
Overhead	-21	-21	0
Treasury	2.991	2.827	-164
OZB woningen	2.385	2.447	62
OZB niet woningen	1.804	1.846	42
Belastingen overig	2.385	2.383	-2
Algemene uitkering	27.052	28.634	1.582
Overige baten en lasten	406	475	69
Subtotaal Thema Algemene dekkingsmiddelen	37.002	38.591	1.589
Totale baten programma Bestuur & Ondersteuning	37.521	39.110	1.589
Reserves	Begroting	Begroting	Vershil
	2018	2019	
Stortingen in reserves	-50	0	50
Onttrekkingen aan reserves	305	180	-125
Totale reserves	255	180	-75
Saldo programma Bestuur & Ondersteuning	24.959	26.204	1.245

Analyse van de verschillen:

Thema / Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Thema dienstverlening				
Burgerzaken		-€ 17	overige mutaties	-€ 17
Thema regionale samenwerking				
Bestuur		-€ 91	Investeren in online ontwikkeling (social media manager)	-€ 15
			Oprichten burgerpanel	-€ 35
			Opstellen (strategisch) communicatie-programma dat het profiel en de lokale en regionale positie van de gemeente Lisse versterkt	-€ 15
			Versterken van de bijdrage van inwoners (jongeren) aan vraagstukken in de Lissese samenleving	-€ 20
			overige mutaties	-€ 6
			subtotaal	-€ 91
Thema algemene dekkingsmiddelen				
Overhead	€ 10		overige mutaties	€ 10
Treasury		-€ 72	hogere rentelasten	-€ 72
Belastingen overig		-€ 10	overige mutaties	-€ 10
Overige baten en lasten		-€ 89	mutaties in stelposten	-€ 89
Totaal lasten		-€ 161		-€ 161
Totaal lasten		-€ 269		-€ 269
Baten				
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	€ 1.582		Meer Algemene Uitkering en Integratieuitkering Sociaal Domein	€ 1.582
Belastingen overig		-€ 2	overige mutaties	-€ 2
OZB woningen	€ 62		Meer opbrengsten uit OZB woningen	€ 62
OZB niet-woningen	€ 42		Meer opbrengsten uit OZB niet-woningen	€ 42
Overige baten en lasten	€ 69		rente kort geld	€ 69
Treasury		-€ 164	lager treasury resultaat kapitaalslasten	-€ 164
Totaal baten	€ 1.589			€ 1.589
Reserves				
saldo mutaties reserves	€ 50	-€ 125	Overhevelingen budgetten 2018 naar 2019	€ 50
			Uitvoeren nota bezuinigingen 2018	-€ 125
Totaal reserves		-€ 75		-€ 75
Eindtotaal	€ 1.245			

Overzicht van incidentele baten en lasten

Bedragen x € 1.000

Incidentele baten en lasten (- = nadeel)	Begroting		Begroting		Begroting		Begroting	
	2019		2020		2021		2022	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Programma 1: Vitaliteit								
Aansluiting onderwijs arbeidsmarkt	-20		-20					
Subsidie Schakelklas VO (onderwijs nieuwkomers en statushouders)	-20		-20					
Doorlopende lijnen 18- naar 18+	-75							
Coalitieakkoord:								
Aanpak alcohol en drugs verder ontwikkelen, in samenwerking met de partners van veiligheid en organisatie zoals Brijder en HALT			-5					
Behouden van de 4 O's door Businesscase uitvoeren Onderwijs en Arbeidsmarkt	-10							
Behouden van de 4 O's door Interventies gericht op terugbrengen (digitale) laaggeletterdheid	-25		-25		-25		-25	
Ontwikkelagenda Regionale Educatieve Agenda 2018-2020 (REA) uitvoeren	-40							
De monitor sociaal domein (en andere data) gebruiken om meer zicht op maatschappelijke effecten te krijgen	-2		-2					
Interventies om eenzaamheid in alle levensfasen te verminderen			-50					
Pilot zorg en veiligheid jeugd, d.m.v. een zorg- en veiligheidstafel; voor een periode van twee jaar .	-19		-19					
Ruimte geven aan preventiepijls binnen Jeugd, zoals maatjesproject			-20					
Transformatieagenda WMO verlengen en uitvoeren	-5							
Overheidsparticipatie (bv. Jeugdtop)	-50		-50		-50		-50	
Oplossingsrichtingen								
Doorlopende lijnen 18- naar 18+	75							
Armoedebeleid	88							
Subtotaal programma 1	-103	0	-211	0	-75	0	-75	0
Programma 2: Leefomgeving								
Veiligheidsmonitor	-5							
Regionaal Gebiedsprogramma Groen en Riolerig (uitvoeringsprogramma, stresstest regenwater, opstellen vervangingsplan, opstellen rioolbeheerplan)	-49		-51					
Project inventarisatie asbestdaken	-5							
Duurzaamheid	-20							
Implementatie omgevingswet	-40		-40					
Coalitieakkoord:								
Een van de eerste uitwerkingen van het Mobiliteitsplan zal Fietsplan zijn dat het programma voor de komende jaren definieert. Hierbij sluiten we aan op het provinciale Fietsplan. Het plan stellen we in participatie op	-25							
Uitvoeren van onderzoek naar verkeersonveilige situaties. Op basis hiervan worden de aan te pakken knelpunten	-15		-15					

Bedragen x € 1.000

Incidentele baten en lasten (- = nadeel)	Begroting		Begroting		Begroting		Begroting	
	2019		2020		2021		2022	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Biodiversiteit versterken (waaronder natuurvriendelijke oevers)	-50		-50					
Uitvoeringsprogramma duurzaamheid opstellen (drie jaar)	-190		-190		-190			
Bouwen aan een kennisnetwerk voor (technologische) innovatie woningbouw			-10					
Woningbouwprogramma Lisse monitoren en waar nodig bijsturen	-4							
Uitvoering Inventarisatie asbestdaken.			-5					
Oplossingsrichtingen								
Onderzoeken of huisvesting van specifieke doelgroepen (zoals bijvoorbeeld starters en mensen met een beschermd wonen-indicatie) mogelijk is op locaties van vrijkomen vastgoed			-10		-10			
Investerings verkeersstructuur	8		71		62			
Voorziening meerjarenonderhoudsplan	100							
Structureel 2 boa's extra	106							
Onderzoek doen naar de aanwezige verkeersborden, op basis hiervan knelpunten inventariseren en actie nemen waar nodig	20							
Subtotaal programma 2	-219	0	-350	0	-138	0	0	0
Programma 3: Bedrijvigheid								
Brede economische agenda	-57		-57		-57			
Verbreiding economische agenda	-187		-187		-187			
Greenport economische agenda	-30		-30					
overig	-25							
Subtotaal programma 3	-299	0	-274	0	-244	0	0	0
Programma 4: Bestuur en ondersteuning								
Raad representatie / afscheid raadsleden							-3	
IT (ipads)							-8	
wethouders integriteitsonderzoek							-5	
automatisering		180		180				
Coalitieakkoord:								
Oprichten burgerpanel	-35		-10		-10			
Versterken van de bijdrage van inwoners (jongeren) aan vraagstukken in de Lissese samenleving	-20							
Subtotaal programma 4	-55	180	-10	180	-10	0	-16	0
Algemene Dekkingmiddelen								
Subtotaal Algemene Dekkingmiddelen	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal incidentele baten en lasten	-676	180	-845	180	-467	0	-91	0

Overzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Structurele stortingen reserves

Lasten	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Omschrijving
	2018	2019	2020	2021	2022	
Reserve Accommodatiebeleid	-767.000	-538.000	-561.000	-593.000	-635.000	Storting in reserve Accommodatiebeleid
Reserve Onderwijs Huisvesting	-1.191.000	-1.218.000	-1.259.000	-1.315.000	-1.381.000	Storting in reserve Huisvesting Onderwijs
Totaal programma 1 Vitaliteit	-1.958.000	-1.756.000	-1.820.000	-1.908.000	-2.016.000	
Totaal structurele stortingen reserves	-1.958.000	-1.756.000	-1.820.000	-1.908.000	-2.016.000	

Structurele onttrekkingen reserves

Baten	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Omschrijving
	2018	2019	2020	2021	2022	
Reserve Accommodatiebeleid	1.320.041	1.301.000	1.266.000	1.657.101	1.632.159	Onttrekking aan reserve Accommodatie
Reserve Onderwijs Huisvesting	2.438.263	2.247.408	2.242.408	2.127.408	2.381.478	Onttrekking aan reserve Huisvesting Onderwijs
Reserve Weerstandsvermogen	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	Leertuin Zorg en Veiligheid
Totaal programma 1 Vitaliteit	3.778.304	3.568.408	3.528.408	3.804.509	4.033.637	
Reserve regionaal Investeringsfonds	410.000	410.000	410.000	410.000	410.000	Bijdrage regionaal investeringsfonds
Algemene reserve	63.000	40.000	40.000	40.000	40.000	Duurzaamheid
Totaal programma 2 Leefomgeving	473.000	450.000	450.000	450.000	450.000	
Reserve Kunstwerken	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000	Structurele jaarlijkse onttrekking kunstwerken
Totaal programma 3 Bedrijvigheid	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000	
Totaal structurele onttrekkingen uit reserves	4.266.304	4.033.408	3.993.408	4.269.509	4.498.637	

Structureel begrotingsevenwicht

Bedragen x € 1000,-

Programma	Begroting 2019	Begroting 2019	Begroting 2019
	Lasten	Baten	Saldo
Vitaliteit	-25.375	4.459	-20.916
Leefomgeving	-13.363	7.569	-5.794
Bedrijvigheid	-2.711	205	-2.506
Bestuur en ondersteuning	-2.004	519	-1.485
Totaal Lasten en baten	-43.453	12.752	-30.701
Algemene dekkingsmiddelen	-2.694	38.612	35.917
Overhead	-8.187	-21	-8.208
VPB	-	-	-
Onvoorzien	-200	-	-200
Subtotaal	-54.534	51.343	-3.192
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-1.756	4.213	2.457
Totaal Lasten en baten incl.	-56.290	55.556	-734
Correctie Incidentele baten en lasten	-676	180	496
Structureel resultaat begroting	-55.614	55.376	-238

Bedragen x € 1000,-

Programma	Begroting 2020	Begroting 2020	Begroting 2020
	Lasten	Baten	Saldo
Vitaliteit	-25.490	4.500	-20.990
Leefomgeving	-13.616	7.633	-5.983
Bedrijvigheid	-2.514	205	-2.309
Bestuur en ondersteuning	-1.895	519	-1.376
Totaal Lasten en baten	-43.515	12.857	-30.658
Algemene dekkingsmiddelen	-2.567	39.060	36.493
Overhead	-7.689	-21	-7.710
VPB	-	-	-
Onvoorzien	-200	-	-200
Subtotaal	-53.970	51.896	-2.075
Toevoegingen en ontrekkingen aan reserves	-1.820	4.173	2.353
Totaal Lasten en baten incl.	-55.790	56.069	279
Correctie Incidentele baten en lasten	-845	180	665
Structureel resultaat begroting	-54.945	55.889	944

Bedragen x € 1000,-

Programma	Begroting 2021	Begroting 2021	Begroting 2021
	Lasten	Baten	Saldo
Vitaliteit	-25.249	4.540	-20.709
Leefomgeving	-13.684	7.686	-5.998
Bedrijvigheid	-2.315	205	-2.110
Bestuur en ondersteuning	-1.927	519	-1.408
Totaal Lasten en baten	-43.175	12.950	-30.225
Algemene dekkingsmiddelen	-2.491	39.502	37.010
Overhead	-7.674	-21	-7.696
VPB	-	-	-
Onvoorzien	-200	-	-200
Subtotaal	-53.541	52.430	-1.110
Toevoegingen en ontrekkingen aan reserves	-1.908	4.270	2.362
Totaal Lasten en baten incl.	-55.449	56.700	1.251
Correctie Incidentele baten en lasten	-467	-	467
Structureel resultaat begroting	-54.982	56.700	1.718

Bedragen x € 1000,-

Programma	Begroting 2022	Begroting 2022	Begroting 2022
	Lasten	Baten	Saldo
Vitaliteit	-25.544	4.581	-20.964
Leefomgeving	-13.617	7.771	-5.846
Bedrijvigheid	-2.077	205	-1.872
Bestuur en ondersteuning	-1.901	519	-1.382
Totaal Lasten en baten	-43.139	13.076	-30.064
Algemene dekkingsmiddelen	-2.490	38.818	36.328
Overhead	-7.670	-21	-7.691
VPB	-	-	-
Onvoorzien	-200	-	-200
Subtotaal	-53.499	51.872	-1.627
Toevoegingen en ontrekkingen aan reserves	-2.016	4.499	2.483
Totaal Lasten en baten incl.	-55.515	56.371	856
Correctie Incidentele baten en lasten	-91	-	91
Structureel resultaat begroting	-55.424	56.371	947

Uiteenzetting van de financiële positie

Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo is in het nieuwe BBV een geprognosticeerde balans voorgeschreven. Dat geeft de raad meer inzicht in de ontwikkeling van onder meer investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen, en in de financieringsbehoefte. Dit zorgt ervoor dat er in de beleidsvoorbereiding, de sturing en beheersing meer aandacht is voor het EMU-saldo.

Geprognosticeerde balans (in € 1.000)

ACTIVA	1 JAN. 2019	31 DEC. 2019	1 JAN. 2020	1 JAN. 2021	1 JAN. 2022
(Im)materiële vaste activa	88.317	93.826	93.826	92.368	88.327
Kapitaalverstrekkingen	-5.162	-5.762	-5.762	-12.117	-10.719
Leningen verbonden partijen	1.336	1.336	1.336	1.336	1.336
Langlopende leningen derden	8.088	8.012	8.012	7.934	7.856
Langlopende uitzettingen					
Voorraad bouw grond inclusief onderhanden werk					
Overige voorraden					
Vorderingen & liquide middelen	15.583	9.563	9.563	12.855	12.667
Overlopende activa	2.568	2.255	2.255	2.348	2.390
Balanstotaal	110.730	109.229	109.229	104.724	101.857

PASSIVA	1 JAN. 2019	31 DEC. 2019	1 JAN. 2020	1 JAN. 2021	1 JAN. 2022
Algemene reserve	1.421	3.244	3.244	3.227	5.426
Bestemmingsreserves	24.133	21.953	21.953	19.813	17.547
Voorzieningen	3.886	3.802	3.802	4.217	4.574
Langlopende leningen	65.908	63.233	63.233	60.557	57.880
Saldo					
Kortlopende schulden	8.489	9.357	9.357	9.393	9.079
Crediteuren	3.564	4.035	4.035	3.914	3.838
Overlopende passiva	3.329	3.606	3.606	3.603	3.513
Balanstotaal	110.730	109.229	109.229	104.724	101.857

EMU saldo

Overzicht EMU-saldo

Sinds 2006 zijn gemeenten verplicht een raming van de eigen bijdrage aan het EMU-saldo op te nemen. (EMU staat voor Economische en Monetaire Unie.) Aanleiding hiervoor was de overschrijding van de norm van het EMU-tekort van 3% waar Nederland in het verleden mee werd geconfronteerd. Om de cijfers tussen verschillende landen goed te vergelijken zijn in de Europese Unie afspraken gemaakt over de wijze van berekening van het EMU-saldo.

Het EMU-saldo wordt berekend op kasbasis, dus de feitelijke geldstromen die in een jaar plaatsvinden. Een negatief EMU-saldo wil niet zeggen dat de gemeente onmiddellijk een probleem heeft, omdat de gemeente werkt met het baten- en lastenstelsel.

Berekening EMU-saldo Gemeenten en Provincies (bedragen in € 1.000)

Vraag		+/-	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
1	Wat is uw exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)?		-4.358	-3.473	-2.457
2	Wat zijn uw afschrijvingen ten laste van de exploitatie?	bij	3.182	3.145	3.290
3	Wat zijn uw bruto dotaties aan voorzieningen t.l.v. de exploitatie?	bij	1.129	888	914
4	Wat zijn uw uitgaven aan investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd?	af	3.713	4.964	2.773
5	Wat zijn de in mindering op de onder vraag 4 bedoelde investeringen gebrachte ontvangsten van het Rijk, de Provincies, de Europese Unie en overigen?	bij			
6a	Wat zijn uw verkoopopbrengsten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs)?	bij			
6b	en wat is daarin de te verwachten boekwinst?				
7	Hoeveel bedragen de uitgaven aan aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d.?	af	1.661	833	339
8a	Wat zijn de verkoopopbrengsten van grond (tegen verkoopprijs)?	bij	798	1.196	75
8b	en wat is daarin de te verwachten boekwinst?				
9	Wat zijn uw betalingen ten laste van de voorzieningen?	af	328	893	951
10	Zijn er voorts betalingen die niet via de onder vraag 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van de bovenstaande vragen?				
11a	Gaat u deelnemingen en aandelen verkopen? (ja/nee)		nee	nee	nee
11b	Zo ja wat is bij verkoop de te verwachten boekwinst?				
Berekend EMU-saldo			-4.951	-4.934	-2.241

Investerings 2019–2022

Omschrijving investering	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Afschrijvings- termijn	Maatschappelijk of Economisch nut
	2019	2020	2021	2022		
Programma Vitaliteit						
Vernieuwbouw Lisbloemschool			2.150		40	Maatschappelijk
Programma Leefomgeving						
Revitalisering voorzijde gemeentehuis incl. parkeren uitvoering		1.000			40	Maatschappelijk
Reconstructies			455	455	20	Maatschappelijk
Ophoging Zeeheldenbuurt	273	273	273	273	20	Maatschappelijk
Duurzaam Veilig	75	75	75	75	20	Maatschappelijk
Verkeersstructuur		818	818		15	Maatschappelijk
Bushalte Oranjelaan/ Kanaalstraat fietsparkeren	60				10	Maatschappelijk
Reconstructie Heereweg/ Laan van Rijckevorsel				455	15	Maatschappelijk
Verbeteren oversteeksituatie IKC Ruishornlaan	80				20	Maatschappelijk
Verlichtingsplan, armaturen	162	193	167	166	25	Maatschappelijk
Vervangen Veenenburger brug		541			40	Maatschappelijk
Vervangen 2 voetgangersbruggen				120	40	Maatschappelijk
Beheerplan duikers	20				5	Maatschappelijk
Uitvoering baggerplan	353	60	58	24	1	Maatschappelijk
GRP, drainage aanleg 1988	18				15	Economisch
GRP, persleidingen aanleg 1978	5				15	Economisch
GRP, rioolgemaal Meerenburgh			65		15	Economisch
GRP, drukriolering			80		15	Economisch
GRP, drukriolering 3e Poellaan, Jachthavendam en Rijckevorsel				15	15	Economisch
GRP, individuele behandeling afvalwater Loosterweg Noord 2J				9	15	Economisch
GRP, randvoorziening Tasmanstraat				65	15	Economisch
GRP, rioolgemaal Van der Veldstraat en Grevelingstraat				61	15	Economisch
Afkoppelplan Zeeheldenwijk	150	100			50	Economisch
GRP, verbetering vrijvervalriolering	174	254	326	106	50	Economisch
GRP, vervanging vrijvervalriolering	435	478	842	114	50	Economisch
Totaal investeringskredieten	1.805	3.792	3.159	1.938		

Reserves en voorzieningen 2019–2022

Verloopoverzicht reserves en voorzieningen	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
SALDO 1 JANUARI	2017	2018	2019	2020	2021	2022
<u>RESERVES</u>						
01. Algemene Reserve	900.000	1.967.000	1.421.000	3.244.000	3.227.000	5.426.000
02. Reserve Weerstandsvermogen	5.039.000	4.452.000	4.101.000	4.081.000	4.061.000	4.041.000
<u>BESTEMMINGSRESERVES</u>						
03. Verkoop gronden	460.000					
04. Overheveling budgetten	60.000	30.000	49.000	49.000	49.000	49.000
05. Accommodatiebeleid/ Huisvesting onderwijs	20.581.000	19.335.000	17.383.000	15.591.000	13.840.000	11.964.000
06. Regionaal Investeringsfonds Holland Rijnland	3.337.000	2.927.000	2.517.000	2.107.000	1.697.000	1.287.000
07. Keukenhofbijdrage	244.000	122.000				
08. Arbeidsgerelateerde kosten	81.000	81.000	81.000	81.000	81.000	81.000
09. Kunstwerken	23.000	23.000	9.000	9.000	9.000	9.000
Totaal reserves	30.725.000	28.937.000	25.561.000	25.162.000	22.964.000	22.857.000
<u>VOORZIENINGEN</u>						
01. Stadsvernieuwing		79.000	79.000	79.000	79.000	79.000
02. Baggeren	321.000	437.000	279.000	54.000	122.000	192.000
03. Wachtgelden voormalige wethouders	39.000	361.000	361.000	361.000	361.000	361.000
04. Reiniging	358.000	307.000	298.000	182.000	126.000	123.000
05. Riolering	175.000	607.000	766.000	777.000	770.000	759.000
06. M.O.P. Gebouwen	356.000	542.000	592.000	546.000	571.000	543.000
M.O.P. Accommodaties		166.000	191.684	422.644	758.629	1.049.742
07. Herplantplicht bomen	3.000	16.000	16.000	16.000	16.000	16.000
08. Beschoeiingen	252.103	238.672	238.672	238.672	238.672	238.672
09. M.O.P Bruggen		27.000	27.000	27.000	27.000	27.000
10. Pensioenen wethouders	1.371.958	1.172.051	1.172.051	1.172.051	1.172.051	1.172.051
11. Buitensportaccommodaties						
Totaal voorzieningen	2.876.061	3.952.722	4.020.406	3.875.366	4.241.351	4.560.464
	33.601.061	32.889.722	29.581.406	29.037.366	27.205.351	27.417.464

Verloop reserves 2019–2022

Stortingen reserves

Lasten	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Omschrijving	inc./str.
	2018	2019	2020	2021	2022		
Reserve Accommodatiebeleid	-767.000	-538.000	-561.000	-593.000	-635.000	Storting in reserve Accommodatiebeleid	S
Overheveling budgetten	-28.609					Vroeg er op af (2e tussentijdse rapportage 2018)	I
Overheveling budgetten	-20.000					Leertuin Zorg & Veiligheid (2e tussentijdse rapportage 2018)	I
Reserve Onderwijs Huisvesting	-1.191.000	-1.218.000	-1.259.000	-1.315.000	-1.381.000	Storting in reserve Huisvesting Onderwijs	S
Totaal programma 1 Vitaliteit	-2.006.609	-1.756.000	-1.820.000	-1.908.000	-2.016.000		
Overheveling budgetten	-25.000					Participatie Omgevingswet (2e tussentijdse rapportage 2018)	I
Overheveling budgetten	-25.000					Uitvoeringsprojecten Toekomstvisie (2e tussentijdse rapportage 2018)	I
Totaal programma 4 Bestuur & Ondersteuning	-50.000						
Totaal stortingen reserves	-2.056.609	-1.756.000	-1.820.000	-1.908.000	-2.016.000		

Onttrekkingen reserves

Baten	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Omschrijving	inc./str.
	2018	2019	2020	2021	2022		
Reserve Accommodatiebeleid	1.320.041	1.301.000	1.266.000	1.657.101	1.632.159	Onttrekking aan reserve Accommodatie	S
Reserve Onderwijs Huisvesting	2.438.263	2.247.408	2.242.408	2.127.408	2.381.478	Onttrekking aan reserve Huisvesting Onderwijs	S
Reserve Weerstandsvermogen	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	Leertuin Zorg en Veiligheid	S
Reserve Weerstandsvermogen	461.327					Raadsvoorstel 25-1-2018, Extra budget Jeugdhulp Holland Rijnland	I
Totaal programma 1 Vitaliteit	4.239.631	3.568.408	3.528.408	3.804.509	4.033.637		
Reserve regionaal Investeringsfonds	410.000	410.000	410.000	410.000	410.000	Bijdrage regionaal investeringsfonds	S
Reserve Weerstandsvermogen	300.000					Bijdrage aan STEK (toezegging voor sociale woningbouw)	I
Reserve Keukenhof	122.000					Bijdrage aan exploitatie, conform bijdrageovereenkomst	I
Algemene reserve	63.000	40.000	40.000	40.000	40.000	Duurzaamheid	S
Verkoop gronden	100.000					Bijdrage aan exploitatie 2017	I
Reserve Weerstandsvermogen	230.000					Beleidsplan de Oevers	I
Totaal programma 2 Leefomgeving	1.225.000	450.000	450.000	450.000	450.000		
Overheveling budgetten (2016)	30.000					Professionalisering museum de Zwarte Tulp. Overeenkomst jaarlijks 30.000 van 2014 t/m 2018	I
Reserve Kunstwerken	15.000					Plaatsen kunstwerk v.Speykstraat - Merenburg	I
Reserve Kunstwerken	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000	Kunstwerken	S
Totaal programma 3 Bedrijvigheid	60.000	15.000	15.000	15.000	15.000		
Algemene reserve	180.000	180.000	180.000			Automatisering	I
Reserve Weerstandsvermogen	125.000					Uitvoeren nota bezuinigingen	I
Totaal programma 4 Bestuur & Ondersteuning	305.000	180.000	180.000	0	0		
Totaal onttrekkingen uit reserves	5.829.631	4.213.408	4.173.408	4.269.509	4.498.637		

Bijlage Overzicht geraamde baten en lasten per taakveld

Lasten	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Programma Vitaliteit						
4.2 Onderwijshuisvesting	-2.091	-2.770	-2.577	-2.573	-2.459	-2.722
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-433	-594	-692	-691	-689	-728
5.1 Sport	-19	-59	-85	-85	-85	-85
5.2 Sportaccommodaties	-2.842	-2.705	-2.989	-2.978	-3.458	-3.466
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-3.733	-4.711	-4.974	-5.141	-5.085	-5.081
6.2 Wijkteams	-387	-494	-494	-514	-494	-494
6.3 Inkomensregelingen	-5.331	-4.907	-4.564	-4.665	-4.569	-4.569
6.4 Begeleide participatie	-1.980	-1.885	-1.801	-1.703	-1.650	-1.640
6.6 Maatwerkdienstverlening 18+	-2.218	-2.312	-2.431	-2.431	-2.431	-2.431
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	-3.257	-3.243	-3.426	-3.367	-2.987	-2.987
6.81 Geëscaleerde zorg 18-	-324	-302	-302	-302	-302	-302
7.1 Volksgezondheid	-781	-852	-1.039	-1.039	-1.039	-1.039
Totaal programma Vitaliteit	-23.396	-24.834	-25.374	-25.489	-25.248	-25.544
Programma Leefomgeving						
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	-1.379	-1.384	-1.588	-1.588	-1.588	-1.588
1.2 Openbare orde en veiligheid	-359	-405	-552	-658	-619	-525
2.1 Verkeer en vervoer	-2.171	-1.929	-2.326	-2.446	-2.654	-2.803
2.2 Parkeren	-66	-63	-63	-78	-85	-85
5.7 Openbaar groen en (openlucht)	-1.877	-2.378	-2.280	-2.273	-2.173	-2.173
7.2 Riolering	-1.909	-1.838	-1.941	-1.956	-1.960	-1.998
7.3 Afval	-1.864	-2.242	-2.287	-2.328	-2.367	-2.408
7.4 Milieubeheer	-638	-795	-933	-921	-911	-721
8.1 Ruimtelijke Ordening	-586	-498	-514	-463	-423	-422
8.3 Wonen en bouwen	-1.596	-1.134	-881	-906	-905	-895
Totaal programma Leefomgeving	-12.445	-12.666	-13.365	-13.617	-13.685	-13.618
Programma Bedrijvigheid						
2.4 Economische havens en waterwegen	-5	-5	-7	-20	-29	-38
3.1 Economische ontwikkeling	-982	-1.277	-1.156	-1.120	-1.090	-846
3.3 Bedrijfsloket en -regelingen	-30	-31	-31	-31	-31	-31
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-904	-867	-792	-617	-440	-437
5.4 Musea	-103	-107	-77	-77	-77	-77
5.6 Media	-639	-648	-648	-648	-648	-648
Total programma Bedrijvigheid	-2.663	-2.935	-2.711	-2.513	-2.315	-2.077
Programma Bestuur & Ondersteuning						
0.1 Bestuur	-1.283	-1.223	-1.314	-1.269	-1.269	-1.275
0.2 Burgerzaken	-628	-670	-687	-623	-655	-623
0.3 Beheer overige gebouwen	-16	-3	-3	-3	-3	-3
0.4 Overhead	-7.096	-8.197	-8.187	-7.689	-7.674	-7.670
0.5 Treasury	-1.917	-2.320	-2.392	-2.339	-2.264	-2.262
0.64 Belastingen overig	-404	-404	-414	-414	-414	-414
0.8 overige baten en lasten	-	-	-89	-14	-14	-14
Totaal Algemene Middelen	-11.344	-12.817	-13.086	-12.351	-12.293	-12.261
Mutaties Reserves						
0.10 Mutaties reserves	-2.139	-2.057	-1.756	-1.820	-1.908	-2.016
Totale lasten	-51.987	-55.309	-56.292	-55.790	-55.449	-55.516

